

Міністерство науки і освіти України
Національний еколого-натуралістичний
центр учнівської молоді

НОВАЦІЇ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Збірник методичних матеріалів
з еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти

Київ
2022

Рекомендовано до друку рішенням педагогічної ради Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (протокол №4 від 15.12.2021 року)

Редакційна колегія:

Вікторія Кацурак, заступник директора з навчально-виховної роботи Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

Ольга Драган, методист, спеціаліст вищої категорії Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді

Рецензент:

Володимир Вербицький, директор Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, доктор педагогічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України

Новації позашкільної освіти / Зб. методичних матеріалів з еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти. – К: НЕНЦ, 2022. – 146 с.

У збірнику представлені педагогічні новації у галузі позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку, запроваджені у закладах позашкільної освіти України протягом 2020/2021 н/р. Новації – це авторський спосіб вирішення актуальних проблем системи позашкільної освіти. Будь-який освітній заклад може використовувати матеріали для організації свого розвитку, може отримати необхідну методичну допомогу та консультацію в закладі позашкільної освіти – розробнику цих матеріалів.

Матеріали друкуються в авторській редакції, відповідальність за достовірність наведених фактів у матеріалах несуть автори.

ЗМІСТ

Новації Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОН України

Володимир Вербицький

Науково-освітній проєкт «Вчителі та учні беруть участь в екологічному моніторингу Антарктиди»	12
Агрочелендж «Лабораторія смаку».....	12
Юннатівська академія органічного землеробства і пермакультури	13
Всеукраїнський зліт юних гідрометеорологів.....	13
Всеукраїнська акція «Фотозона: «Фауна нашої Батьківщини»	14
Всеукраїнський зліт юних тераріумістів	14
Всеукраїнська виставка досягнень юних натуралістів «Виставковий павільйон НЕНЦ»	15
Навчально-методичне забезпечення.....	15

Новації в закладах позашкільної освіти Вінницької області

Павло Мигун

Формування підприємницької та інформаційної компетентностей учасників освітнього процесу на заняттях гуртків біологічного профілю	16
---	----

Тетяна Драгомирецька

Компетентності з медіа-грамотності як життєво необхідні навички XXI століття.....	17
---	----

Оксана Гаранюк

Народознавча світлиця як основа реалізації компетентнісного підходу в закладі позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку	18
---	----

Оксана Баланюк

Нові підходи до організації виховних заходів зоолого-тваринницького профілю	19
---	----

Ольга Драгомирецька

Концепція внутрішньої системи забезпечення якості освіти у Вінницькій обласній станції юних натуралістів	19
--	----

Новації в закладах позашкільної освіти Волинської області

Валентина Остапчук

Новації в освітньому процесі.....	20
-----------------------------------	----

Новації в закладах позашкільної освіти Дніпропетровської області

Тамара Олешкевич

Проєкт «Створення ентомологічного заказника на території закладу позашкільної освіти»	22
---	----

Тамара Негоднікова,

Марина Книш

Лікувально-оздоровчий комплекс «Апітерапевт».....	23
---	----

<i>Юрій Третьяков, Ольга Захарченко</i>	
Проект «Природа вчить, виховує, лікує»	24
<i>Антоніна Гаврилюк, Наталія Непошивайленко, Анастасія Горай</i>	
Впровадження геоінформаційних (ГІС) технологій в освітній процес закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку	25
<i>Катерина Кириченко</i>	
Контактний зоопарк «Доторкнись руками, відчуй серцем»	27
<i>Катерина Кириченко</i>	
Проект «Безбар’єрний простір закладу освіти».....	28
<i>Ольга Ніколаєнкова</i>	
Еколого-краєзнавча стежина «Спадщина»	29
<i>Педагогічний колектив філії КЗО «ОЕНЦДУМ» «Шафран»</i>	
Екологічна відеозала.....	30
<i>Андрій Цуренков, Наталія Пархоменко</i>	
Проект «Наукова лабораторія по випробовуванню новітніх технологій агротехніки»	30
Новації в закладах позашкільної освіти Донецької області	
<i>Олена Ставрієцька</i>	
Проект «Упровадження технологій «тепліх грядок» в практику роботи гуртків сільськогосподарського профілю»	31
<i>Ольга Стрілець</i>	
Проект «Популяризація біологічної науки серед учнівської молоді засобами дослідницько-експериментальної діяльності	33
<i>Ірина Щепіхіна</i>	
Настільна гра-лепбук Акваріум».....	34
<i>Анна Данильченко</i>	
Проект «Он-лайн платформа Дитячий екологічний парламент «Школа лідерів»	35
<i>Олександр Паращенко</i>	
Гра «Еко-лото».....	36
<i>Валентина Шульгіна, Ірина Литвин</i>	
Впровадження музейної педагогіки в освітній процес Донського еколого-натуралістичного центру	38

<i>Валентина Шульгіна, Ірина Литвин</i>	Психолого-педагогічний супровід освітнього процесу у Донському еколого-натуралістичному центрі	39
<i>Валентина Шульгіна, Ірина Литвин</i>	Використання ігрових технологій в освітньому процесі Донського еколого-натуралістичного центру	40
<i>Сергій Гнибіда</i>	Проект «Навчальна платформа «Гуманне ставлення до тварин» (навчаль- ний контент для проведення щотижневих шкільних інформаційних годин спілкування та масових заходів)	40
<i>Юлія Менафова, Василь Шубчинський</i>	Проект «Розробка та апробація навчальної програми «Хімія та життя»	41
<i>Юлія Менафова, Василь Шубчинський</i>	Проект «Розробка та апробація навчальних програм з енергоефективності та енергозбереження»	42
<i>Юлія Менафова, Василь Шубчинський</i>	Розвиток професійної компетентності керівника гуртка «Хімія та життя» при впровадженні навчальних програм за хімічним профілем	43
<i>Юлія Менафова, Василь Шубчинський</i>	Розвиток професійної компетентності керівника гуртка при впровадженні навчальних програм з енергоефективності та енергозбереження	44
<i>Наталія Рикунова</i>	Інформаційно-просвітницький центр щодо впровадження ідей «Зеленого офісу»	45
Новації в закладах позашкільної освіти Житомирської області		
<i>Наталія Бордюг, Олена Члек, Тетяна Романько</i>	Екохаб – один з аспектів інноваційної діяльності в освітньому процесі закладу позашкільної освіти	46

<i>Наталія Бордюг,</i> <i>Олена Члек,</i> <i>Тетяна Романько</i>	
Екофорум як одна із форм роботи закладу позашкільної освіти, спрямованої на створення інноваційного освітнього простору	46

**Новації в закладах позашкільної освіти
Закарпатської області**

<i>Олександр Геревич,</i> <i>Василь Кузьма</i>	
Освітній процес	49
<i>Олександр Геревич,</i> <i>Василь Кузьма</i>	
Методична діяльність	51
<i>Олександр Геревич,</i> <i>Василь Кузьма</i>	
Управлінська діяльність	52

**Новації в закладах позашкільної освіти
Запорізької області**

<i>Анжела Жабицька</i>	
Використання інтерактивних технологій під час проведення виховних заходів на природничу тематику	53
<i>Раїса Мішкіна</i>	
Зелені локації оздоровлення	53
<i>Роман Деревянченко</i>	
Інтерактивні методи в боротьбі з булінгом.....	54
<i>Тамара Кухаренко</i>	
Ляльковий театр – форма екологічного виховання школярів	55
<i>Тетяна Ухабатова</i>	
Нейрогімнастика як тренажер розвитку пізнавальних здібностей	56

**Новації в закладах позашкільної освіти
Івано-Франківської області**

<i>Тамара Гудзик</i>	
Освітній процес	56
<i>Тамара Гудзик</i>	
Методична діяльність	59
<i>Тамара Гудзик</i>	
Управлінська діяльність	60

Новації в закладах позашкільної освіти Київської області

<i>Інна Пахомова,</i> <i>Тетяна Пожалова</i>	
Еко-челендж «Зроби годівничку – врятуй пташину»	61

<i>Інна Пахомова,</i> <i>Тетяна Пожалова</i>	
Екологічна розвідка «Джерела моєї місцини»	62
<i>Катерина Малишева</i>	
Цикл просвітницьких занять «Освіта для сталого розвитку: вимога сучасного світу»	62
<i>Тамара Нестерук,</i> <i>Людмила Шевченко</i>	
Кластерна платформа як вектор інноваційної трансформації системи позашкільної освіти	63
Новації в закладах позашкільної освіти Кіровоградської області	
<i>Тетяна Лоцман</i>	
Можливості використання QR-кодів в освітньому просторі закладів позашкільної освіти	64
<i>Людмила Білокоз</i>	
Впровадження проєкту «MainStream»	65
<i>Галина Химчак</i>	
Відкриття гуртків еколого-натуралістичного напрямку в закладах освіти Кіровоградської області	66
<i>Галина Химчак</i>	
Партнерство закладу позашкільної освіти	67
Новації в закладах позашкільної освіти Луганської області	
<i>Олена Зельська</i>	
Міжнародні проєкти як інноваційний засіб виховання соціально активного громадянина України	68
<i>Олена Зельська</i>	
Комплексний підхід до створення сучасного освітнього простору закладу позашкільної освіти	69
Новації в закладах позашкільної освіти Львівської області	
<i>Наталія Дендюк</i>	
ЕкоSTEM-лабораторія – актуальний напрям інноваційного розвитку природничої освіти	70
<i>Оксана Корнацька</i>	
Науково-освітній проєкт «Розвиток екологічного мислення дітей засобами досліджень впливу біодобрив на овочеві культури відкритого ґрунту»	71
<i>Марія Кошіль</i>	
Еколого-освітня виставка «Планета ЗОО»	73
Новації в закладах позашкільної освіти Миколаївської області	
<i>Інна Попова</i>	
Обласний конкурс «Європейські квіти Миколаївщини»	74

Обласний екологічний проєкт «Малі річки моєї Батьківщини».....	75
Інтерпретаційні екскурсії	76
Лепбук	77
Обласний конкурс для педагогів еколого-натуралістичного напрямку «Я – педагог позашкільник»	79

Новації у закладах позашкільної освіти Одеської області

<i>Ольга Доброта</i> Учнівське дослідницьке агропідприємництво в дії	80
<i>Віра Браташ</i> Обґрунтування асортименту декоративних рослин для «сухої клумби» в реальних умовах міста.....	80
<i>Євгенія Флоря</i> Здоров'язберігаючі технології у роботі з вихованцями закладу позашкільної освіти	81
<i>Валентина Ткач</i> Виховання патріотизму та любові до рідного краю засобами реалізації проєкту «Озеленимо рідне місто»	82
<i>Олена Пахольчук</i> Опанування національного кулінарного мистецтва та культури раціонального харчування вихованцями «Смачної школи»	83
<i>Ольга Макарова</i> Робота літнього профільного табору «Юний еколог міста».....	84
<i>Наталія Сичова</i> Перспективи становлення учнівських дослідницьких агропідприємств на базі закладів позашкільної та загальної середньої освіти.....	85
<i>Наталія Сичова</i> Модель організації он-лайн та оф-лайн навчання на заняттях гуртків «Художники натуралісти-керамісти»	87
<i>Наталія Урсатій</i> Інтегрований підхід до використання нестандартних форм занять і педагогічних технік.....	88
<i>Валентина Жембій</i> Управлінські стратегії в роботі закладу позашкільної освіти	89

Новації у закладах позашкільної освіти Полтавської області

<i>Олена Щербина,</i> <i>Людмила Брижак,</i> <i>Вікторія Петренко</i> Проєкт «Соціально-педагогічна реабілітація здобувачів освіти з особливими освітніми потребами».....	90
<i>Наталія Смоляр,</i> <i>Аліна Мокляк</i> Проєкт «Вивчаємо природу рідного краю під час оздоровлення».....	90

Віталій Бедніна,

Тетяна Чайка

Науково-оздоровчий проєкт
«Обласна зимова науково-природнича школа» 91

Інна Леценко

Дистанційне навчання 91

Інна Леценко

Тренінгова технологія 92

Яна Гудзь

Квестова технологія 93

Людмила Брижак

Музейна педагогіка 93

Людмила Сусахіна

Панорама творчих знахідок 94

Віталій Бедніна

Освітній менеджмент: створення філії обласного
еколого-натуралістичного центру 94

Новації в закладах позашкільної освіти Рівненської області

Людмила Гайдаченко

Електронне навчання (e-learning) 95

Сніжана Дужук

Лабораторія у природі 96

Євдокія Мороз

Використання інформаційно-комунікаційних технологій
на заняттях гуртка екологічного профілю 96

Валентина Бобровська,

Алла Власик

Школа органічного землеробства 97

Лілія Шехтер

Реабілітаційно-оздоровчий еко-кемпінг «Енергія життя» 98

Євдокія Мороз

Роль методичної служби у підвищенні професійної компетентності
педагогічних працівників 99

Володимир Воробей

Моніторингове дослідження в закладі позашкільної освіти 100

Новації в закладах позашкільної освіти Сумської області

Лариса Тихенко,

Світлана Сьома

Освітній проєкт «Босоногий маршрут» 102

Проєкт «Упровадження технологій органічного землеробства
у практику роботи гуртків сільськогосподарського профілю» 103

Клуб «Цікаве дозвілля»	104
Фармакогносичний практикум «Фітотерапія для майбутніх поколінь»	105
Соціально-освітній проєкт «П'ять кроків до квітучої Лебединщини»	105
Екологічний інтернет-турнір «Еколенд»	107
Візитачійний центр міжрегіональної біологічної школи «Деснянська ліга натуралістів»	107
Обласний методико-педагогічний проєкт «Створення цифрового контенту online-заняття гуртка закладу позашкільної освіти»	110
Обласний конкурс соціально-освітніх проєктів «Діти розбудовують громаду»	110
Новації в закладах позашкільної освіти Тернопільської області	
<i>Іван Герц,</i>	
<i>Тетяна Гуцало</i>	
Літня екологічна школа	111
Цикл тренінгів «Клімат змінюється. Час діяти!».....	112
Інноваційна методична діяльність.....	113
Позашкільна еколого-натуралістична освіта в умовах децентралізації	114
Новації в закладах позашкільної освіти Харківської області	
<i>Ольга Ярошенко</i>	
Проект «Екологізація – ефективна форма інноваційних технологій»	114
<i>Ольга Ярошенко</i>	
Проект «Зимовий сад – територія релаксу під час адаптивного карантину».....	115
<i>Вікторія Овелян</i>	
Формування ключових компетентностей особистості засобами медіаосвіти в закладі позашкільної освіти	116
<i>Людмила Пурдя,</i>	
<i>Олена Волкодав</i>	
Використання Inquiry Based Learning на заняттях гуртків еколого-натуралістичного напрямку закладу позашкільної освіти	117
<i>Вікторія Овелян</i>	
Науково-дослідницький проєкт «Демонстраційний полігон»	118
<i>Ганна Зоря</i>	
«GeoTrek» як ефективний інтерактивний метод роботи у позашкільлі.....	118

<i>Вікторія Глуховецька</i>	
Концепція партнерства КЗ «Покотилівська станція юних натуралістів Височанської селищної ради Харківського району Харківської області».....	119
Новації в закладах позашкільної освіти Херсонської області	
<i>Олександра Валікова,</i>	
<i>Тетяна Мудрак</i>	
Бриколаж в еколого-натуралістичній освіті	120
<i>Тетяна Мудрак</i>	
Технологія майндмепінгу в еколого-натуралістичній освіті	121
<i>Ельвіра Вітренко</i>	
Обмін досвідом участі у всеукраїнських зльотах	121
<i>Тетяна Мудрак</i>	
Співпраця закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку з приватними підприємствами	122
<i>Ельвіра Вітренко</i>	
Zoom Meetings нарада.....	123
Новації в закладах позашкільної освіти Хмельницької області	
<i>Олена Зотова,</i>	
<i>Тетяна Манійчук,</i>	
<i>Олена Філюк</i>	
Позашкільний заклад як середовище ведення інноваційної діяльності	123
Новації в закладах позашкільної освіти Черкаської області	
<i>Ніна Іващенко</i>	
Екологічний музей 5 R.....	137
<i>Валентина Баданюк,</i>	
<i>Ніна Іващенко</i>	
Участь в екологічних проєктах.....	138
<i>Людмила Огреба</i>	
Робота з дітьми з особливими освітніми потребами.....	138
Новації в закладах позашкільної освіти Чернівецької області	
<i>Людмила Головченко</i>	
Освітній процес.....	139
Новації в закладах позашкільної освіти Чернігівської області	
<i>Людмила Трегубова</i>	
Освітній процес.....	143

**Новації Національного еколого-натуралістичного центру
учнівської молоді МОН України**

Національний еколого-натуралістичний центр Міністерства освіти і науки України сприяє активному впровадженню сучасних науково-методичних розробок, технологій, інноваційних науково-педагогічних проєктів, забезпечує навчально-методичний супровід діяльності закладів позашкільної освіти, які вже сьогодні працюють в інноваційному режимі, створюють інноваційне освітнє середовище та розробляють нові моделі організації освітнього процесу.

Володимир Вербицький

Освітній процес

**НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ПРОЄКТ «ВЧИТЕЛІ ТА УЧНІ БЕРУТЬ
УЧАСТЬ В ЕКОЛОГІЧНОМУ МОНІТОРИНГУ АНТАРКТИДИ»**

Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді за науково-методичного супроводу Національного антарктичного наукового центру реалізував Науково-освітній проєкт «Вчителі та учні беруть участь в екологічному моніторингу Антарктиди» в рамках Міжнародного наукового проєкту «Дослідження стану виводкових колоній пінгвінів *P. papua* та *P. Adeliae* в підрайоні ККАМЛР 48.1 з використанням мережі фотокамер СЕМР (CCAMLR Ecosystem Monitoring Program)» протягом грудня 2020 р. – квітня 2021 р. Для участі у проєкті зареєструвалися 471 учень закладів загальної середньої, позашкільної та професійно-технічної освіти України. Формат участі в проєкті – заочний. У проєкті взяли участь здобувачі освіти з 62 закладів загальної середньої освіти та 31 закладу позашкільної освіти.

АГРОЧЕЛЕНДЖ «ЛАБОРАТОРІЯ СМАКУ»

(з нагоди проголошення ООН 2021 року – Міжнародним роком овочів та фруктів)

Організатор: Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді
Партнери: Компанія «*Syngenta Ukraine*»

Освітня ідея: усвідомлення здобувачами освіти важливого соціального значення і виняткової ролі овочівництва у забезпеченні продовольчої безпеки України; залучення учнівської молоді до випробування на навчально-дослідних земельних ділянках сучасних сортів та гібридів овочевих культур.

Засоби реалізації: закладання на навчально-дослідних земельних ділянках дослідів з овочевими культурами, відповідно до методик, наданих фахівцями Компанії «*Syngenta Ukraine*». Оформлення щоденників дослідницької роботи та надання рекомендацій для подальшого вирощування сортів та гібридів, які показали найкращі результати в ґрунтово-кліматичних умовах своєї місцевості.

Результати: набуття навичок вирощування овочевих рослин відповідно до сучасних екологічно обґрунтованих агротехнологій для отримання сталих урожаїв овочевих культур, опанування методикою науково-дослідницької роботи; презентація результатів науково-дослідницької роботи на науково-практичних конференціях, конкурсах; популяризація нових сортів овочевих культур серед місцевої громади.

ЮННАТІВСЬКА АКАДЕМІЯ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА І ПЕРМАКУЛЬТУРИ

Організатор: Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України.

Партнери: Агробіологічний факультет НУБіП України, ГО «Клуб органічного землеробства», Громадська спілка «Пермакультура в Україні», Клуб Природного Землеробства і Здорового Способу Життя «Земледар».

Освітня ідея: пошук нових форм організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти, спрямованих на формування практичних компетентностей здобувачів освіти; здійснення орієнтації слухачів Академії на сільськогосподарські професії.

Засоби реалізації: залучення учнівської молоді до опанування технологіями органічного землеробства та запровадження пермакультури [(від англ. permaculture — permanent agriculture) – переклад: довготривале сільське господарство]; закладання дослідів на НДЗД відповідно до зазначених технологій.

Результати: набуття знань, вмінь і навичок відтворення природних екосистем шляхом впровадження органічного господарювання, адаптованого до регіональних ґрунтово-кліматичних умов; ґрунтозахисних способів і систем обробітку ґрунту на НДЗД закладів освіти; поширення та популяризація екологічно безпечних технологій вирощування продукції рослинництва; набуття практичного досвіду реалізації агроекологічних проєктів та презентації результатів на конкурсах дослідницького характеру.

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЗЛІТ ЮНИХ ГІДРОМЕТЕОРОЛОГІВ

Організатор: Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Міністерства освіти і науки України;

Партнери: Український гідрометеорологічний центр.

Освітня ідея: підвищення рівня обізнаності учнівської молоді щодо основних аспектів проблеми глобальної зміни клімату, формування базових уявлень про широкий спектр актуальних проблем гідрометеорології та використання гідрометеорологічної інформації в практичній діяльності.

Засоби реалізації: формування уявлень про принципи організації та діяльності метеорологічної служби; закономірності формування клімату та його змін під впливом як природних, так і антропогенних чинників; ознайомлення здобувачів освіти з основними методами дослідження в метеорології та кліматології, правилами користування метеорологічними приладами.

Результати: удосконалення змісту роботи здобувачів освіти на метеомайданчиках; залучення дітей та молоді до процесу спостереження за погодою, кліматичними особливостями своєї місцевості, участі в Міжнародних програмах з вивчення атмосфери та клімату, набуття практичного досвіду науково-дослідницької діяльності; виконання практичних проєктів із пом'якшення впливу змін клімату та презентації результатів на конкурсах дослідницького характеру.

ВСЕУКРАЇНСЬКА АКЦІЯ «ФОТОЗОНА: «ФАУНА НАШОЇ БАТЬКІВЩИНИ»

Організатор: Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Міністерства освіти і науки України.

Освітня ідея: актуалізація уваги учнівської молоді до сучасних проблем приваблювання та охорони видового різноманіття тварин.

Засоби реалізації: проведення тематичних занять, екскурсій; дослідження представників тваринного світу своєї місцевості; залучення здобувачів освіти до вивчення фауни рідного краю засобами фотомистецтва, оволодіння вміннями користуватись фототехнікою для створення художнього та документального фото.

Результати: формування стійкого інтересу до занять натуралістичною та науковою фотографією, вміння використовувати сучасне фотографічне обладнання для фіксування на фотознімках видового різноманіття тварин; засвоєння художніх прийомів та засобів зйомки; здобуття досвіду створення власних фотопроектів; формування у здобувачів освіти мотивації на збереження біорізноманіття, почуття емпатії, відповідальності за свої дії.

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЗЛІТ ЮНИХ ТЕРАРУМІСТІВ

Організатор: Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Міністерства освіти і науки України.

Освітня ідея: поглиблення знань учасників зльоту про плазунів і земноводних рідного краю та екзотичних тварин цих класів, роль плазунів в екосистемах; оволодіння навичками науково-дослідницької діяльності; формування мотивації на збереження біорізноманіття.

Засоби реалізації: проведення майстер-класу з базових принципів комплектації оснащення тераріума та його декорації, виконання інформаційних і дослідницьких проєктів, створення відеофільмів (слайд-фільмів); надання консультацій від провідних вчених Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України.

Результати: презентація результатів спостережень і науково-дослідницьких робіт на науково-практичних конференціях, конкурсах; ознайомлення з професією зоолога.

ВСЕУКРАЇНЬСКА ВИСТАВКА ДОСЯГНЕНЬ ЮНИХ НАТУРАЛІСТІВ «ВИСТАВКОВИЙ ПАВІЛЬЙОН НЕНЦ»

Організатор: Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді.

Освітня ідея: створення ефективної платформи для презентації результатів впровадження сучасних агротехнологій на навчально-дослідних земельних ділянках закладів загальної середньої та позашкільної освіти, ефективних практик з лісовідновлення та збереження біорізноманіття.

Засоби реалізації: створення тематичних експозицій для демонстрації здобутків учнівської молоді у галузі аграрного дослідництва, практичного впровадження інноваційних ідей в учнівських лісництвах; надання можливості для співпраці з лідерами аграрної науки, а також з підприємствами та установами Державного агентства лісових ресурсів України. Організація для учасників ділової програми виставки – конференції, презентацій, круглих столів.

Результати: закріплення позитивних змін в організації науково-дослідницької роботи учнівської молоді; посилення впливу виставкової діяльності на поширення нових форм, методів та моделей організації науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти, професійну спрямованість молоді на аграрні професії; встановлення творчих контактів з науковими установами, лісогосподарськими підприємствами, представниками агробізнесу.

Навчально-методичне забезпечення

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ

Методична ідея: модернізація змісту і технологій реалізації навчальних програм еколого-біологічного профілю спрямована на формування компетентностей здобувачів позашкільної освіти, цінностей і настанов сталого

природозберігаючого розвитку, забезпечення об'єктивної інформації про можливість освітньо-професійних траєкторій в АПК, популяризації іміджу біологічної та аграрної освіти, створення простору професійних проб.

Результати: Схвалено педагогічною радою Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (витяг з протоколу засідання педагогічної ради від 28.05.2021 №2) Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: агробіологічний профіль, еколого-біологічний профіль; навчальні програми для Природничої школи учнівської молоді [збірник /за загальною редакцією доктора педагогічних наук В.В.Вербицького]. – К.: НЕНЦ, 2021.– 258 с., зокрема:

Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: «Юні овочівники», «Юні бджолярі», «Юні конярі», «Дитина і охорона довкілля», «Основи екологічного моніторингу», «Юні дослідники біорізноманіття», «Юні ентомологи», «Основи натуралістичної відеозйомки», «Основи дослідницької діяльності».

Новачії в закладах позашкільної освіти Вінницької області

Освітній процес

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКІВ БІОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Павло Мизун,

Вінницька обласна станція юних натуралістів

Розвиток інформаційних технологій веде до усвідомлення зручностей і переваг їх використання. Використовуючи Google додатки в освітньому процесі є одним із завдань формування інформаційної компетентності учасників освітнього процесу. Уміле використання он-лайн сервісів Google урізноманітнює сам освітній процес та полегшує роботу керівнику на заняттях.

Виконання інтерактивних вправ (наприклад – створені в Learning Apps (Льорнінг Апс) – різні кросворди, пошук малюнків, і т.д.

LearningApps.org є безкоштовним сервісом для підтримки процесів навчання та викладання за допомогою невеликих інтерактивних модулів. Можна створювати загальнодоступну бібліотеку незалежних модулів, придатних для повторного використання на будь-якому етапі заняття.

<https://classroomscreen.com/>

<https://classroom.google.com/> (Google Клас)

<https://www.classtime.com/uk/> (клас тайм)

Керівники гуртків формують цифрову компетентність у вихованців, залучаючи до використання QR-кодів. Використовуючи технологію QR-кодів діти отримують швидкий доступ фактично до будь-якої інформації у мережі Інтернет, заздалегідь розміщену керівником: відео на YouTube, домашні завдання, вправи, геолокації на Google картах, посилання на сторінку профілю у соціальних мережах, аудіофайли, електронні книги тощо

Залучення технологій з використанням мобільного телефону на заняттях гуртків є додатковою мотивацією учнівської молоді до пізнання певного предмету, явища, процесу.

<https://qrcode.trustthisproduct.com/free-qr-code-generator.php?lang=uk>

КОМПЕТЕНТНОСТІ З МЕДІА-ГРАМОТНОСТІ ЯК ЖИТТЕВО НЕОБХІДНІ НАВИЧКИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Тетяна Драгомирецька,

Вінницька обласна станція юних натуралістів

Гурток «Центр Медіаграмотності #ZLIVA» Вінницької обласної станції юних натуралістів, має дворічний досвід у створенні медіаконтенту і його результат – понад 100 різножанрових відеопроєктів. Створені вони в різних форматах: в стилі «tutorial», «DIY», відеоблогів; пластилінової, лего–та фуд–анімації; відеосюжетів, відеокліпів, соціальних відеопроєктів тощо. Зокрема, лише в нашому новинному проєкті «Хто? Що? Де? Коли? Чому? Яким Чином? Zliva» вже відзнято дітьми понад півсотні випусків. Відео за участю вихованців можна переглянути в YouTube на сторінці гуртка Центр Медіаграмотності #zliva за посиланням <https://www.youtube.com/channel/UCJLR0KMY7Yx4ZUEPrJT5mow/playlists> та на Facebook за посиланням <https://www.facebook.com/pg/zliva.media/videos>

Відеопроєкти здобувачів освіти вже є переможцями Всеукраїнських та міжнародних медійних конкурсів.

В процесі гурткової діяльності вихованці працюють за напрямками:

- інформаційної грамотності та журналістики
- анімаційного мистецтва
- відеоблогінгу
- риторики
- сторітеллінгу
- операторської та монтажної майстерності
- кіно-мистецтва
- акторської майстерності

- соціального волонтерства
- конкурсно-фестивальної діяльності.

НАРОДОЗНАВЧА СВІТЛИЦЯ, ЯК ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСТНОГО ПІДХОДУ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ

Оксана Таранюк,

Вінницька обласна станція юних натуралістів

Мета проєкту:

- ознайомити дітей з історією, культурою українського народу, з народними промислами, з побутом українців в різний час;
- виховувати патріотизм;
- вчити шанувати народні традиції;
- дати дітям уявлення про українське житло, про складові українського інтер'єру;
- формувати образ майстерні-музею, як зберігача предметів культурно-історичного значення;
- вивчати та засвоювати здобутки творчої спадщини майстрів рідного краю та здобувати практичні навички у створенні виробів прикладного мистецтва власними руками.

Завдання проєкту:

- удосконалення освітнього процесу закладу освіти;
- надання допомоги педагогічному колективу у впровадженні нових нетрадиційних форм у роботі з дітьми;
- формування компетентностей:
  1. Пізнавальної, що забезпечує ознайомлення, розширення і поглиблення знань дітей і дорослих про культуру, побут, ремесла та життя наших предків.
  2. Практичної, що сприяє оволодінню навичками виготовлення різноманітних виробів декоративно-прикладного мистецтва.
  3. Творчої, що забезпечує формування творчих здібностей.
  4. Соціальної, що сприяє вихованню дбайливого, шанобливого ставлення до народних традицій, національної свідомості, формування естетичного смаку.
- формуванню у дітей розуміння нерозривності зв'язку між минулим, сучасним і майбутнім.

Очікувані результати: В процесі вдалого виконання усіх завдань та елементів проєкту планується досягнення таких результатів:

- Виховання всебічно обдарованої особистості із розвиненими комунікативними навичками та умінням працювати у творчому колективі;
- покращення рівня виконання вихованцями елементів суспільно-корисної праці, зацікавленості у підвищенні рівня її продуктивності;
- посилення бажання творчо вирішувати практичні завдання, творчо ставитись до процесу пізнання загалом.
- врегулювання взаємодії між керівником та гуртківцями, в процесі виконання різнопланових інтерактивних технологій.
- набуття навичок ефективного спілкування, виконання навчально-творчих робіт у процесі тривалої взаємодії між собою.

НОВІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ ЗООЛОГО-ТВАРИННИЦЬКОГО ПРОФІЛЮ

Оксана Баланюк,

Вінницька обласна станція юних натуралістів

Конкурс «Я і мій домашній улюбленець» проводиться третій рік поспіль відділом зоології та тваринництва закладу до Всесвітнього дня домашніх тварин. Учасникам пропонується надіслати на електронну адресу світлину, на якій вони зображені з улюбленою твариною. Відзначені переможці за оригінальність композиційного рішення, художню виразність та за більшістю голосів вболівальників у мережі Facebook. Конкурс привернув увагу вихованців закладу до проблеми гуманного ставлення до тварин, спонукав учасників до творчої активності в анімалістичному жанрі, розкрив їх індивідуальність і креативність, став поштовхом для розкриття здібностей, формування емоційного інтелекту, почуття гордості та відповідальності за долю тварин, що живуть поруч з людьми та потребують уваги, піклування та захисту.

Методична діяльність

КОНЦЕПЦІЯ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ У ВІННЦЬКІЙ ОБЛАСНІЙ СТАНЦІЇ ЮНИХ НАТУРАЛІСТІВ

Ольга Драгомирецька,

Вінницька обласна станція юних натуралістів

Одним із завдань Концепції закладу є забезпечення якості освітньої діяльності та позашкільної освіти в закладі, запровадження та постійне вдосконалення системи внутрішнього забезпечення якості освіти в закладі,

досягнення позитивної динаміки якості надання освітніх послуг здобувачам позашкільної освіти шляхом забезпечення відповідності освітньої діяльності вимогам державних стандартів та потребам зацікавлених сторін, а також узгодження функціонування освітньої та управлінської ланок у освітній діяльності закладу.

Мета Концепції.

Метою Концепції є створення умов для розвитку індивідуальної особистості через забезпечення якості освіти, впровадження в освітній процес технологій розвиваючого навчання, сучасних інноваційних форм роботи з гуртківцями, індивідуальний підхід до формування навчальних програм та програм розвитку вихованців; створення умов для розвитку самостійності, ініціативи, природного самовираження гуртківця через традиційні, нетрадиційні форми еколого– натуралістичної, природоохоронної та дослідницької роботи.

Забезпечення якості освіти у Вінницькій обласній станції юних натуралістів; визначення основної стратегії, принципів, процедур та індикаторів забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти в закладі, а також розподіл повноважень щодо забезпечення якості освіти між учасниками освітнього процесу.

Новації в закладах позашкільної освіти Волинської області

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Валентина Остапчук,

Волинський обласний еколого-натуралістичний центр

1. У закладах освіти області ведеться активна робота щодо використання на навчально-дослідних ділянках сучасних аграрних технологій, до прикладу «Біочар IDEALE», для покращення родючості ґрунту.

Біочар– це вугілля виготовлене способом низькотемпературного піролізу. Воно здатне очищати ґрунти від важких металів, затримувати вологу біля рослин, забезпечуючи мінеральне живлення, іонний обмін, накопичення азоту, тим самим перетворюючи слабкі, бідні, виснажені ґрунти на родючі.

У закладах освіти Боратинської, Колодяжненської, Сошичненської сільських рад біочар використовують при закладанні екосаду, «теплих грядок», в ландшафтному дизайні, вирощуванні мікрозелені у міні теплицях. Біочар набуває популярності на Волині, так як є екологічно чистим добривом.

2. У 2021 році Волинський обласний еколого-натуралістичний центр започаткував впровадження у закладах освіти області спільного українсько-польського проєкту «Вивчення ролі диких бджіл-осмії у збільшенні врожайності ентомофільних культур». Проєкт передбачає популяризацію знань про цих комах, проведення майстер-класів з виготовлення будиночків для бджіл з метою їх приваблювання. У громадах області: Луцькій, Колодяжненській, Ратнівській в рамках еколабораторії практичних дій вже виготовлені будиночки для комах.

3. Широко впроваджуються інноваційні технології внутрішнього озеленення. Зокрема: флораріум – тропічний сад в скляній ємкості із звуженим або закритим верхом; кокедама, «куля з моху», як спосіб посадки деяких рослин; сад тіланцій, один із видів вирощування рослин у підвішеному стані, сад гідропоніки, спосіб вирощування рослин без ґрунту. Всі ці, та інші сучасні технології внутрішнього озеленення знайшли своє втілення у «Зимовому саду» як дослідницькій лабораторії з рослинництва, що створений у Городоцькій гімназії-філії опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей» Прилісненської сільської ради. Зимовий сад – популярний екскурсійний об'єкт учнів і педагогів.

4. На базі Волинського обласного еколого-натуралістичного центру відкрита секція «Мала лісова академія» обласної Природничої школи. Метою створення є допрофільна і допрофесійна підготовка учнівської молоді, розвиток науково-дослідницьких компетентностей. Для слухачів проведені онлайн-екскурсії, лекційні та практичні заняття, зустрічі з провідними спеціалістами лісівничої галузі. Відбувся захист наукових проєктів.

5. У 2021 році при обласній Природничій школі Волинського обласного еколого-натуралістичного центру Волинської обласної ради розпочала роботу секція «Ландшафтного дизайну і проєктування». Слухачі секції отримують теоретичні знання, а також практичні навички з ландшафтного оформлення території закладів освіти. Спільними зусиллями вже створені проєкти з озеленення закладів освіти Луцької, Сошичненської територіальних громад. Слухачі секції «Ландшафтного дизайну і проєктування» отримують початкову допрофесійну підготовку.

6. З метою набуття практичних умінь з акваріумного рибництва у 2020–2021 навчальному році розпочала роботу секція «Акваріумістики» в обласній Природничій школі. Юні акваріумісти проводять заняття на факультеті педагогічної освіти і соціальної роботи ВНУ ім. Лесі Українки, створюють проєкти акваріумного дизайну, проводять дослідницьку роботу.

7. Учнівські і педагогічні колективи закладів загальної середньої і позашкільної освіти територіальних громад області долучились до

науково-освітнього проєкту «Вчителі та учні досліджують явище цвітіння водойм в Україні».

8. З метою проведення науково-дослідницької роботи у закладах освіти Городищенської, Ратнівської, Зимнівської, Луцької, Боратинської територіальних громад розпочато вирощування Павловнії повстяної. Юннати пророщували насіння незвичної для Волині рослини, спостерігали за розвитком саджанців, висаджували їх у своїх закладах освіти для дослідження впливу павловнії на стан ґрунтів, повітря, її роль у привабливанні бджіл, а також значення цієї рослини для розвитку агробізнесу на Волині.

Новачії в закладах позашкільної освіти Дніпропетровської області

Освітній процес

ПРОЄКТ «СТВОРЕННЯ ЕНТОМОЛОГІЧНОГО МІКРОЗАКАЗНИКА НА ТЕРИТОРІЇ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

Тамара Олешкевич,

Комунальний позашкільний навчальний заклад
«Станція юних натуралістів Покровського району» Криворізької міської
ради Дніпропетровської області

Криворіжжя є гігантським промисловим комплексом, вплив якого на степові екосистеми виявився руйнівним. І – все-таки існують «осередки» дикої природи навіть в центрі міста. Одним з таких «осередків» є територія, на якій розташована Покровська станція юних натуралістів м. Кривого Рогу. Тут зусиллями педагогів створені мініекосистеми, де живі організми співіснують за такими принципами, що і в природі.

Серед всіх живих істот планети лаври першості по кількості видів, чисельності і значенню належать комахам. Їх роль в житті людства велика і багатогранна, і це є основною ідеєю проєкту по створенню учнівського ентомологічного мікрозаказника. Також важлива роль при створенні заказника відводилася просвітництву та популяризації природоохоронної діяльності в урбанізованому доквіллі.

В рамках проєкту на території заказника розміщено найрізноманітніші будиночки для комах з урахуванням їх біологічних особливостей.

Від вивчення комах педагоги та вихованці закладу перейшли до вивчення тваринного угруповання в біотопі Покровської СЮН.

Комахи, заселяючи територію освітнього закладу, стали основною ланкою трофічних зв'язків з представниками інших класів тварин, таких як птахи і ссавці.

Створений ентомологічний мікрозаказник дав можливість привабити на територію СЮН для вивчення та дослідження представників Червонокнижної ентомофауни Дніпропетровщини і Криворіжжя.

Під час проведення роботи в заказнику широко впроваджується метод проєктів, який орієнтований на самостійну діяльність учнів (індивідуальну, парну, групову) у відведений для неї час.

Реалізація даного проєкту дала можливість проводити для школярів і студентів комплексну екологічну практику «Моніторинг біорізноманіття урбанізованих і природних екосистем», на змістовному науковому рівні готувати науково – дослідницькі і курсові роботи.

Завдяки створенню ентомологічного заказника вихованці СЮН мають змогу плідно працювати в рамках Всеукраїнського еколого-натуралістичного походу «Біоцит», готувати науково-дослідницькі роботи та здобувати призові місця в конкурсах – захистах НДР обласної Природничої школи учнівської молоді та обласного відділення Малої академії наук України.

ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ КОМПЛЕКС «АПІТЕРАПЕВТ»

Тамара Негоднікова, Марина Книш,

Комунальний позашкільний навчальний заклад
«Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»
Обухівської селищної ради

З метою формування в юнаків практичних навичок з бджільництва, поглиблення знань з біології, стимулювання розвитку самостійності, підвищення зацікавленості до дослідництва, виховання культури праці та бережливого ставлення до природи на базі Центру створена та успішно працює навчальна пасіка, яка в останні роки стала базою для створення лікувально-оздоровчого комплексу «Апітерапевт».

В сучасних екологічних умовах апітерапія як система оздоровлення набуває все більшої актуальності. Апітерапія (відпочинок у будиночку з вуликами) нині дуже популярний метод лікування бджолами.

До комплексу «Апітерапевт» входить:

- два бджолопавільйони (*будиночки для аероапітеранії*), один звичайний, а один з пірамідальним дахом;
- виставковий майданчик (*вулики, борті, дуплянки*);
- дегустаційний намет;

- зона насаджень медоносів;
- навчальна пасіка;
- дендрологічна зона;
- зона відпочинку.

Комплекс «Апітерапевт» розташований в екологічно чистій лісовій зоні, недалеко від річки Дніпро, що сприяє поліпшенню самопочуття. Всі продукти життєдіяльності бджолої сім'ї, без винятку, мають харчову й лікувальну цінність.

Під час відпочинку в будиночках для аероапітерапії людина отримує цілий комплекс лікувальних факторів.

Як результат такого оздоровлення можна отримати:

- заспокоєння нервової системи;
- підвищення працездатності;
- покращення психічного та емоційного стану;
- нормалізацію кров'яного тиску;
- якісний здоровий сон.

ПРОЄКТ «ПРИРОДА ВЧИТЬ, ВИХОВУЄ, ЛІКУЄ»

*Юрій Третяков,
Ольга Захарченко,*

Комунальний заклад «Нікопольський міський еколого-натуралістичний центр» Дніпропетровської області

Серед педагогічних новацій в позашкільному закладі еколого-натуралістичного напрямку значне місце займають активні форми навчання і нестандартні підходи до проблем освітньо-виховного процесу.

Карантинні обмеження 2020 року внесли ряд суттєвих змін у спосіб життя людей. Головною проблемою обмежень під час пандемії стало питання соціальної активності дітей.

З метою подолання цієї проблеми педагогічний колектив комунального закладу «Нікопольський еколого-натуралістичний центр» започаткував новий педагогічний проєкт «Природа вчить, виховує, лікує».

Учасниками проєкту є педагогічний колектив еколого-натуралістичного центру, вчителі біології, учні закладів загальної середньої освіти міста.

Мета проєкту – активізація взаємодії закладу позашкільної освіти та шкіл міста, підвищення пізнавального інтересу та активності учнів у вивченні наук природничого циклу, до дослідницького компоненту у позашкільній еколого-натуралістичній діяльності.

Очікувані результати.

Учасники проєкту:

- оволодіють елементами методики проведення дослідницької роботи в природі;
  - поглиблюють знання з природознавства, біології, екології;
  - зможуть розвинути комунікативні навички, навички роботи в команді, лідерські навички;
  - дізнаються про діяльність еколого-натуралістичного центру.
- Форми роботи в рамках проєкту:
- організація тематичних екскурсій для дітей різних вікових категорій;
  - еколого-краєзнавчі походи;
  - проведення натуралістичних виставок у школах;
  - майстер-класи за різноманітними темами;
  - організація та проведення природоохоронних та екологічних акцій, екологічних свят;
  - проведення міні-лекцій екологічної тематики в закладах освіти;
  - організація в школах фотовиставок «Природа рідного краю»;
  - створення відеороликів «Милуємося природою», «Віртуальні екскурсії в природу» та висвітлення їх в соціальних мережах Інстаграм, Фейсбук, Тік-ток.

ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ (ГІС) ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ

*Антоніна Гаврилюк,
Наталія Непошивайленко,
Анастасія Горай,*

Комунальний заклад «Дитячий екологічний центр» Кам'янської міської
ради Дніпропетровської області

Останнім часом зростає зацікавленість екологічних організацій в отриманні швидкої актуальної інформації про стан навколишнього середовища. Завдяки вільному та швидкому доступу до мережі Internet відкривається можливість у реальному часі спостерігати за тими чи іншими природними явищами, станом забруднення атмосфери шкідливими речовинами, зміною рельєфу в результаті природних явищ чи процесів видобутку корисних копалин та оцінювати багато інших процесів, пов'язаних зі станом довкілля.

Все більше відомих закордонних та вітчизняних наукових, промислових, геодезичних, сільськогосподарських та екологічних організацій активно використовують малі літальні апарати (МЛА) для отримання даних

дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) з метою проведення наукових досліджень та вирішення практичних завдань, у тому числі й в галузі охорони довкілля. Особливу популярність використання МЛА набули в поєднанні з ГІС-технологіями для оцінки природних та штучних елементів, ідентифікованих на поверхні землі у реальному часі.

Тому Дитячим екологічним центром (ДЕЦ) спільно із кафедрою екології та охорони навколишнього середовища Дніпровського Державного технічного університету в рамках впровадження інноваційних технологій в освітній процес закладу було проведено цикл практичних занять гуртка «Юні екологи» з отримання даних дистанційного зондування Землі та їх обробки за допомогою новітніх геоінформаційних технологій для оцінки покривних елементів ландшафту у реальному часі.

Вихованці ознайомилися з принципами роботи малих літальних апаратів – квадрокоптеру та безпілотного літального апарату літакового типу, отримали можливість самостійно здійснити запуск квадрокоптеру, розробити маршрут та виконати аерофотозйомку заданої дослідної ділянки місцевості. Юннати керували квадрокоптером та використовували його на місцевості для аерофотозйомки поверхні землі, оцінювали стан поверхневих форм рельєфу природного та антропогенного походження та складових ландшафту (берегової лінії, водойми, зелених насаджень тощо) на дослідній ділянці на час дослідження.

Здобувачів освіти навчали обробляти отримані власноруч аерофотознімки високої розподільної здатності з використанням спеціалізованого програмного забезпечення з метою отримання ортофотопланів місцевості для вивчення та дослідження в реальному часі поверхневих форм рельєфу та складових ландшафтів, у тому числі природного та антропогенного походження.

Отримані навички дають змогу здійснювати оперативний моніторинг навколишнього середовища з використанням сучасних ГІС-технологій, детально оцінювати стан довкілля та прогнозувати зміни, отримати екологічну інформацію в реальному часі.

Унікальність отриманих даних дистанційної зйомки Землі в межах м. Кам'янське, які отримані під час виїзних практичних занять, стала основою для підготовки вихованцями науково-дослідницьких робіт, до прикладу:

Використання інформаційних технологій для досліджень ландшафту у реальному часі.

Мета роботи: використання методів інформаційних технологій для досліджень ландшафту у реальному часі. Використовуючи сучасне програмне забезпечення Agisoft Metashape Professional, опрацьовано технологію

дослідження елементів ландшафту на основі первинної інформації, отриманої завдяки безпілотним літальним апаратам. За результатами аерофотозйомки отримано фотознімки заданої дослідної ділянки місцевості та проведено обробку отриманих результатів з використанням інформаційних технологій, а саме здійснена їх поетапна обробка з формуванням щільної хмари точок; розроблена 3D модель місцевості у програмі Agisoft Metashape Professional, яка є основою для проведення моніторингових досліджень ландшафтів.

Оптимізація конструкції безпілотних літальних апаратів для досліджень ландшафту у реальному часі.

Мета роботи: оптимізація конструкції безпілотних літальних апаратів за рахунок відеокамери удосконалених параметрів для досліджень ландшафту у реальному часі, спираючись на базові вимоги до конструкції БПЛА. Визначено загальні характеристики й основні елементи БПЛА DJI Phantom 4. В процесі проведення аерофотозйомки високої якості для досліджень ландшафту встановлено, що одним із найбільш зношуваним елементом апарату є відеокамера. Запропоновано замінити камеру базової комплектації на нову, не перевищуючи загальну вагу дрону. Проведено перевірку в польових умовах удосконаленої конструкції БПЛА DJI Phantom 4, оснащеного камерою FPV міні RunCam Swift Mini 2 CCD 1/3» 4:3. При цьому отримано кращу якість аерофотознімків. Прикладом застосування БПЛА DJI Phantom 4, оснащеного камерою FPV міні Run Cam Swift Mini 2 CCD 1/3» 4:3, спираючись на виконані аерофотознімки є розробка 3D модель ландшафту у реальному часі.

Використання ГІС-технологій дає змогу накопичувати, обробляти та аналізувати взаємозв'язки між просторовими і непросторовими даними.

Наприклад: аналізувати ортофоплани і на їх основі із високою точністю створювати: карти-схеми НДЗД, екологічних стежок, проводити моніторинг зелених насаджень у містах та за їх межами.

КОНТАКТНИЙ ЗООПАРК «ДОТОРКНИСЬ РУКАМИ, ВІДЧУЙ СЕРЦЕМ»

Катерина Кириченко,

Комунальний позашкільний навчальний заклад
«Станція юних натуралістів» міста Павлограда Павлоградської міської
ради Дніпропетровської області

У закладі започаткований та реалізується проєкт «Доторкнись руками, відчуй серцем» – організація роботи контактного зоопарку, зони для

психологічного розвантаження дітей разом з батьками засобами спілкування з декоративними тваринами.

Мета: створення контактного зоопарку для психологічного розвантаження дітей разом з батьками на свіжому повітрі та в приміщенні з будиночками для проживання тварин й зручними загонами з вільним доступом до них.

Завдання: обладнати на подвір'ї та в приміщенні СЮН 5 загонів з будиночками для тварин (декоративне в'єтнамське порося, коза, кролі, морські свинки, дегу, шиншили) і вільним доступом до них відвідувачів.

Кількісні результати: створення контактного зоопарку, який складається з 6 загонів та кліток для кролів, морських свинок, шиншил, дегу та голубів 5 декоративних порід.

Якісні результати: створення зони для психологічного розвантаження дітей разом з батьками засобами спілкування з декоративними тваринами, компенсація недоліку спілкування, покращення психоемоційного стану.

ПРОЄКТ «БЕЗБАР'ЄРНИЙ ПРОСТІР ЗАКЛАДУ ОСВІТИ»

Катерина Кириченко,

Комунальний позашкільний навчальний заклад
«Станція юних натуралістів» міста Павлограда
Павлоградської міської ради Дніпропетровської області

Одним з цікавих проєктів, втілених у закладі за останній час, є проєкт «Безбар'єрний простір закладу освіти».

Станція юних натуралістів має велику кількість тварин, спілкування з якими здатне поліпшити психоемоційний стан дітей з обмеженими можливостями, крім того, заняття в гуртках сприяють вихованню екологічної культури особистості та здорового способу життя, діти мають можливість поглибити свої знання з предметів природничого циклу, довідатись більше про професії еколога-біологічного профілю, їх особливості. Інфраструктура закладу не пристосована до потреб людей з фізичними відмінностями (не зручний ганок, відсутній пандус, старі входні двері тощо).

Мета: забезпечення вільного безбар'єрного доступу до будівлі Станції юних натуралістів для занять в гуртках та психологічного розвантаження дітей разом з батьками засобами спілкування з декоративними тваринами і занять різними видами декоративно-ужиткового мистецтва.

Завдання: встановити пандус, відремонтувати ганок, встановити енергоефективні входні двері та утеплити фасад будівлі (фойє без опалення) Станції юних натуралістів.

Кількісні результати: ремонт ганку, встановлення пандусу, встановлення 2-х енергоефективних вхідних дверей, утеплення частини будівлі, яка не опалюється.

Якісні результати: забезпечення вільного безбар'єрного доступу до будівлі Станції для занять в гуртках та психологічного розвантаження дітей разом з батьками засобами спілкування з декоративними тваринами і занять різними видами декоративно-ужиткового мистецтва.

ЕКОЛОГО-КРАЄЗНАВЧА СТЕЖКА «СПАДЩИНА»

Ольга Ніколаєнкова,

Філія комунального закладу освіти

«Обласний еколого-натуралістичний центр дітей та учнівської молоді»

Дніпропетровської обласної ради «Шафран»

Еколого-краєзнавча стежка «Спадщина» створена у 2020 році в селі Могилів Царичанського (тепер – Дніпровського) району педагогами та вихованцями філії «Шафран».

Це ще одна можливість для поглибленого вивчення природи рідного краю, пізнання її таємниць. Зупинки — місця для організації екскурсій для здобувачів освіти з природознавства, біології, географії, історії.

Добираючи маршрут екологічної стежки, педагоги філії враховували такі умови:

1) доступність маршруту для відвідувачів (відстань від населеного пункту, зручність транспортного зв'язку);

2) естетичну виразність ландшафту.

Загальна протяжність маршруту становить 1,7 км, загальна площа – 5 га, розрахована на 2–2,5 години для старшої вікової категорії, та на 1–1,5 години для молодших відвідувачів, кількість зупинок – 11.

Маршрут починається на території закладу освіти з березової алеї, продовжується по території адміністративного центру громади з історичними об'єктами та природними об'єктами паркової зони села та озера Біловід – стариці річки Орелі, закінчується біля меморіалу загиблим у Другій Світовій війні. Було складено картосхему із позначеним на ній цікавих екскурсійних об'єктів; розроблено еколого-культурні, інформаційно-просвітницькі практичні природоохоронні заходи, які організовані на маршруті екостежини.

Основні форми роботи на еколого-краєзнавчій стежці:

історико-краєзнавчі, еколого-просвітницькі та дослідницькі проекти;

– екскурсії;

- природоохоронна робота – висадження рослин, екологічні суботники, догляд за рослинними об'єктами;
- навчально-дослідницька діяльність.

«ЕКОЛОГІЧНА ВІДЕО ЗАЛА»

Педагогічний колектив філії КЗО «ОЕНЦДУМ» «Шафран»
Філія комунального закладу освіти «Обласний
еколого-натуралістичний центр дітей та учнівської молоді»
Дніпропетровської обласної ради «Шафран»

Педагогами філії розроблено віртуальні заняття гуртків в дистанційному режимі згідно навчальних програм в форматі «Екологічна відео зала».

На кожне заняття підібрано онлайн-ресурси в найбільш доступній для учнів формі.

Заняття містять тему, посилання на навчальні матеріали та обов'язковий розділ «Практична дія», що дає можливість вихованцям реалізувати отримані знання в умовах дистанційного навчання, залучаючи їх до практичних природоохоронних, енергозберігаючих та екологічних кроків в сімейному кластері.

Для реалізації освітніх цілей використовується навчальний контент авторських відеоуроків, інтернет-ресурсів з Ютубу, платформ Всеосвіта, На урок, Острів знань (Позашкілля), сайтів Національного та обласного еколого-натуралістичних центрів.

Навчальні матеріали розміщуються на офіційній сторінці філії «Шафран» у соціальній мережі Фейсбук та на сайті закладу.

ПРОЄКТ «НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ ПО ВИПРОБОВУВАННЮ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ АГРОТЕХНІКИ»

Андрій Цуренков,

Наталія Пархоменко,

Комунальний позашкільний навчальний заклад
«Станція юних натуралістів Тернівського району»
Криворізької міської ради Дніпропетровської області

Педагоги закладу цілеспрямовано працюють над створенням інноваційного середовища у системі позашкільної екологічної освіти. У закладі сформовано систему роботи із розвитку творчих здібностей вихованців, формування у них стійкої внутрішньої мотивації до творчої, дослідницької діяльності. Це сприяє не лише самореалізації вихованців в обраних ними

видах діяльності, а й їхньому професійному самовизначенню та соціальній адаптації.

Заклад є неодноразовим переможцем соціальних проєктів компанії «МЕТІНВЕСТ», що дало змогу колективу СЮН реалізувати на практиці декілька цікавих педагогічних ініціатив.

Одним з яскравих прикладів формування творчого інноваційного середовища стала реалізація проєкту «Наукова лабораторія по випробовуванню новітніх технологій агротехніки», в рамках якого відбулося будівництво двох теплиць на території закладу.

Мета проєкту: розширення напрямів діяльності закладу відповідно до сучасних освітніх вимог, створення можливостей щодо організації і проведення практичної і науково-дослідницької роботи гуртків аграрного профілю, формування у вихованців дослідницьких і практичних навичок, популяризація природоохоронної діяльності в урбанізованому доквіллі.

Завдяки реалізації проєкту тепличний комплекс став на СЮН основою для вирощування різноманітної квітково-декоративної продукції для озеленення території закладу, розсади овочів для навчально-дослідної земельної ділянки, проведення науково-дослідницької роботи.

Завдяки реалізації проєкту вихованці СЮН мають змогу плідно працювати в рамках профільних організаційно-масових заходів обласного та всеукраїнського рівня, готувати науково-дослідницькі роботи та посідати призові місця в конкурсах – захистах НДР обласної Природничої школи учнівської молоді та обласного відділення Малої академії наук України.

Новачії в закладах позашкільної освіти Донецької області

Освітній процес

ПРОЄКТ «УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ «ТЕПЛИХ ГРЯДОК» В ПРАКТИКУ РОБОТИ ГУРТКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРОФІЛЮ»

Олена Ставрієцька,

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр

Місце реалізації: Творчі об'єднання сільськогосподарського профілю Донецького обласного еколого-натуралістичного центру

Освітня ідея: залучення вихованців закладу позашкільної освіти до дослідження можливостей і технологій органічного землеробства. Упровадження технологій органічного землеробства на навчально-дослідних

земельних ділянках сприяє ознайомленню вихованців із технологіями «теплих грядок».

Теплі грядки – це природний обігрів для теплолюбних овочевих культур. Їх споруджують навесні. Такі грядки повністю органічні. Вони складаються з рослинних залишків і влаштовуються таким чином, щоб розклавшись органіка виділяла тепло, підігрівала знизу корені рослин, допомагаючи їм перенести нічні заморозки, літні перепади температур, холодні роси.

Робота за такими технологіями формує у вихованців навички закладання відповідних дослідних ділянок на навчально-дослідних земельних ділянках (далі – НДЗД) та проведення дослідів з вирощування ягідних, овочевих і польових культур; презентації результатів роботи в соцмережах; проведення масових заходів (свята врожаю, родинні ярмарки-виставки, фестивалі); участь у заходах регіонального і всеукраїнського рівнів.

Засоби реалізації:

– ознайомлення дітей і членів їхніх родин з технологіями «теплих грядок»: огляд друкованих джерел (наукова, науково-популярна література);

– вивчення інтернет-джерел (відеофільми, презентації, статті, репортажі, огляди, інтерв'ю);

– створення дослідних ділянок відповідно зазначених технологій на НДЗД: вирощування на «органічних грядках» сільськогосподарських культур для більш екологічно-чистого урожаю без використання мінеральних добрив.

Схема наповнення «теплих грядок» виглядає так:

1. Нижній прошарок формується з матеріалів, які розкладаються та гниють упродовж тривалого терміну. Для цих цілей можна використовувати великі дерев'яні тріски, гілки, стовбури.

2. Другий прошарок повинен бути органічним. Для заповнення грядки на цьому етапі можна використовувати бур'ян, листя, бадилля, рослини, овочі та фрукти.

3. Третій прошарок формується з хімічних добрив, які виконують функцію каталізаторів, що підсилюють процес розкладання.

4. Якщо в цьому є необхідність, при створенні грядок можна повторити схему укладання добрив (крім великих дерев'яних гілок та стовбурів).

5. Верхній шар родючого ґрунту слід накрити соломною або сіном.

Всі добрива, які уклалися в конструкцію теплої грядки, повноцінно перегниватимуть 3–4 роки.

Результати: набуття нових знань, умінь і навичок щодо використання технологій «теплих грядок» в процесі експериментально-дослідницької роботи на НДЗД; висвітлення результатів досліджень на обласних

науково-практичних конференціях «Екологічні дослідження та винахідництво», Всеукраїнському зльоті трудових аграрних об'єднань.

*Фото «теплої грядки» з полунищею.
Автор Ставрієцька О.В.*

ПРОЄКТ «ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ БІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Ольга Стрілець,

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр

Місце реалізації: Донецький обласний еколого-натуралістичний центр.

Освітня ідея: залучення учнівської молоді закладів загальної середньої, позашкільної освіти Донецької області до дослідницько-експериментальної роботи еколого-натуралістичного напрямку.

Завдання проєкту: популяризація біологічної науки серед учнівської молоді, ознайомлення з методиками біологічних досліджень; набуття практичних навичок самостійної експериментальної роботи; навчання презентувати творчі роботи засобами інформаційно-комунікаційних технологій, правильно оформлювати результати власних наукових досліджень, отримувати, аналізувати, пояснювати та використовувати інформацію з різних джерел; розвиток у дітей творчих здібностей

у процесі поглибленого вивчення біології, здатності до колективної творчості; спостережливості, уваги, логічного мислення; потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні; спрямовувати учнів на дотримання принципів біологічної та наукової етики.

Засоби реалізації.

Проведення обласної онлайн школи юних дослідників природи «Науковий пошук». Заняття проходять в онлайн режимі за скоригованим планом, що включає серію інформаційно-просвітницьких, практичних та науково-дослідницьких заходів. Учні спочатку знайомляться із різноманіттям флори та фауни як Донецької області, так і України, а потім здійснюють пошуково-експериментальну та дослідницьку роботу на цих територіях в очному форматі. Учасники даної школи – учнівська молодь закладів загальної середньої, позашкільної освіти Донецької області, педагоги Донецького обласного еколого-натуралістичного центру, співробітники, науковці установ природно-заповідного фонду, закладів вищої освіти.

Проведення теоретичних та практичних занять в онлайн та офлайн форматі в лабораторії біології та дослідницько-експериментальної роботи Донецького обласного еколого-натуралістичного центру, які орієнтовані на ознайомлення з основами теоретичних та прикладних знань про особливості наукового біологічного дослідження; формування цілісного уявлення про науково-дослідницьку роботу, ознайомлення з основними методами біологічних досліджень та історією їх становлення, роботи з біологічними об'єктами та лабораторним обладнанням.

Результати: набуття нових знань, умінь і навичок у проведенні учнями дослідницько-експериментальної роботи, вміння оформлювати наукові роботи та проекти еколого-натуралістичного напрямку; формування у дітей ціннісної орієнтації на збереження життя і природи; висвітлення результатів досліджень на обласних, Всеукраїнських науково-практичних конференціях, конкурсах еколого-натуралістичного напрямку.

НАСТІЛЬНА ГРА-ЛЕПБУК «АКВАРІУМ»

Ірина Щепіхіна,

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр

Місце реалізації: Донецький обласний еколого-натуралістичний центр, дистанційний навчально-методичний центр.

Освітня ідея: настільна гра-лепбук «Акваріум» (далі – Гра) призначена для дітей віком від 5 до 15 років для ознайомлення їх із світом акваріума, правилами успішного обслуговування.

Засоби реалізації.

Гра має три рівні складності: для дітей віком 5–7 років; для дітей 8–12 років; для підлітків.

У набір входить: короткі правила, ігрове поле (основа майбутнього акваріума), ножиці, клей, розмальовки, пазли, накладні елементи ігрового поля (акваріумні рибки, рослини, ракушки, камінці), інформаційні матеріали (буклет «Акваріум — 10 правил успішного обслуговування», буклет «Акваріумні рибки: фото та опис», буклет «Акваріумні рослини: фото та опис»).

1-й рівень складності включає завдання: «Створи свій акваріум», «Намалюй акваріум», «Розмалюй акваріум», «Склади пазл».

2-й рівень складності включає завдання: «Ознайомся із інформаційними матеріалами», «Вибери накладні елементи для майбутнього акваріума та виріж їх», «Створи свій акваріум за відповідністю, враховуючи правила сусідства рибок».

3-й рівень складності включає завдання «Саме виготовлення лепбука за зразком із самостійним підбором матеріалу за допомогою Інтернету».

Завдання підвищеної складності – «Створи проект акваріума у відповідності з усіма вимогами до його вмісту та обслуговування», «Захисти свій проект акваріума на занятті гуртка або на уроці біології».

Результати: сформовано уміння та навички із створення акваріума та по догляду за акваріумними рибками у відповідності з усіма вимогами до його вмісту та обслуговування, отримано нові знання про різні види акваріумних рибок та рослин, їх добросусідство.

ПРОЄКТ «ОН-ЛАЙН ПЛАТФОРМА ДИТЯЧИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ПАРЛАМЕНТ «ШКОЛА ЛІДЕРІВ»»

Анна Данильченко,

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр

Місце реалізації: Донецький обласний еколого-натуралістичний центр.

Освітня ідея: проєкт он-лайн платформа дитячий екологічний парламент (далі – ДЕП) «Школа лідерів», де діти з різних міст та громад Донецької області, навчаються бачити проблеми, брати на себе відповідальність, робити корисні справи, спілкуватися, чітко висловлювати свою думку, шукати рішення екологічних проблем; вирішувати питання, щодо покращення екологічної ситуації в своєму населеному пункті, місті, області, Україні. Головна мета проєкту – організація просвітницької роботи серед учнівства та молоді Донеччини, залучення всіх небайдужих до вирішення екологічних проблем регіону.

Засоби реалізації. Робота ДЕП реалізується через чітку структуру.

Систематично за розробленим планом, один раз на місяць, проводяться он-лайн збори на платформі Google Meet, які включають профільні майстер-класи, вікторини, дебати з актуальних екологічних тем із залученням фахівців.

Спікер парламенту виконує такі функції: організовує діяльність ДЕП Донецького обласного еколого-натуралістичного центру (далі – ДООЕНЦ) , збирає та проводить загальні збори, головує на загальних зборах.

Віце-спікери, виконують функції голови за його відсутності та інші функції, спрямовані на реалізацію мети й основних завдань ДЕП ДООЕНЦ.

Департаменти працюють, як під час засідань, так і в міжсесійний період в режимі он-лайн на каналі Телеграм.

Департамент екологічної освіти організовує і проводить обмін досвідом, застосовуючи різні форми: семінари, конференції, майстер-класи.

Департамент природоохоронної практичної роботи організовує трудові, природоохоронні акції, в соціальних мережах – флешмоби, спільні дії з фахівцями природоохоронних територій.

Департамент суспільно-масової роботи планує і проводить заходи у співпраці з громадськими організаціями, екологами, журналістами.

Департамент видавничо-просвітницької роботи організовує виготовлення листівок, плакатів, газет, а також розміщення інформації про діяльність ДЕП у регіональних і обласних ЗМІ, на радіо.

Результати: обрана форма роботи з екологічної освіти створює цілісну систему для забезпечення екологічного виховання молоді Донеччини. У ДЕП між дітьми відбувається обмін інформацією, програмами. Здійснюється координація дій та реалізуються спільні рішення, проекти.

Завдяки он-лайн роботі ДЕП учнівська молодь з різних куточків Донецької області долучається до молодіжних дебатів, майстер-класів, де мають можливість представити свої родзинки для вирішення актуальних екологічних проблем.

ГРА «ЕКО-ЛОТО»

Олександр Паращенко,

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр

Освітня ідея: поєднання ігрових технологій навчання з інформаційно-комунікативними технологіями, залучення як педагогів, так і вихованців закладів позашкільної освіти до нового формату пізнавальної та освітньої діяльності, вивчення та закріплення поданого матеріалу, урізноманітнення пізнавальної діяльності в гуртках.

Засоби реалізації: гра «ЕКО-ЛОТО» розрахована для занять у гуртах, еко-просвітницьких заходах. Гра має декілька варіацій: від найпростіших (знайти правильне зображення із поданих карток за описом чи назвою тварин, рослин тощо) до знаходження правильної відповіді за допомогою QR-коду.

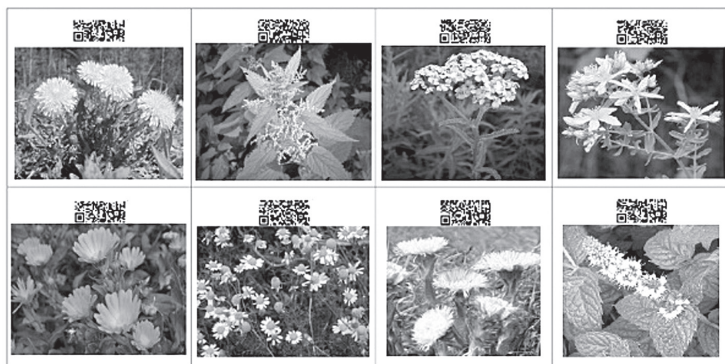
Набір складається з ігрового поля від 8 до 24 клітинок, де знаходиться опис (назва) зразків флори та фауни Червоної книги України (наприклад, лікарські рослини Природно-заповідного фонду тощо) та карток із зображенням відповідно до описової частини гри та поля, за допомогою якого здійснюється перевірка.

Учасники гри за певний проміжок часу повинні поєднати картку із зображенням з описовим полем клітинки. Після чого мають змогу перевірити свої знання за допомогою відповідного поля.

Картки та описове ігрове поле містять QR-коди, який при правильному поєднанні карток, дає загальну характеристику об'єкта вивчення.

Учасниками гри можуть бути як окремі вихованці, так і об'єднанні в команди.

			
КУЛЬБАБА	КРОПИВА	ДЕРЕВІЙ	ЗВІРОБІЙ
			
КАЛЕНДУЛА	РОМАШКА	МАТИ-Й-МАЧУХА	М'ЯТА

Результати: набуття нових знань нестандартними методами. За допомогою зорових, слухових та механічних аналізаторів пам'яті вихованці гуртків більш вдало сприймають та запам'ятовують матеріал. Використовують технічні гаджети за навчальним напрямом.

ВПРОВАДЖЕННЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ДОНСЬКОГО ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ

Валентина Шульгіна, директор,

Ірина Литвин, методист,

Заклад позашкільної освіти «Донський еколого-натуралістичний центр»
Волноваської міської територіальної громади

Педагогічний колектив центру вдало використовує музейну педагогіку, інноваційну технологію у сфері особистісного виховання дітей. За допомогою впровадження музейної педагогіки в освітній процес закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку створюються умови занурення вихованців у спеціально організоване предметно-просторове середовище. Музейне середовище, певним чином, відіграє роль вчителя і вихователя, допомагає педагогам центру вирішувати завдання освітнього та виховного компонентів позашкільної освіти. Педагогічний колектив Донського ЕНЦ, впроваджуючи елементи музейної педагогіки у систему формування особистісної культури своїх вихованців, враховує її наступні принципи: наочність, доступність, динамічність, змістовність та інші. Експонати повинні викликати гуманне та дбайливе ставлення до природи, подій та речей. Педагоги мотивують пізнавальну активність дітей на рівні практичної діяльності.

При відвідуванні музеїв, вивченні змісту експозицій керівники гуртків враховують наступний логічний ланцюжок: сприйняття – розуміння – осмислення – закріплення – застосування. Дотримання цих принципів дозволяє педагогам центру досягти основної мети музейної педагогіки: творчий розвиток особистості, виховання суспільно активного майбутнього громадянина, залучення до відвідування музеїв підростаючого покоління. Також проводяться екскурсії до краєзнавчого музею м. Волновахи – «Сторінками історії рідної землі», музею Лісу в смт. Графське, краєзнавчого музею м. Маріуполя, музеїв міст України – Умань, Харків, Чернівці.

Впровадження музейної педагогіки у Донському ЕНЦ дало поштовх до створення музейного простору у закладі, до якого на сучасному етапі входять «Галерея народних талантів с. Донське», міні – музей «Люби і знай

свій рідний край», міні-музей «Мешканці підводного світу». За принципом природовідповідності музейний простір був створений з урахуванням психофізіологічних особливостей дітей різного віку і передбачає умови для розкриття творчого потенціалу вихованців центру.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ДОНСЬКОМУ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОМУ ЦЕНТРІ

Валентина Шульгіна, директор,

Ірина Литвин, методист,

Заклад позашкільної освіти «Донський еколого-натуралістичний центр»
Волноваської міської територіальної громади

У Донському ЕНЦ вже багато років працює практичний психолог – Анна Узун. Головними видами роботи психолога у закладі позашкільної освіти є: психодіагностична робота (групова і індивідуальна – планова та по запити адміністрації); консультативна робота; корекційно – відновлювальна і розвиваюча робота; психологічна просвіта (у формі психологічних лекцій та бесід у гуртках, на педагогічних радах, у формі лекцій для батьків); освітня діяльність (інтелект-клас); організаційно-методична робота (підготовка до семінарів, нарад, педрад). Практичним психологом центру здійснюється психологічний супровід роботи з обдарованими дітьми та дітьми з обмеженими освітніми потребами.

Психодіагностична робота з вихованцями та керівниками гуртків проводиться з метою виявлення схильності до конфліктної поведінки, агресивності, вмінню спілкуватися в колективі; виявлення професійної спрямованості; вивчення інтересів гуртківців, діагностика темпераменту, діагностика і психокорекція тривожності дітей.

Практичним психологом проводяться різноманітні психопрофілактичні бесіди з метою профілактики шкідливих звичок: бесіда «Що треба знати про наркотики», година спілкування «Знайте правду про ВІЛ-інфекцію і СНІД», акція проти паління, 15 листопада – участь у Міжнародному Дню не паління, 1 грудня – у Всесвітньому Дні боротьби з ВІЛ, СНІДом. Психолог приймає активну участь у суспільному житті колективу ДЕНЦ. Оформлено психологічний куточок у кабінеті, комплектує особисту бібліотеку психологічної літератури, оновлює картотеку індивідуальних карток гуртківців, приймає участь у проведенні районних семінарів, майстер – класів заступників директорів шкіл з виховної роботи, педагогів – організаторів, психологів.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ДОНСЬКОГО ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ

Валентина Шульгіна, директор,

Ірина Литвин, методист,

Заклад позашкільної освіти «Донський еколого-натуралістичний центр»
Волноваської міської територіальної громади

У Донському ЕНЦ приділяється велика увага впровадженню ігрових технологій, тематичних інтелектуальних ігор під час гурткових занять. Гейміфікація займає чільне місце в арсеналі інтерактивних форм та методів гурткової роботи в закладі, дозволяє керівникам гуртків розглядати гру як метод у навчальному процесі, використовувати гру як форму виховної роботи. Педагоги центру активно використовують відомі ігрові технології та розробляють власні методики впровадження ігрових технологій. У Донському ЕНЦ з ініціативи керівників гуртків створена «Натуралістична ігротека» (координатор Марина Жидких, керівник гуртків), в якій зібрані розроблені педагогами авторські тематичні інтелектуальні ігри для юних натуралістів. Вдало використовуються комп'ютерні ігри на гурткових заняттях, мотивуючи підлітків до підвищення комп'ютерної грамотності, вивчення нового матеріалу та закріплення вивченого у формі гри.

Методична діяльність

ПРОЄКТ «НАВЧАЛЬНА ПЛАТФОРМА «ГУМАННЕ СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН» (НАВЧАЛЬНИЙ КОНТЕНТ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЩОТИЖНЕВИХ ШКІЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ГОДИН СПІЛКУВАННЯ ТА МАСОВИХ ЗАХОДІВ)

Сергій Гнибіда,

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр

Місце реалізації: Донецький обласний еколого-натуралістичний центр, дистанційний навчально-методичний центр.

Освітня ідея: створення навчального контенту для проведення щотижневих шкільних інформаційних годин спілкування з учнями з метою формування у них екологічної культури, гуманного ставлення до тварин. Завданням даної навчальної платформи – зібрати якомога більше освітніх матеріалів по гуманному ставленню до тварин для подальшого їх використання методистами, вчителями та захисниками тварин, а також

для самостійного використання дітьми; надати широкий доступ до практичних матеріалів та їх методичного супроводу.

Засоби реалізації.

Платформа побудована за блочним принципом. Кожен блок призначений для дітей різного віку і включає навчальні матеріали для дітей, методичні матеріали для педагогів та матеріали для батьків:

I блок – «Знайомтесь – моя улюблена тваринка!» (призначений для дітей 3–6 років);

II блок – «Щаслива лапа» (призначений для дітей віком 6–10 років);

III блок – «Тварини – наші друзі» (призначений для дітей віком 11–14 років);

IV блок – «Ми за гуманне ставлення до тварин» (призначений для здобувачів освіти 15–18 років).

Навчальна платформа «Гуманне ставлення до тварин» розроблена з використанням усіх наявних навчальних ресурсів, має свою онлайн-платформу для роботи в мережі Інтернет.

Результати: набуття нових знань, формування умінь і навичок гуманного ставлення до тварин, проведення волонтерської діяльності щодо захисту безпритульних тварин та просвітницької роботи серед населення. Робота в куточках живої природи по догляду за тваринами, реалізація проєктів, проведення досліджень та написання дослідницьких робіт, виховання дітей у гармонії з природою.

ПРОЄКТ «РОЗРОБКА ТА АПРОБАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ «ХІМІЯ ТА ЖИТТЯ»»

Юлія Менафова,

Василь Шубчинський,

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр

Освітня ідея: залучити вихованців закладів позашкільної освіти до гуртків хімічного профілю, показати як глибоко пов'язана хімія з нашим життям, як можна, маючи навіть мінімальний запас знань з хімії, полегшити вирішення багатьох побутових проблем; дати вихованцям уявлення про елементарні методи дослідження; навчити постановці проблеми, визначення мети і завдання дослідження; сформувати навички спостереження, порівняння, аналізу, узагальнення, уміння робити висновки; навчити оформляти дослідницьку роботу, формувати вміння працювати з додатковою літературою, довідковими матеріалами. Таким чином, цілі і завдання програми спрямовані на формування ключових компетентностей сучасної

людини: інформаційної (вміння шукати, аналізувати, перетворювати, застосовувати інформацію для вирішення проблем); комунікативної (вміння ефективно співпрацювати з іншими людьми); самоорганізації (вміння ставити цілі, планувати, відповідально ставитися до здоров'я, повноцінно використовувати особистісні ресурси); самоосвіти (готовність конструювати і здійснювати власну освітню траєкторію упродовж усього життя, забезпечуючи успішність і конкурентоспроможність).

Засоби реалізації: методи пошукового і дослідницького характеру, що стимулюють пізнавальну активність учнів, тренінги, проектно-дослідницька діяльність, що розвиває творчу ініціативу учнів; лабораторний експеримент, демонстраційні досліди; інтерактивні методи (евристичні методи, навчальний діалог і полілог, метод проблемних завдань, ділові ігри); наочні методи (показ відеоматеріалів, ілюстрацій, показ досвіду педагогом, спостереження; самостійна робота учнів з різними джерелами інформації, включаючи інтернет-ресурси).

Очікувані результати: Вихованці гуртків мають знати: про види хімічного забруднення навколишнього середовища і способи боротьби з ними; про ГДК основних забруднювачів атмосфери, води, ґрунту; склад, будову, області застосування в побуті різних хімічних речовин; про вплив різних речовин на організм людини та наслідки цього впливу. Вихованці гуртків мають уміти: моделювати найпростіші хімічні і екологічні експерименти; застосовувати хімічні препарати за призначенням, дотримуючись правил безпечного поводження з ними; розв'язувати хімічні задачі, вести дослідницьку роботу.

ПРОЄКТ «РОЗРОБКА ТА АПРОБАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ»

Юлія Менафова,

Василь Шубчинський,

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр

Освітня ідея: залучення вихованців закладів позашкільної освіти до роботи в гуртках з енергоефективності та енергозбереження з метою набуття компетентностей, необхідних для творчого вирішення питань зменшення антропогенного впливу на навколишнє середовище, стійкого формування розуміння відповідальності за довкілля, яке ми залишаємо у спадщину нащадкам. Впровадження таких програм передбачає вивчення основних понять і шляхів вирішення завдань, які виникають перед суспільством і кожною людиною щодо раціонального використання енергетичних ресурсів

та мінімізованого впливу на довкілля при збереженні комфортних умов життєдіяльності.

Засоби реалізації:

- формування знань щодо основ енергоефективності, шляхів енергозбереження та правил взаємовідносин існування особистого «Я» і планети Земля;
- виховання почуття патріотизму до України, бажання зробити свою країну прикладом гармонійного існування людини і природи;
- формування планів особистої самореалізації у своєму професійному майбутньому з високим рівнем енергоефективної еко-етики.

Очікувані результати: набуття вихованцями компетентностей з енергоефективності та енергозбереження.

**РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА
ГУРТКА «ХІМІЯ ТА ЖИТТЯ» ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ
НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ЗА ХІМІЧНИМ ПРОФІЛЕМ**

Юлія Мєнафова,

Василь Шубчинський,

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр

Освітня ідея: Відповідно до концепції модернізації освіти основне завдання позашкільної освіти полягає у формуванні творчої особистості вихованців гуртків, що володіють ключовими компетенціями, які проявляються в здатності вирішувати проблеми й завдання в різних сферах людської діяльності, здатних до саморозвитку, самоосвіти, професійного росту, соціальної й професійної мобільності, інноваційної діяльності. Основне завдання керівника гуртка – зацікавити вихованців в необхідності знань з хімії в повсякденному житті. Програма спрямована на розвиток самостійної і творчої ініціативи вихованців, на формування природничо-наукової картини світу через реалізацію міжпредметних зв'язків, розвиток практичних умінь і навичок. Невід'ємною частиною більшості занять є хімічний експеримент. Хімічний експеримент повинен сформувати і закріпити практичні навички, долучити вихованців до самостійної роботи.

Засоби реалізації: інформаційно-пошукові (метод проблемного викладу, метод навчального диспуту, проєктування і моделювання); дослідні (експериментальне вирішення завдань, дослідницькі проєкти); практичні роботи, методи проблемного діалогу (дискусії, дебати, прес-конференції); практичні методи (лабораторні роботи, практикуми, експерименти, проведення хімічних дослідів, читання хімічної науково – популярної літератури, підготовка презентацій, виконання експериментальних робіт).

Результати: Для підтримки інтересу до хімії керівники гуртка проводять заняття з використанням цікавої інформації, рухливих і настільних ігор хімічного змісту, а також у формі змагань, святкових заходів («Посвята в юні хіміки», «Хімічний Новий рік»). Керівник гуртка підвищує рівень загальної культури, орієнтує на професії, пов'язані з медициною, побутовим обслуговуванням, хімічним аналізом.

«РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ГУРТКА ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ»

*Юлія Менафова,
Василь Шубчинський,*

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр

Освітня ідея: у нових соціально-економічних умовах, суспільство висуває високі вимоги до педагогів, які повинні бути готові діяти не тільки в існуючих умовах, але й в умовах майбутнього. У зв'язку з цим освітня система повинна бути націлена на формування компетентного фахівця, який уміє швидко адаптуватися на ринку праці. Постає необхідність розвитку випереджувальної освіти, яка на відміну від традиційної, орієнтується не тільки на підготовку фахівців з конкретної професійної діяльності, але і на формування готовності до освоєння нових знань, набуття багатофункціональних умінь і забезпечення професійної мобільності педагогічних працівників, які відповідають запитам сучасного і перспективного ринку праці. До ключових елементів, які визначають рівень компетентності фахівця, належить вміння презентувати свою креативність, у тому числі, в системі позашкільної освіти для найважливіших сьогодні напрямів, а саме, енергоефективності та енергозбереження.

Засоби реалізації: для цього слід враховувати низку умов при навчанні:

– перша – відтворення процесу отримання нових знань, при зростаючій частці самостійної пізнавальної діяльності педагогів для вирішення проблемних ситуацій з опорою на набуті знання, з урахуванням посилення інтенсивності мислення при пошуку нових знань і способів вирішення професійних завдань,

– друга – постановка навчальної задачі (проекту), вирішення якої (яко-го) вимагає від керівника гуртка експериментувати і самостійно працювати з навчальним матеріалом, виявляти й осмислювати наукову проблему, знаходити найбільш оптимальні шляхи її вирішення;

– третя – вирішення протиріч, за допомогою яких досягається

проблемний характер навчання та забезпечення прогресу в когнітивному і культурному розвитку вихованців.

Результати: керівник гуртка – консультант, об'єднаний єдиною освітньою метою з вихованцем, який є активним учасником освітнього процесу.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЦЕНТР ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ «ЗЕЛЕНОГО ОФІСУ»

Наталія Рикунова,

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр

Місце реалізації: заклади загальної середньої та позашкільної освіти Донецької області.

«Зелений офіс» – це одна з концепцій, пов'язаних з питанням стійкості, яка допомагає освітнім установам виконувати свою екологічну відповідальність. Концепція базується на принципах 5R: reduce, remake, redesign, reuse, recycle (скоротити, переробити, переоформити, повторно використати, утилізувати).

Метою впровадження ідей «Зеленого офісу»: є боротьба зі змінами клімату за допомогою підвищення енергоефективності та використання відновлювальних джерел енергії, скорочення використання природних ресурсів і сприяння сталому способу життя засобами обізнаності учнівської молоді, батьків, громадськості.

Освітня ідея: створення ефективного інформаційно-комунікаційного освітнього простору, спрямованого на виконання закладами освіти своєї екологічної відповідальності стосовно ідей «Зеленого офісу»; спрямування учасників «зеленого офісу» на екологічно безпечний підхід у роботі і звичках.

Засоби реалізації:

– проведення семінарів-практикумів, тренінгів, форумів з обговорення питань щодо важливості зменшення негативного впливу на навколишнє середовище шляхом обміну цінними порадами щодо сталого розвитку в закладі освіти, місцевій громаді;

– налагодження інформаційного обміну та ефективної комунікації між суб'єктами – учасниками «Зеленого офісу»;

– використання ідей «Зеленого офісу» допоможуть вибрати правильний напрям щодо зменшення використання ресурсів та утворення відходів.

Результати:

Робота в «зеленому офісі» дозволить підтвердити відповідальність за взяті на себе Україною зобов'язання перед світовою спільнотою,

засвідчити підтримку Україною глобальних цілей сталого розвитку, продемонструвати суспільству екологічну відповідальність та пропагувати принципи екологічної безпеки.

Новачі в закладах позашкільної освіти Житомирської області

Освітній процес

ЕКОХАБ – ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Наталія Бордюг, Олена Члек, Тетяна Романько,
Комунальний заклад позашкільної освіти «Обласний
еколого-натуралістичний центр» Житомирської обласної ради

Щоб відповісти на нові виклики сучасності комунальний заклад позашкільної освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр» Житомирської обласної ради вирішив створити освітній простір для пошуку ідей в позашкільній освіті області. За основу було взято модель корпоративного хабу інновацій, яка часто використовується провідними компаніями. На базі КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР створені такі альтернативні освітні центри, що використовують освітній простір та інфраструктуру для організації та розвитку творчого потенціалу вихованців, формування їх ключових компетентностей.

Екохаби проводяться КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР під гаслом «Science at Home» («Наука в дім»). Так, протягом 2021 року було проведено три екохаби в онлайн-форматі:

«Чорнобиль: минуле, сучасне, майбутнє» з нагоди 35 річниці аварії на Чорнобильській атомній електростанції. Програма заходу включала актуальні питання, в обговоренні яких взяли участь Вікторія Дідківська, заступник начальника відділу використання інформації документів НАФ та довідкового апарату; Наталія Карпюк, кандидат сільськогосподарських наук, керівник гуртків КЗПО «Обласний еколого-натуралістичний центр» ЖОР; Галина Кравчук, начальник відділу еколого-освітньої науки Природний заповідник «Древлянський»; Тетяна Курбет, кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри екології Державного університету «Житомирська політехніка»; Оксана Ішук, кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біоресурсів, аквакультури та природничих наук Поліського національного університету; Вікторія Мельник, кандидат сільськогосподарських наук, асистент кафедри екології Державного університету «Житомирська політехніка»; Микола Весельський, вчений, орнітолог, учасник трьох Українських експедицій.

«Цвітіння водою: збудники, причини, наслідки» в онлайн форматі. Питання актуальності вивчення процесів «цвітіння» водою та їх вплив на довкілля і здоров'я людини, пріоритетності охорони водних об'єктів Житомирщини висвітлювали у ході заходу Микола Семенюк, заступник начальника управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації, Сергій Панченко, доктор біологічних наук, менеджер із залучення громадськості в проєкт «Полісся – дика природа без кордонів» Товариства охорони птахів; Дмитро Вискушенко, кандидат біологічних наук, доцент Житомирського державного університету ім. І. Франка; Іван Хомяк, кандидат біологічних наук, доцент Житомирського державного університету ім. І. Франка; Олена Члек, завідувачка інструктивно-методичним відділом КЗПО «Обласний еколого-натуралістичний центр» ЖОР.

«НЕЗЛАМНА ПРИРОДА» до Міжнародного дня запобігання експлуатації навколишнього середовища під час війни та збройних конфліктів, який був проведено спільно з комунальним закладом «Луганський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді». У онлайн форматі до заходу долучилися близько 400 слухачів. Надзвичайно цікавими для учасників були виступи Олексія Василюка, голови правління Української природоохоронної групи; Ігоря Загороднюка, кандидата біологічних наук, доцента, старшого наукового співробітника Національного науково-природничого музею НАН України; Віталія Бондарева, наукового співробітника Інституту зоології ім. І. Шмальгаузена НАН України. На заході були присутні та взяли участь в обговоренні теми обласного екохабу курсанти Житомирського військового інституту ім. С.П. Корольова. До екохабу долучився наймолодший спікер Ігор Панов, учень 10 класу Вільхівської ЗОШ I-III ступенів Станично-Луганської ВЦА, який презентував роботу щодо природного відновлення деревних порід на згарищах внаслідок бойових дій.

Методична діяльність

ЕКОФОРУМ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ, СПРЯМОВАНОЇ НА СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Наталія Бордюг, Олена Члек, Тетяна Романько,
Комунальний заклад позашкільної освіти «Обласний
еколого-натуралістичний центр» Житомирської обласної ради

В умовах реформування освіти України основним завданням освітнього процесу є формування компетентностей, що сприяють успішній

самореалізації особистості в житті, навчанні та праці. Однією з ключових компетентностей визначено «Екологічна грамотність і здорове життя», що передбачає формування у здобувачів освіти розумно і раціонально користуватися природними ресурсами у рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя.

Сьогодні екологічні проблеми стоять у ряді найважливіших і визначають рівень благополуччя всієї світової цивілізації й, зокрема, нашої країни. Природа Житомирщини фантастична і зберегти самотутню красу лісів, річок, біорізноманіття можна лише спільними зусиллями влади та громадськості.

З метою реалізації нового підходу в екологічній освіті та вихованні, нового змісту екологічної освіти, його методичної складової комунальним закладом позашкільної освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр» Житомирської обласної ради запроваджено проведення обласного дитячого «ЕКОФОРУМУ».

Обласний дитячий «ЕКОФОРУМ» проводиться у рамках заходів з нагоди відзначення Всесвітнього дня довкілля, до якого долучилися керівники області, учні, вихованці, педагоги, батьки, науковці.

Так, 3–4 червня 2021 року у комунальному закладі позашкільної освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр» Житомирської обласної ради відбувся обласний дитячий «ЕКОФОРУМ», який проводився за такими напрямками:

- природоохоронна робота «Збереження довкілля залежить від кожного» (*презентація практичної природоохоронної роботи за 2020–2021 роки*);
- дослідницька робота «Спостерігаємо. Експериментуємо. Досліджуємо» (*презентація екологічних дослідницьких проєктів*).

Форум проходив у 2 етапи:

I етап – відбірковий (заочний);

II етап – фінальний (онлайн), презентація кращих робіт.

Мета заходу – залучення учнів, вихованців закладів загальної середньої та позашкільної освіти області до науково-дослідницької і практичної діяльності в галузі екології та технології захисту довкілля. Учні та вихованці закладів освіти області презентували дослідницькі проєкти та природоохоронну роботу, яку вони проводили протягом навчального року.

Юні природоохоронці допомагали лісникам доглядати за лісовими культурами, висаджували дерева, відновлювали старовинні парки та закладали сади.

Юні дослідники вивчали особливості утримання рідкісних акваріумних риб, спостерігали за особливостями росту і розвитку рослин у відкритому

і закритому ґрунті, вивчали характеристику вітру: напрям, швидкість, силу та використання вітру людиною, використання природних рослинних барвників для забарвлення тканин. У рамках форуму відбувся показ цікавого відео-ролика «Життя планети в наших руках», сценки «Молодь у дії» та презентація дитячих природоохоронних робіт.

Досвід проведення обласного дитячого «ЕКОФОРУМУ» узагальнений та може бути використаний у роботі педагогів, керівників гуртків закладів позашкільної та загальної середньої освіти для організації роботи з екологічної освіти та виховання.

Новачії в закладах позашкільної освіти Закарпатської області

Освітній процес

*Олександр Геревич,
Василь Кузьма,*

Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Популярною формою проведення занять серед педагогів ЗОЕНЦ є інтегроване заняття, у якому беруть участь кілька педагогів. Інтегроване заняття підвищує інтерес до активної пізнавальної діяльності гуртківців через високу організованість, самостійність, ініціативність, тактовність та етику спілкування.

Заняття-дослідження – це одна із найбільш ефективних форм, яка здатна навчити юннатів мислити, аналізувати, самостійно робити висновки, тобто здобувати знання й застосовувати їх на практиці. Дослідницька технологія дає можливість формувати майже всі ключові компетентності вихованців для розв'язання нестандартних завдань, застосовувати навички самостійного пошуку способів з'ясування істини, на практиці вміти користуватися здобутою новою інформацією. Важливо для педагогів закладів позашкільної освіти залучати юннатів до посиленої дослідницької діяльності із урахуванням вікових категорій.

Заняття-подорож є однією із найцікавіших форм проведення гурткового заняття, що сприяє розвитку творчих задатків гуртківців, кмітливості, логічного мислення, уяви. Особливість таких занять полягає в тому, що їх можна проводити як у приміщенні (заочна форма, сьогодні найбільш актуальна у зв'язку із карантинном) так і в природі (очна форма).

Заочна форма – це уявна подорож. Керівник гуртка – ведучий, а юннати – мандрівники, які вказаним курсом мандрують по природних ландшафтах, знайомляться із екосистемами, різноманітними живими організмами. Заняття-подорожі актуальні у той період, коли неможливо провести

екскурсію у природу, чи музей із-за поганої погоди, карантину або інших причин.

Очна форма – це власне проведення заняття-подорожі (екскурсії) у природу з метою вивчення ландшафтного районування, рослинного, тваринного світу рідного краю. Зібрані матеріали під час екскурсій обробляються на практичних заняттях гуртка. Тут же керівник гуртка підводить підсумки та закріплює навчальний матеріал.

Заняття-тренінг – одна із улюблених форм проведення гурткових занять педагогами ЗОЕНЦ. Тренінги сприяють розвитку абстрактного, логічного мислення вихованців, забезпечують поліпшення навчання, системності викладу, вмінню висловлювати свою точку зору. Допомагають педагогам краще розпізнати індивідуальність кожного гуртківця. Використання елементів тренінгів на гурткових заняттях надихають керівників гуртків на творчу діяльність.

Заняття-гра є однією із найулюбленіших серед вихованців ЗОЕНЦ. Сухомлинський В.О. обстоював те, щоб чудовий світ природи, гри, музики, казки, який оточував дитину до школи, не закрили перед ним дверима класу. Дитина тільки тоді полюбить школу, клас, коли вчитель збереже для нього ті радості, які він мав раніше. Одним із засобів збереження цієї радості є гра. Цю істину добре усвідомили педагоги ЗОЕНЦ. Використання гри у освітньому процесі допомагає керівникам гуртків активізувати діяльність гуртківців, розвивати спостережливість, творчі здібності, пам'ять, інтерес до навчання, кмітливість, передбачення перемоги, похвали, бажання бути лідерами, знімає втому у дітей. Для гуртківців старшої вікової категорії більш цікавою є ділова гра, в процесі якої імітаційна модель навчальної діяльності гуртківців відтворюється максимально наближено до дійсності. Основна мета педагога у проведенні такого заняття – це поглиблення діапазону знань юнагів, формування ділового стилю спілкування у практично-професійній діяльності. Реалізуються інноваційні виїзні форми роботи:

- польові практики юних біологів, екологів;
- комплексні еколого-освітні експедиції-сплави по річці Тисі;
- конгрес-тури «Педагогам та юннатам про Карпати» з відвіданням унікальної природної спадщини Карпат.

У Національній доктрині розвитку освіти визначено виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, формування у молоді потреби та уміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичній досконалості, моральній, художньо-естетичній, трудовій, екологічній культурі.

Відродження духовної культури українського народу неможливе без формування у вихованців національної свідомості через сучасні освітні технології виховання на національній основі, успадкування підростаючим поколінням духовних надбань українського народу. Народознавство допомагає активізувати розумову діяльність учнів на заняттях гуртків. Зіставлення наукових пояснень, явищ та їх трактування у фольклорі урізноманітнює заняття, збагачує уяву, спонукає до аналізу, формує вміння і навички самостійно робити відповідні узагальнення й висновки. Українські легенди та перекази яскраво відтворюють народні погляди на природу, містять елементи християнських вірувань наших предків. Багатовікові уявлення українців про красу рідної природи знайшли своє відображення у багатьох чудових зразках народної творчості, почесне місце серед яких належить українським вишивкам.

Методична діяльність

*Олександр Геревич,
Василь Кузьма,*

Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Інноваційні форми роботи із педагогічними кадрами проводяться через методичні дні, тижні педагогічної майстерності, виставки методичних доробок, семінарів тощо.

Методичні дні для всіх педагогів Центру є апробованою ефективною формою методичної роботи, націленою на підвищення рівня педагогічних компетентностей керівників гуртків, методистів, завідувачів відділів, що загалом сприяє покращенню ефективності пізнавально-виховного процесу в ЗОЕНЦ.

Тиждень педагогічної майстерності – спрямований на вивчення стану роботи гуртків, огляд планів-конспектів гурткових занять та методичних напрацювань педагогічних працівників, взаємовідвідування гурткових занять із наступним обговоренням.

Виставка методичних доробок «Педагогічний вернісаж» – на ній педагоги ЗОЕНЦ представляють власні портфоліо та калейдоскоп методичних розробок, розмаїття педагогічної творчості з презентаціями, тематичними папками з дидактичними, ілюстративними матеріалами, а також видавничою та відеопродукцією.

«Круглий стіл»: «Педагогічний досвід – практика, реалії, перспективи», на якому педагоги підбивають підсумки діяльності у минулому творчому році та окреслюють перспективи вдосконалення всіх напрямів педагогічної роботи у прийдешніх роках.

Розроблено лекційні та практичні заняття для слухачів курсів з підвищення кваліфікації при Закарпатському інституті післядипломної педагогічної освіти на теми: «Екологічна освіта і виховання в освітніх закладах у контексті сталого розвитку суспільства» та «Методи формування дидактичної складової професійної компетентності керівників гуртків закладів позашкільної освіти».

Управлінська діяльність

*Олександр Геревич,
Василь Кузьма,*

Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Щопонеділка проводяться наради при директору, на яких аналізується і підбивається підсумок проведеної за тиждень роботи, як адміністративно-господарської так і з основної освітньої діяльності. Окреслюються завдання кожного відділу відповідно до річного плану закладу, помісячних планів відділів та оперативних розпоряджень, вказівок департаменту освіти і науки облдержадміністрації, Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

Моніторинг готовності керівника гуртка до проведення занять та наповнюваності груп. Моніторинг проводиться протягом двох місяців у першому та другому півріччі. Результати моніторингу оприлюднюються на педагогічних радах підведення підсумків роботи педагогічного колективу.

Дистанційний контроль занять, які проводяться за межами закладу, проводяться через Viber (протягом кількох хвилин керівник гуртка демонструє заняття). На електронну пошту педагоги надсилають план-конспекти проведених занять.

Щорічно згідно підписаної угоди із Ужгородським національним університетом студенти біологічного факультету проходять виробничу та частково педагогічну практику на базі творчих лабораторій ЗОЕНЦ.

Вдосконалюються існуючі та впроваджуються нові зв'язки з освітніми та природоохоронними державними та громадськими установами, організаціями, закладами України та зарубіжжя з метою підвищення ефективності діяльності, пошуку нових креативних, в тому числі інноваційних, форм та методів роботи.

Спільно із Закарпатським товариством охорони природи та громадською радою при обласній державній адміністрації у літній період проводяться еколого-краєзнавчі тури та подорожі-сплави «Карпати вивчаємо і охороняємо» до участі в яких, крім педагогів та юних натуралістів, долучаються батьки дітей, члени громадських екологічних організацій. Це надзвичайно

ефективна складова спільного природоохоронного виховання молоді та просвітницької еколого-освітньої пропаганди серед дорослого населення щодо збереження довкілля.

Новації в закладах позашкільної освіти Запорізької області

Освітній процес

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ НА ПРИРОДНИЧУ ТЕМАТИКУ

Анжела Жабицька,

Комунальний заклад «Запорізький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Запорізької обласної ради

Проведення виховних заходів на природничу тематику у ЗОЦЕНТУМ сприяє формуванню дитячого колективу; розкриттю талантів і здібностей кожної дитини; запобіганню проявам асоціальної поведінки молоді.

Однією із інтерактивних технологій у виховній діяльності Центру є організація і проведення пізнавальних ігор, які використовуються при індивідуальних та командних змаганнях (ігри-конкурси: «Турнір ерудитів», «Що? Де? Коли?», «КВК»; вікторини: «Флора та фауна Запорізької області», «Природа України»; брейн-ринги: «Цілющі рослини нашого краю», «Чемпіонат фруктів та овочів»; квести: «Летіть птахи, ми раді вам», «Подорож у світ тварин», «Турнір юних натуралістів»).

Під час проведення ігор особливий інтерес у дітей викликає використання гаджетів (сервіси: «Kahoot!», «LearningApps.org», «Google»). Ігри формують у дітей потребу у розширенні кругозору, розвивають творче мислення, спонукають за власним бажанням звертатися до популярної літератури. Педагог поряд і завжди готовий прийти на допомогу.

ЗЕЛЕНІ ЛОКАЦІЇ ОЗДОРОВЛЕННЯ

Раїса Мішкіна,

Комунальний заклад «Запорізький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Запорізької обласної ради

Протягом трьох років був відпрацьований новий підхід до очищення довкілля та оздоровлення людини видовими зеленими локаціями.

Моніторингові спостереження та наукові дослідження видових локацій на базі Запорізького санаторію «Великий луг» провели вихованці та юні науковці гуртка «Ековалеологія» Запорізького обласного Центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді та вихованці учнівського лісництва «Паросток» екодружини «Едельвейс» Мирненської опорної школи Мелітопольського району на базі заповідника «Старобердянське лісництво».

Були захищені наукові роботи на обласному конкурсі МАН «Проект створення парку локацій «Спас», на Всеукраїнському конкурсі МАН юних лісівників Всеукраїнського Товариства Лісівників «Лісова екобезпека».

Локації видів створювали від 200 м² до 1000 м². В локаціях висаджували деревні породи одного виду. Функції видових локацій:

- поглинання газів та пилу CO₂;
- поглинання шумів та звуків;
- бактерицидність;
- естетичний та емоціональний вплив;
- виділення фітонцидів та кисню.

Висновки

Ефективність впливу видових локацій дорівнює 80%, а змішані посадки видів рослин в парках та лісництвах очищають довкілля та оздоровлюють людину на 15–20%.

Сьогодні юннати ЗОЦЕНТУМ відпрацьовують методику використання рослин, які виділяють фітонциди, для захисту довкілля та оздоровлення людини, продовжують практичну діяльність по створенню алей, квітників, вирощуванню кімнатних рослин, користуючись порадами та результатами досліджень науковців.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ В БОРОТЬБІ З БУЛІНГОМ

Роман Деревянченко,

Комунальний заклад «Запорізький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»
Запорізької обласної ради

В наш час питання боротьби з булінгом набуває великого значення, адже щоб виростити щасливих і психічно здорових людей потрібно зупинити цькування в учнівському середовищі.

Психологічна служба ЗОЦЕНТУМ широко використовує інтерактивні методи в профілактиці булінгу: адже тільки в ході діалогу можливо дізнатись, що дитина знає про булінг, як вона реагує на нього.

Використання кейс-технологій допомагає дітям розібрати та проаналізувати ситуації цькування, знайти ключові проблеми та оцінити альтернативні шляхи розв'язання ситуації, навчитись обирати рішення та складати план дії.

Так, під час розбору проблемної ситуації цькування вихованці гуртків виявляють різноманітні точки зору, набувають певних компетенцій. У дітей формуються уміння та навички комунікації взаємодії та прийняття колективних рішень.

ЛЯЛЬКОВИЙ ТЕАТР-ФОРМА ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Тамара Кухаренко,

Комунальний заклад «Запорізький обласний центр
еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»
Запорізької обласної ради

Упродовж другого півріччя 2020–2021 навчального року на базі закладу здійснював роботу гурток «Екотейтр». Програма якого – синтез тематики театру ляльок та тем з екологічного виховання.

Ляльковий театр – це одна з форм екологічного виховання молодших школярів. Історичні корені лялькового театру йдуть з язичницьких обрядів, коли ляльками були божества, покровителі сил природи. До них належали тотеми первісних племен. Таким чином, цей вид мистецтва історично пов'язаний з природою. Ми поєднуємо процес навчання і виховання та комбінуємо з розвиваючою грою. На наш погляд, екологічний ляльковий театр – це найбільш вдала форма екологічного виховання, за допомогою якої у молодших школярів формується екологічна культура. Все це націлює на виховання у дитини уважного ставлення до природи, розвиває емоційно-естетичне сприйняття; розуміння того, що все в своїй основі пов'язане з природою.

Силами колективу здійснено постановки п'єс на екологічну тематику, які розвивають у дітей акторську майстерність: виразну мову, вміння спілкуватися з однолітками, уміння імпровізації, творчі здібності, пам'ять, індивідуальність кожної дитини, пропагують здоровий спосіб життя та ідеї щодо збереження та охорони природи. Вистави «Цілюща травичка», «Що посієш, те й пожнеш», «Про книгу, яка вчить любити природу» вихованці з великим задоволенням продемонстрували учням шкіл міста.

НЕЙРОГІМНАСТИКА ЯК ТРЕНАЖЕР РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Тетяна Ухабатова,

Комунальний заклад «Запорізький обласний центр
еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»
Запорізької обласної ради

Під час проведення гурткового заняття в КЗ «Запорізький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» ЗОР проводяться фізхвилинки, де використовуються елементи нейрогімнастики. За допомогою спеціально підібраних вправ організм координує роботу правої і лівої півкулі.

Заняття проводяться систематично в спокійній, доброзичливій обстановці, починаючи з вивчення вправ, які поступово ускладнюються, і збільшується обсяг виконуваних завдань.

Наприклад, вправа «Кулак», «Ребро», «Долоня»:

Початкове положення: Сидячи, руки знаходяться на площині столу.

Три положення руки послідовно змінюють один одного:

1– стисла в кулак долоня,

2– положення долоні ребром на площині столу,

3– розпрямлена долоня на площині столу,

Вправа виконується спочатку правою рукою, потім лівою рукою, потім двома руками разом і повторюється 8–10 разів.

Наш досвід свідчить, що кожна з вправ нейрогімнастики покращує у дитини пам'ять, увагу, мову, просторові уявлення, дрібну і велику моторику, знижують втомлюваність.

Новачії в закладах позашкільної освіти Івано-Франківської області

Тамара Гудзик,

Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний центр

Освітній процес

У 2021 році Івано-Франківським обласним еколого-натуралістичним центром започатковано три обласних проекти, які дають змогу залучити широке коло здобувачів освіти до дослідницької роботи:

практично-зорієнтований проект «Фенологічні спостереження за рослинами». Проект проводиться спільно з природним заповідником «Горгани».

Метою проєкту є залучення здобувачів освіти до проведення фенологічних спостережень за деревними рослинами для збору інформації про сезонний розвиток рослинного світу регіону, до практичної природоохоронної діяльності, розширення і поглиблення знань з природничих наук, формування культури поведінки в природі, виховання шанобливого ставлення до природи. Об'єктами спостережень є деревні види рослин (листяні та хвойні).

Екологічний проєкт «Птахи, що не відлетіли». Проєкт проводиться спільно з Івано-Франківським краєзнавчим музеєм. Метою Проєкту є залучення здобувачів освіти до проведення спостережень за птахами (лелекою білим, чаплею сірою, лебедем-шипуніом, крижнем, дроздом чорним) взимку для збору інформації про місця перебування цих птахів, які з певних причин не відлетіли.

Екологічний проєкт «Самшитова вогнівка». Метою проєкту є залучення здобувачів освіти до спостереження за самшовитою вогнівкою та до боротьби зі шкідниками, а також дає можливість доповнити, удосконалити знання здобувачів освіти про біологічні особливості самшовитої вогнівки.

В обласному еколого-натуралістичному центрі функціонує Юннатівський експоцентр. Метою експоцентру є підвищення рівня еколого-просвітницької та природоохоронної діяльності здобувачів освіти, заохочення та стимулювання до участі в обласних заходах, вдосконалення педагогічних компетентностей керівників гуртків, вчителів.

Експоцентр представлений локаціями обласних конкурсів які проводяться щорічно:

- «Юний пасічник»;
- «Юні господарі землі»;
- Екологічна стежка;
- «Учнівське лісництво».

В експоцентрі постійно проходять екскурсії для здобувачів освіти міста та області, вихованців гуртків, студентів, працівників освіти. Експоцентр представлений роботами здобувачів освіти різних конкурсів, акцій, виставок тощо.

У зв'язку з періодичним введенням в освітній процес жорстких карантинних обмежень, що виключають проведення обласних конкурсів очно, у Івано-Франківському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді започатковано проведення цих заходів дистанційно з використанням платформ GoogleClass та GoogleMeet. Так були проведені обласні конкурси «Обласний дитячий екологічний хакатон», «Внутрішнє озеленення», «Марафон лікарських рослин». Конкурсний день було організовано таким чином, що діти в режимі реального часу виконували завдання локацій

конкурсу та згодом презентували результати своїх дослідницьких робіт, відповідали на запитання журі. Організовано дистанційно процес оцінювання учасників конкурсу членами журі та отримання організаторами від журі заповнених та завірених підписами результатів оцінювання, забезпечено прозорість оцінювання учасників конкурсу. Конкурсний процес організовано віддалено, але цікаво і змістовно, про що свідчать відгуки педагогів та членів журі.

У Івано-Франківському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді створено декоративний або «французький город». Метою декоративного городу є: виховання дбайливого, бережливого ставлення до землі, залучення до сільськогосподарської праці, сприяння професійному самовизначенню. Основними завданнями є: формування навичок спостереження та проведення дослідницьких робіт та оволодіння сучасними технологіями вирощування сільськогосподарських культур. Рослини підбиралися за сумісністю. Овочі, трави та квіти допомагають один одному у зростанні шляхом поліпшення якості ґрунту або відлякування шкідників один від одного. Кожна овочева рослина висаджена на грядці разом з сусідом-компаньйоном. Така тактика допомагає зменшити шкідливий вплив комах та хвороб. Так, наприклад: Розмарин відлякує шкідників які нападають на квасоллю, чебрець – капустяних шкідників. Таким чином, на відносно невеликій ділянці вдало поєдналися овочеві, пряні та квітково-декоративні рослини.

Декоративний город є основою для спостереження та проведення дослідницької роботи сільськогосподарського напряму служить базою для проведення обласного конкурсу «Юні господарі землі», Всеукраїнських конкурсів та трудових акцій. Зібраний урожай використовують для мешканців куточка живої природи.

Інновацією ОЕНЦУМ є організація обласного змагання команд учнівських лісництв (далі – Змагання).

Метою Змагання є: підвищення ефективності та якості організації роботи учнівських лісництв, активізації участі учнівської молоді в природоохоронній та дослідно-експериментальній роботі в галузі лісового господарства, спонукання до свідомого вибору майбутньої професії. Завдання Змагання: висвітлити результати дослідницької, практичної природоохоронної, профорієнтаційної та просвітницької роботи учнівського лісництва та продемонструвати знання, вміння та навички учасників з лісівництва на локаціях.

На локаціях Змагання учасники визначають за світлинами лісових птахів та звірів, лісові породи за живими взірцями та насінням, демонструють вміння і навички з живцювання та висівання насіння лісових порід, облаштування

шкілки та розсадника. Великою допомогою у роботі учасників на локаціях є створена база: шкілка та розсадник лісових культур, а також численні хвойні і листяні лісові породи, які зростають в юннатівському дендропарку: ялина, ялиця, дугласія (псевдотсуга), сосна, тис ягідний, модрина, ялівець, туя західна, кипарисовик, береза, липа, горобина, калина тощо.

Методична діяльність

У першій декаді року у закладі проводиться Ярмарок педагогічних ідей. Метою заходу є виявлення, узагальнення та поширення ефективних педагогічних та освітніх технологій, передового педагогічного досвіду; розвиток професійної майстерності педагогів, активізація їх творчого потенціалу. Педагоги обмінюються своїми напрацюваннями, ідеями, які апробували та рекомендують до застосування. У заході беруть участь представники ППО, керівники гуртків, педагоги-переможці конкурсу «Джерело творчості» та педагоги, які виявили креативні ідеї на засіданнях методичного об'єднання ОЕНЦУМ тощо.

Основне завдання заходу – презентація та обговорення інноваційних освітніх та педагогічних технологій.

Під час проведення Ярмарку працюють дві майстерні:

- майстерня педагогічних інновацій;
- майстерня вмінь та навичок

У «Майстерні педагогічних інновацій» обговорювалися такі питання: «Технології проведення інтерактивних прийомів «Мозковий штурм», «Незавершене речення», «Використання інноваційних методів та прийомів в учнівських лісництвах», «Крок у світ професій. Організація профорієнтаційної роботи в ЗПО». Під час роботи «Майстерні вмінь та навичок» педагоги обговорювали та демонстрували практичну частину, яку використовують на заняттях гуртків: «Розвиток пізнавальної активності вихованців через ігрові форми діяльності. Фрагмент заняття з досвіду роботи», «Використання ігрових та комп'ютерних технологій на заняттях гуртків», «Демонстрація фрагменту заняття: «Подорож з кімнатними рослинами». Проводять майстер-класи: «Декоративний город, або «смачна клумба» як база для проведення практичних занять з рослинництва», «Вирощування імбиру на підвіконні», «Правила вирощування сукулентних рослин для створення флораріумів», «Виготовлення кокедам».

Ярмарок набув поширення серед педагогів області, кількість учасників активно збільшується, оскільки висвітлюються, обговорюються та демонструються ті цікаві знахідки педагогів, які безпосередньо можна застосовувати у своїй діяльності.

Управлінська діяльність

Завдяки управлінському рішення про проведення паспортизації гуртків у Івано-Франківській області у закладах загальної середньої та позашкільної освіти з'явилась можливість аналізу цих гуртків за профілями, використанню навчальних програм, охопленість дітей різних регіонів області позашкільною освітою еколого-натуралістичного напрямку. Зокрема, визначення відсотку гуртків біологічного, аграрного, зоотваринницького, лісівничого, екологічного профілів серед загальної кількості гуртків дає змогу проводити відповідну методичну роботу з регіонами, де відповідних гуртків занадто мало, або вони відсутні зовсім. Аналіз стану використання навчальних програм показав, що саме керівниками гуртків, які організовано в закладах загальної середньої освіти використовуються застарілі програми. В результаті проведено та продовжується проводитись методична робота з відділами освіти щодо розуміння ними алгоритмів використання навчальних програм, затверджених Міністерством освіти і науки України та департаментом освіти, науки та молодіжної політики облдержадміністрації. Окрім того, проводиться робота щодо укладання навчальних програм на відповідну кількість годин, щоби задовільнити потреби шкіл. Цього року у відділі освіти було надіслано лист із переліком чинних навчальних програм з вказівкою джерел, де можна в електронному вигляді ознайомитись та взяти до використання навчальну програму.

У 2020–2021 навчальному році у Івано-Франківському обласному еколого-натуралістичному центрі прийнято рішення про створення керівниками гуртків віртуальних класів на платформі GoogleClass. Кожний гурток працював під час періоду дистанційного навчання в своєму віртуальному класі, проводились он-лайн зустрічі педагогів з вихованцями на платформі GoogleMeet. Звісно, всі ці ресурси забезпечують можливість продовження навчання віддалено та значно підвищують цифрову грамотність педагогів. Але, оскільки методисти ОЕНЦУМ приєднані до всіх віртуальних класів, як учні, та, враховуючи той факт, що 97% всіх гуртків працюють у різних регіонах області, є хороша можливість відслідкувати та проаналізувати рівень та активність роботи кожного керівника гуртка, якості викладеного ними навчального матеріалу та завдань, наявність зворотного зв'язку з дітьми, частоту проведення он-лайн зустрічей з вихованцями за наданими скріншотами та фотозвітами.

Новациї в закладах позашкільної освіти Київської області

Освітній процес

ЕКО-ЧЕЛЕНДЖ «ЗРОБИ ГОДІВНИЧКУ – ВРЯТУЙ ПТАШИНУ»

(в рамках обласного освітнього соціально-екологічного проекту
«Екологічний кластер «EcoWorldKids»)

Інна Пахомова,

Тетяна Пожалова,

Комунальний заклад Київської обласної ради
«Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»

Комунальний заклад Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини» у січні 2021 року започаткував обласний еко-челендж «Зроби годівничку – врятуй пташину» (в рамках обласного освітнього соціально-екологічного проекту «Екологічний кластер «EcoWorldKids»).

Мета еко-челенджу: виховання ціннісного ставлення до біорізноманіття, проведення широкої просвітницької роботи і практичних дій з охорони та збереження орнітофауни, розвитку гуманного ставлення до птахів, мотивації до їх охорони.

Учасники: педагоги, вихованці гуртків закладів освіти Київщини та їхні родини.

Види контенту:

- фотоматеріали;
- відеоролик;
- майстер-клас;

Правила участі в еко-челенджі та як розмістити контент:

Виготовити годівничку з екоматеріалів власними руками.

Розмістити її у подвір'ї, парку, в лісі тощо.

Весь процес супроводжувати фото– відеозйомкою, відповідно до обраного контенту. Матеріали мають засвідчувати процес виготовлення годівнички та процес розміщення її у природному середовищі.

Розмістити допис на сторінці соціальної мережі свого закладу освіти, зазначити необхідну інформацію та використати хештег:

#ЗробиГодівничкуВрятуйПташину

Назва допису

Ім'я, прізвище дитини, вік

Назва закладу (гурток)

ФОТО чи ВІДЕО

Розмістити допис на офіційному сайті закладу освіти.

Скопіювати посилання на ваш допис та надіслати з позначкою #ЗробиГодівничкуВрятуйПташину на електронну адресу еколого-натуралістичного відділу КЗ КОР «ЦТДЮК»: ctduk_ekolog@ukr.net

ЕКОЛОГІЧНА РОЗВІДКА «ДЖЕРЕЛА МОЄЇ МІСЦИНИ»

(в рамках обласного освітнього природоохоронного проєкту
«ДжерелоLIFE»)

Інна Пахомова,

Тетяна Пожалова,

Комунальний заклад Київської обласної ради
«Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»

Мета: збереження і відновлення водних об'єктів (джерел, струмків), здійснення екомоніторингу довкілля, створення природоохоронної карти розміщення джерел Київщини КЗ КОР «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини» .

Учасники: педагоги, вихованці гуртків закладів освіти Київщини та їхні родини.

Завдання I етапу акції (червень, 2021 р.):

З 01 червня по 15 червня:

Виявити об'єкт(и) (джерело, струмок), що потребують особливої уваги: очищення, благоустрою тощо.

Зробити геолокацію виявленого(них) об'єкту (скріншот).

Провести АКВА-толоку: очищення території, прилеглої до виявленого об'єкту.

З 16 червня по 18 червня:

Оприлюднити матеріали про проведену роботу на офіційному сайті закладу або на сторінці закладу в соціальній мережі Facebook з хештегом #ДжерелоLIFE. В дописі вказати назву, ім'я, прізвище, клас (гурток), заклад освіти учасників, геолокацію.

Зареєструватися у Google-формі (ОБОВ'ЯЗКОВО!!!!).

Рекомендовано весь процес супроводжувати фото– відео зйомкою.

Методична діяльність

ЦИКЛ ПРОСВІТНИЦЬКИХ ЗАНЯТЬ «ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТУ: ВИМОГА СУЧАСНОГО СВІТУ»

Катерина Малишева, психолог,

Центр еколого-натуралістичної творчості «Юннати»
Боярської міської ради Київської області

Мета: формування у вихованців гуртків Центру та громади м. Боярка особистісної позиції, свідомої цінностей сталого розвитку та освіти для сталого розвитку.

Завдання: створити безпечний та сприятливий освітній простір, в якому вихованці матимуть можливість:

- ознайомитись з конкретними соціально-психологічними та екологічними ідеями, уявленнями і знаннями з досліджуваної теми;
- дослідити і удосконалити свої власні установки, уявлення та судження щодо сталого розвитку та освіти для сталого розвитку;
- вправлятися у напрацюванні практичних навичок, в тому числі навичок «освіти протягом життя» (*Lifelong Learning*);
- оволодіти особистісними і соціальними компетенціями на тлі доброзичливої взаємодії у групі.

Формат роботи та цільова аудиторія: закриті сталі групи вихованців 13–16 років (очно та дистанційно), широке коло мешканців громади.

Управлінська діяльність

КЛАСТЕРНА ПЛАТФОРМА ЯК ВЕКТОР ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

*Тамара Нестерук,
Людмила Шевченко,*

Комунальний заклад Київської обласної ради
«Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»

Одним із основних завдань КЗ КОР «Центр дітей та юнацтва Київщини» на сучасному етапі є запровадження кластерного підходу в діяльність закладу з метою впровадження інноваційних педагогічних технологій.

У системі позашкільної освіти Київщини сформувалися передумови для створення освітніх кластерів різних типів. Методичною службою закладу визначено роль регіонального менеджменту, де освітній кластер розглядається як інструмент сприяння реалізації державної політики у галузі позашкільної освіти, представлено моделі освітніх кластерів за різними напрями позашкільної освіти та визначено особливості організації взаємодії його учасників, як суб'єктів регіональної освітньої системи, розроблено структуру механізму їх інтеграційної взаємодії.

КЗ КОР «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини» розроблено технології реалізації кластерів, серед яких педагогічний кластер «Metod

Lab: майданчик професійної майстерності», освітні кластери «Technospace» і «Музей в освіті», краєзнавчий кластер «Show You Land» та івент-кластер «Покоління ART».

Об'єднання закладів позашкільної та загальної середньої освіти у кластери сприятиме більш ефективному та раціональному використанню наявних ресурсів, взаємному збагаченню ідеями, практиками та досвідом роботи, взаємодоповнюваності учасників кластера завдяки реалізації спільних організаційно-масових заходів з дітьми та педагогічними працівниками, об'єднання учасників освітнього процесу для досягнення ефективного результату.

Новації в закладах позашкільної освіти Кіровоградської області

Освітній процес

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ QR-КОДІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тетяна Лоцман,

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

Серед нетрадиційних форм організації позашкільної роботи особливе місце займають технології «мобільного навчання», що забезпечують удосконалення освітнього процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві. Саме такі технології зумовили виникнення поняття «мобільне навчання», тобто навчання, яке відбувається за допомогою мобільних пристроїв у будь-який час та в будь-якому місці. ІКТ особливо набули популярності під час дистанційного навчання, де керівник гуртка може їх використовувати в синхронному та асинхронному режимах під час освітнього процесу.

Важливою особливістю цієї технології є те, що вона не вимагає паперових носіїв і використання процесів друку, забезпечуючи дружнє до навколишнього середовища ведення пізнавально-виховного процесу, сприяючи збереженню лісів і планети.

Керівники гуртків ОЦЕНТУМ за допомогою QR-кодів урізноманітнюють освітній процес. Наприклад, використовуючи QR-код як: проведення фут-квестів (які проводяться на досить великій території (R– 700м), де вихованці рухаються за певними напрямками відповідно точкам (у даному випадку за QR-кодом). На точках їх чекають завдання-перформанс, за

виконання якого вони можуть продовжити рух; QR-вікторини; розташування QR-кодів під час створення віртуальних виставок чи бук-трейлерів; впровадження QR-коду при подачі матеріалів на обласні етапи Всеукраїнських конкурсів, акцій еколого-натуралістичного спрямування; використання QR-коду при проведенні on-line екскурсій екологічною стежиною.

Нижче наведено приклади закодованих завдань, які можуть використати керівники гуртків під час організації навчання вихованців (<https://padlet.com/olhakurinna/btb03dq0pbjj>), https://docs.google.com/document/d/1mAZkFN4aHfYh7AI8oEy25tnTKMG5_kGA/edit?usp=drivesdk&oid=100518528492538650457&rtpof=true&sd=true.

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЄКТУ «MAINSTREAM»

Людмила Білокоз,

Центр дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ»
Новоукраїнської міської ради Кіровоградської області

Ініціативною групою було ініційовано та розроблено проєкт «Корпорація «MainStream», який надав дітям і молоді міста та сіл громади можливість взяти безпосередню участь як у формуванні політики з питань, які впливають на їх життя (освіта, інфраструктура і архітектура, місцевий економічний розвиток, захист прав, культура і дозвілля, спорт тощо), так і в процесах прийняття владних рішень, набути досвіду роботи в органах місцевого самоврядування, що забезпечить створення передумов для їхнього особистісного, професійного зростання і успішної суспільно-політичної діяльності.

Цілі проєкту: 1). підвищення рівня обізнаності дітей та молоді Новоукраїнської ОТГ щодо механізмів управління громадою через надання учасникам проєкту необхідних знань та навичок шляхом проведення тренінгів та вебінарів;

2). залучення молоді до прийняття рішень через введення посад радників на безоплатній основі у структурні підрозділи виконавчого комітету міської ради.

Етапність впровадження проєкту.

1. Підготовчий етап. Опрацювання результатів проведених досліджень щодо заходів та механізмів із залучення молоді до місцевого самоврядування, їх дієвість, поінформованість дітей та молоді про можливості у громаді.

2. Промоція проєкту «Корпорація «MainStream», створення сторінки проєкту в соціальній мережі, аносування проєкту, реєстрація

учасників. Під час проекту учасники у групі на свої ел. адреси отримували анонси на події, у групі розміщувалися по завершенні заходів матеріали спікерів.

3. Форум-відкриття проекту «Корпорація «MainStream» online «StepbyStep». Презентація проекту.

4. Проведення освітніх заходів:

«Реалізація молодіжної політики в громаді»;

«Можливості для дітей та молоді в Новоукраїнській ОТГ та практичні кейси їх реалізації»;

«Механізми залучення дітей та молоді до прийняття рішень у громаді»;

«Портрет та роль радника в структурних підрозділах виконавчого комітету міської ради»;

Результати проекту: Підвищено рівень залучення дітей та молоді до прийняття рішень; підвищено рівень обізнаності дітьми та молоддю про механізми залучення до прийняття рішень.

ВІДКРИТТЯ ГУРТКІВ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Галина Химчак,

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Педагогічний колектив ОЦЕНТУМ, виконуючи завдання державної політики в галузі освіти, з метою підвищення якості та забезпечення доступності позашкільної освіти незалежно від віку, здібностей і уподобань дітей та учнівської молоді, працює над розширенням мережі творчих учнівських об'єднань.

У 2020–2021 навчальному році на базах закладів загальної середньої освіти Знам'янської, Долинської та Помічнрянської міських рад, Компаніївської та Олександрівської селищних рад, Злинської, Попельнястівської, Гурівської та Дмитрівської сільських рад працювали 13 творчих учнівських об'єднань еколого-натуралістичного напрямку. Це сприяло створенню умов для надання дітям сільської місцевості рівних можливостей отримувати якісну позашкільну освіту.

Взаємодія із закладами загальної середньої освіти здійснювалася на принципах соціального партнерства та реалізації спільної мети – всебічного і гармонійного розвитку особистості дитини, яка передбачає

створення єдиного виховного простору. Творчі учнівські об'єднання працювали під керівництвом досвідчених педагогів на основі підписання угоди про співпрацю між обласним позашкільним закладом та закладом загальної середньої освіти. Згідно угоди ОЦЕНТУМ здійснював методичний супровід роботи гуртків, а адміністрація освітнього закладу створювала належні умови для проведення занять, сприяла відвідуванню їх учнями та здійснювала контролюючі функції.

Методична діяльність

ПАРТНЕРСТВО ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Галина Химчак,

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Сучасний заклад позашкільної освіти знаходиться в таких умовах, коли без встановлення взаємовигідного соціального партнерства неможливо вижити і розвиватися. Освітня установа має стати відкритою системою, яка розширює співпрацю з різними соціальними інститутами.

Щоб досягти найкращих результатів у вихованні підростаючого покоління педагоги-позашкільники, вчителі, батьки учнів, громадські організації та державні установи повинні об'єднати свої зусилля з метою реалізації важливого завдання – всебічного і гармонійного розвитку дитячої особистості. Головна вимога до взаємодії закладу позашкільної освіти з соціальними партнерами полягає в єдності і системності підходу до виховання особистості дитини, особливо щодо формування її соціальної зрілості.

Мета діяльності педагогічного колективу комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» – удосконалення шляхів розвитку партнерської взаємодії з різними соціальними інститутами.

У 2020–2021 навчальному році колектив Кіровоградського ОЦЕНТУМ продовжував активну співпрацю із закладами вищої освіти області, державними, громадськими, науковими організаціями, управліннями. Слід зазначити, що значна увага приділялася співпраці з органами управлінням освітою об'єднаних територіальних громад. Для координації роботи з даного напрямку були активізовані виїзні семінари-практикуми та онлайн заходи.

Освітній процес

**МІЖНАРОДНІ ПРОЄКТИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ
ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНО АКТИВНОГО ГРОМАДЯНИНА
УКРАЇНИ**

Олена Зельська,

Комунальний заклад «Северодонецький міський
Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»
Северодонецької військово-цивільної адміністрації
Северодонецького району Луганської області

Після визволення міста Северодонецька від тимчасової окупації та повернення його на підконтрольну Україні територію Луганської області, педагогічний колектив закладу розпочав активну роботу щодо підвищення соціальної активності вихованців Центру та учнівської молоді міста, створення привабливості як закладу, так і всього освітнього простору міста, як обласного центру, у порівнянні з невідконтрольними територіями.

Цьому сприяла активна позиція представників державних органів влади та місцевого самоврядування, правоохоронних органів, громадських організацій, засобів масової інформації, культурно-освітніх закладів, батьків вихованців, волонтерів, підтримка міжнародних фондів.

Значна роль була відведена участі в міжнародних проектах і програмах Ради Європи, ЮНЕСКО, Європейського Союзу, ЮНІСЕФ та інших міжнародних організацій, які реалізовувались у період 2014–2021 років:

«Підтримка стабілізації громад на Донбасі» 2016–2019 р.р. (Міжнародної організації з міграції МОМ уряду Японії);

«Освіта в інтересах сталого розвитку» 2015–2016р.р. (Програма розвитку ООН та Глобального екологічного фонду);

«Голос жінки має силу» 2017 р. (Інститутом міжнародних культурних зв'язків (IFA) та уряд Федеративної Республіки Німеччини);

«Сприяння розвитку міжсекторного партнерства в цілях захисту інтересів дітей» 2019 р. (проект «Генерація UA» та уряд Федеративної Республіки Німеччини);

«Школа як осередок соціальної згуртованості та стійкості в громаді» 2019–2020 р.р. (Британська Рада) та ще у 6 проектах, як партнери.

Заклад за цим напрямом отримав:

бронзову медаль Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти-2019» в номінації «Соціалізація особистості в умовах сучасних викликів»;

золоту медаль Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти-2020» в номінації «Міжнародне співробітництво як важливий фактор конкурентоспроможності української освітньої системи».

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Олена Зельська,

Комунальний заклад «Северодонецький міський
Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»
Северодонецької військово-цивільної адміністрації
Северодонецького району Луганської області

Педагогічний колектив Северодонецького міськЦЕНТРУМ, маючи найбільший в Україні комплекс об'єктів захищеного ґрунту міського рівня (4 опалювальні теплиці загальною площею 480 м²), завжди працював над створенням сучасного освітнього простору як для вихованців закладу так і для всього освітнього простору міста та громади в цілому. Цьому сприяла плідна співпраця педагогічного колективу з органами місцевого самоврядування, всіма закладами освіти міста, батьками, науковими установами, громадськими організаціями.

У складних умовах проведення на території області АТО/ООС (2016–2020 роки) за рахунок бюджетних та залучених коштів були капітально відремонтовані 3 теплиці. На даний час вони використовуються не тільки у навчальному процесі з вихованцями, а і для проведення занять, екскурсій, майстер-класів для учнів і педагогів міста. База закладу активно використовується для проведення культурно-мистецьких заходів громади, реалізації соціальних проєктів для дітей та членів родин внутрішньо переміщених осіб тощо. Педагогічний колектив, за період 2014–2021 років, взяв участь в реалізації 14 різноманітних міжнародних, загальнодержавних та місцевих проєктів освітянського та соціального спрямування.

Досвід роботи щодо комплексного підходу у запровадженні інновацій щодо створення сучасного освітнього простору закладу позашкільної освіти отримав золоту медаль Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті-2019» в номінації «Розробка й впровадження інноваційних засобів навчання, проєктів, програм і рішень у закладах освіти».

Новації в закладах позашкільної освіти Львівської області

Освітній процес

ЕКО STEM – ЛАБОРАТОРІЯ – АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ

Наталя Дендюк,

Комунальний заклад Львівської обласної ради «Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Одним із актуальних напрямів інноваційного розвитку природничої освіти є система навчання STEM. КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ» є осередком творчого пошуку, креативних змін в освітньому процесі, що так необхідні на сучасному етапі.

Саме тому педагоги КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ» працюють над втіленням проєкту з організації STEM освіти у закладі та практичного її втілення під час підготовки майбутніх фахівців.

Метою проєкту є створення Еко STEM-лабораторії на базі КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ», ознайомлення вихованців з інноваційними технологіями, демонстрація можливості сучасних технологій та їх ролі у сучасному світі, заохочення дітей до розвитку інноваційних процесів та їх вдосконалення.

Відкриття такої лабораторії дозволить виконати наступні завдання:

- здійснювати мотивацію до вивчення природничих дисциплін;
- зацікавити учнів досліджувати навколишній світ;
- створення можливостей для експериментальної та дослідницької роботи;
- широке залучення учнівської молоді до освітніх заходів, що будуть проводитися у лабораторії;
- підвищення результативності у навчанні та різноманітних конкурсах;
- навчити вихованців працювати в команді, ставити цілі та досягати їх;
- поширення інноваційного педагогічного досвіду та освітніх технологій до викладання природничих дисциплін.

Можливості використання Еко STEM – лабораторії в освітньому процесі закладу:

- збір даних про навколишнє природне середовище (*температура, точка роси, магнітне поле, атмосферний тиск, вологість та інші*),
- експрес-дослідження якості продуктів харчування методом люмінесцентного аналізу,
- виявлення нітратів,

- дослідження явища цвітіння водойм,
- виявлення транс-жирів у продуктах харчування,
- впливу шуму на емоційний стан людини.

Таким чином відкриття Еко STEM – лабораторії у ЛОЦЕНТУМ дозволить зробити освітній процес цікавим та захоплюючим, вихованці матимуть можливість проводити дослідження комплексних екологічних показників стану довкілля, здійснювати аналіз екологічної ситуації у навколишньому середовищі, проводити наукові дослідження та практичні роботи тощо.

STEM-підхід змінює погляд на освітній процес, роблячи акцент на практичних здібностях, де учні розвивають свій творчий потенціал, силу волі та вчаться співробітництва з іншими.

Реалізація проєкту важлива для усіх учасників освітнього процесу ЛОЦЕНТУМ. Діти матимуть потужні сучасні універсальні засоби навчання. Батьки отримають впевненість у здобутті дітьми необхідних сучасних компетенцій. Педагогічний колектив закладу підвищить власну кваліфікацію, матиме змогу широко впроваджувати в освітній процес новітні технології, гармонійно поєднувати традиційні та інноваційні методики навчання, об'єднуючи екологію і новітні технології.

НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ПРОЄКТ «РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ ВПЛИВУ БІОДОБРИВ НА ОВОЧЕВІ КУЛЬТУРИ ВІДКРИТОГО ҐРУНТУ»

Оксана Корнацька,

Комунальний заклад Львівської обласної ради «Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Серед важливих проблем відродження національної освіти особливе місце посідає пошук ефективних методів, форм і засобів навчання, які робитимуть сучасний пізнавально-виховний процес більш ефективним, сприятимуть зацікавленню учнів до предмету, забезпечать естетичне, екологічне і трудове виховання.

Освітній процес у позашкільній передбачає набуття нових теоретичних знань і практичної діяльності, які виходять за межі шкільного навчального плану та можуть бути використані у професійній орієнтації учня, його інтелектуального розвитку та самореалізації.

З огляду на сучасні тенденції природничої освіти в концепції «Нова українська школа» передбачається вивчення взаємозв'язків рослинного та тваринного світу в агроценозах, комплексного сучасного підходу з екологічного

виховання школярів. Таким чином, розвиваються економічні, дослідницькі та екологічні компетентності.

На базі КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ» розроблені методичні поради з організації дослідницької діяльності здобувачів освіти. Дослідження проводили на «теплих» грядках за технологією В. М. Розума, основними постулатами якої є:

Відмова від оранки і перекопування ґрунту та перехід до поверхневого, мінімального обробітку з використанням плоскорізу Фокіна;

Відмова від використання мінеральних добрив та перехід на біодобрива;

Відмова від отрутохімікатів для боротьби з хворобами, шкідниками та бур'янами;

Використання сівозміни, ущільнених посівів та посадок;

Застосування біопрепаратів та ефективних технологій із залученням мікроорганізмів (Байкал ЕМ-1 Україна).

Ґрунтові бактерії, зокрема актиноміцети, добре відомі своєю здатністю утворювати різноманітні натуральні продукти, що широко використовують у сільському господарстві як біологічно активні речовини. Вихованці гуртків «Природа, фантазія, творчість» та «Флористика» брали активну участь у закладанні теплих грядок, висіванні та догляді за рослинами протягом вегетації. Мета роботи: формування в учнівської молоді екологічного мислення та навичок дослідницької діяльності з вирощування екологічно чистої овочевої продукції у відкритому ґрунті, а також узагальнення і поглиблення знань із природничих дисциплін. Об'єкт дослідження: фенологічні спостереження за овочевими культурами протягом вегетації, а предмет дослідження: вплив біодобрив на ріст та розвиток огірків, моркви, редиски, столових буряків, кабачків, гарбузів, фенхеля.

Реєстрували час появи сходів, утворення зав'язі та розмір плодів. На дослідній ділянці додатково вносили біопрепарат Вермисол у співвідношенні 1:100 – два рази прикоренево та один раз як листкове підживлення. Перед посівом насіння (гарбузів, кабачків, буряків) у дослідній групі його додатково замочували в розчині Вермисолу.

Овочеві ділянки були розмежовані органічними та газонно-луговими доріжками. В органічні доріжки вносили Байкал ЕМ-1, який стимулював розвиток корисної мікрофлори ґрунту. За застосування цієї технології компост та сидерати перетворюються на компост з властивостями верми-компосту. Бурхливий розвиток черв'яків у найбільш сприятливих умовах перетворює органіку на біогумус і є розсадником корисних мікроорганізмів і азотфіксаторів та стимуляторів росту.

Були отримані цікаві дані, які продемонстрували позитивний вплив біодобрив (зокрема, Вермісолу) на сходження рослин на дослідній ділянці, в порівнянні з контрольною. Зокрема, сходи редиски, кабачків, гарбузів, огірків з'явилися на один день раніше. Протягом вегетації на дослідній ділянці спостерігали також збільшення листової маси у буряків і редиски та появу першої зав'язі плодів кабачків. Під час збору врожаю реєстрували більшу масу плодів редиски, кабачків, гарбузів на дослідній ділянці в порівнянні з контрольною. Овочі на теплих грядках менше пошкоджувались хворобами, росли здоровими.

Спостереження гуртківців за природою, розуміння її законів та використання сучасних агротехнічних технологій сприятиме розвитку екологічного мислення дітей та шанобливого ставлення до природи.

ЕКОЛОГО-ОСВІТНЯ ВИСТАВКА «ПЛАНЕТА ЗОО»

Марія Кошіль,

Комунальний заклад Львівської обласної ради
«Львівський обласний центр
еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Позашкільна освіта, яка розрахована на цілеспрямовану і творчу креативну молодь, веде постійний пошук змісту, засобів і методів ефективного екологічного виховання, де пріоритет надається безпосередньому спілкуванню з природою.

Щоб у дитини виникла потреба захищати тваринний і рослинний світ, треба навчити любити його. І цьому чимало сприяє постійно діюча еколого-освітня виставка «Планета ЗОО», яка успішно працює на базі КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ». Вона є навчальною та практичною базою для проведення тематичних уроків, практичних занять, наукових проєктів вихованцями, школярами та студентами міста й області. На виставці є понад 90 видів і порід декоративних та екзотичних тварин.

Місія еколого-освітньої виставки «Планета ЗОО» полягає у:

- вихованні в учнівської молоді любові до природи;
- формуванні почуття відповідальності за стан природного середовища;
- популяризації охорони і вивчення різних видів тварин серед учнівської молоді;
- поширенні інноваційного педагогічного досвіду та освітніх технологій;
- формуванні активної життєвої позиції.

Завдання еколого-освітньої виставки «Планета ЗОО»:

- навчити самостійно мислити вихованців та знаходити рішення поставленої проблеми;
- поглибити знання про взаємозв'язки живих організмів у довкіллі, із людиною та між собою;
- детальніше вивчити біологію домашніх та диких тварин;
- залучити вихованців до дослідницьких та наукових проєктів;
- ознайомити з видовим складом тварин регіону, методами їх охорони;
- ознайомити з хворобами тварин та методами їх лікування;
- ознайомити з особливостями утримання та розведення в умовах неволі окремих видів тварин;
- організація та проведення навчально-виробничої, наукової практики для учнів і студентів закладів загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти м. Львова та області.

Заняття, бесіди, дослідницька, експериментальна, наукова роботи у безпосередньо живому оточенні природи, а саме тварин, які є мешканцями еколого-освітньої виставки «Планета ЗОО», дають змогу учнівській молоді більше дізнатися про світ тварин, про екологічні проблеми та шляхи їх розв'язання, бо саме тут вони можуть поспілкуватись з тваринами: потримати їх, погодувати та зрештою прибрати за ними і уявити себе на місці іншої живої істоти, щоб краще зрозуміти її потреби.

Разом з тим КЗ ЛОР «Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» співпрацює і з новою українською школою (НУШ), однією з ключових компетентностей якої є екологічна грамотність, за цією концепцією формування екологічної освіти та екологічне виховання відбувається не тільки на уроках «Я досліджую світ», «Всесвіт» тощо, а й у гуртках зоологічного профілю на базі еколого-освітньої виставки «Планета ЗОО» це і є педагогіка партнерства, яку сповідує КЗ ЛОР «ЛЮЦЕНТУМ».

Новації в закладах позашкільної освіти Миколаївської області

Інна Попова,

Обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді
Миколаївської обласної ради

Освітній процес

ОБЛАСНИЙ КОНКУРС «СРОПЕЙСЬКІ КВІТИ МИКОЛАЇВЩИНИ»

З метою залучення здобувачів освіти до активної пізнавальної, пошукової та дослідницької діяльності, спрямованої на вивчення рослин

Миколаївської області, які є символами країн Європейського союзу або їх структурних частин (областей, провінцій, повітів тощо) ОЕНЦУМ Миколаївської обласної ради проводить Обласний конкурс «Європейські квіти Миколаївщини» (зареєстрований у Південному міжрегіональному управлінні Міністерства юстиції (м. Одеса) 20.10.2020 за № 216/2250). Основними завданнями Конкурсу є: виховання у здобувачів освіти любові до рідного краю; екологічне та естетичне виховання учнів; ознайомлення здобувачів освіти з видовою різноманітністю флори Миколаївської області; популяризація вивчення країн Європейського союзу; сприяння розвитку творчої активності здобувачів освіти.

Учасники Конкурсу надсилають фотографії, на яких обов'язково повинна бути рослина, яка є символом однієї з країн Європейського союзу або їх структурних частин (областей, провінцій, повітів тощо), і мати заповнений опис – коментар – аргументацію чому саме цей об'єкт вибрано для фотороботи, та символом якої країни чи її частини, є ця рослина.

ОБЛАСНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ПРОЄКТ «МАЛІ РІЧКИ МОЄЇ БАТЬКІВЩИНИ»

З метою поглиблення та підвищення якості знань здобувачів освіти про навколишнє природне середовище, природні ресурси України, зокрема водні багатства Миколаївщини, розвитку вмінь досліджувати, описувати та аналізувати отримані дані про малі річки своєї місцевості; залучення дітей до природоохоронної діяльності та виховання дбайливого ставлення до природи рідного краю протягом 2021–2025 років ОЕНЦУМ реалізує обласний екологічний проєкт «Малі річки моєї Батьківщини» (зареєстрований у Південному міжрегіональному управлінні Міністерства юстиції (м. Одеса) 10.06.2021 за № 90/347). Основними завданнями Проєкту є: підвищення рівня знань про природні ресурси України, зокрема водні багатства Миколаївщини та необхідність раціонального природокористування; ознайомлення здобувачів освіти з малими річками (річками, джерелами, притоками, криницями, ставками), які протікають та знаходяться на території Миколаївської області; вивчення і дослідження стану місцевих річок, притоків, криниць, джерел, ставків, їх опис, картографування та фотографування; підвищення рівня обізнаності молоді про наявні екологічні проблеми досліджуваних об'єктів; розвиток у здобувачів освіти пізнавальних інтересів і спостережливості, прагнення пізнавати та оберігати красу і багатство природи рідного краю; формування екологічної культури особистості, шанобливого ставлення до давніх народних традицій ощадливого використання природних ресурсів.

Проект проводиться у двох номінаціях:

«Річки та притоки»;

«Джерела, криниці та ставки».

Переможці визначаються у двох вікових категоріях:

I вікова категорія – здобувачі освіти 10–13 років;

II вікова категорія – здобувачі освіти 14–17 років.

Результатом проекту є створення збірника «Малі річки Миколаївщини».

ОБЛАСНИЙ ХАКАТОН «ЗДОРОВ'Я ТА ДОБРОБУТ»

З метою екологічного виховання здобувачів освіти, поглиблення знань про здоровий спосіб життя та його популяризацію ОЕНЦУМ Миколаївської обласної ради проводить протягом 2021–2025 років обласний Хакатон «Здоров'я та добробут» (zareestrovаний у Південному міжрегіональному управлінні Міністерства юстиції (м. Одеса) 20.04.2021 за № 69/326). Основними завданнями Хакатону є: формування у здобувачів освіти мотивації на здоровий спосіб життя; здоров'язберігаюче та екологічне виховання учнів; ознайомлення здобувачів освіти з різноманітністю способів збереження та зміцнення власного здоров'я; сприяння розвитку творчої активності здобувачів освіти.

Учасники Хакатону надсилають роботу, що відповідає жанру коміксів, присвячену здоров'язберігаючій та екологічній тематиці. Тема визначається кожного року.

Хакатон проводиться у три етапи :

I етап – обласний (заочний) – направлення робіт відповідно до Положення на електронну адресу Обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

II етап – обласний (заочний) – оцінювання робіт, визначення призерів, оприлюднення на сайті Обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді учасників III обласного (очного) етапу Хакатону. Виставка кращих робіт учасників Хакатону.

III етап – обласний (очний) – командна робота над проектом та його захист.

За підсумками II обласного (заочного) етапу Хакатону буде проходити III обласний (очний) етапу – командна робота над проектами.

ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ ЕКСКУРСІЇ

В ОЕНЦУМ започатковано використання інтерпретаційних екскурсій. На зміну формальним підходам до проведення навчальної екскурсій приходять інтерпретаційні. Використання ідеї інтерпретації має освітній підхід TORE, який відрізняється активним залученням слухачів до

процесу навчання. Аббревіатура TORE розшифровується, як тематичність «Thematic», структурованість «Organized», актуальність «Relevant», приємні враження «Enjoyable».

Термін «інтерпретація спадщини» є широко вживаним в Європі та в світі. Це творчий підхід, що застосовується для розробки та впровадження інтерактивних екскурсійних програм і дозволяє формувати особистий досвід екскурсантів та емоційні зв'язки з об'єктами екскурсії.

Розроблено низку екскурсій інтерпретаційного характеру, які активно використовуються у екскурсійній практиці ОЕНЦУМ Миколаївської обласної ради. Під час проведення екскурсій педагогами використовуються не лише класичні прийоми розповіді та показу, а і методика інтерпретації природної та історико-культурної спадщини. Інтерпретаційні екскурсії здатні спонукати здобувачів освіти до дослідження культури, історії та природи регіону.

ЛЕПБУК

З 2020–2021 років активно використовується така форма роботи зі здобувачами освіти як Лепбук.

В 2018, 2019 роках Миколаївським ОЕНЦУМ вивчався даний освітній метод, збиралась інформація та активно обговорювалось питання впровадження лепбуку в освітній процес закладів позашкільної освіти області.

У жовтні 2018 року, лютому 2019 року, травні 2020 року на засіданнях лабораторії педагогічної майстерності Попова І.О., заступник директора з навчально-методичної роботи виступила з темами «Лепбук – що це таке і навіщо він потрібен?», «Дидактичні матеріали. Виготовлення лепбуку». Була розроблена інструктивна картка для керівників гуртків з виготовлення та правильного змістовного наповнення лепбуку.

28 лютого 2019 року на обласному семінарі для методистів, вчителів та керівників гуртків еколого-натуралістичного напрямку «Розвиток позашкільної еколого-натуралістичної освіти Миколаївщини в умовах реформування системи освіти та децентралізації» одним з розглянутих питань було: «Лепбук як одна з форм організації освітнього процесу у закладі позашкільної освіти». Крім того, у 2019–2021 роках, практичні заняття з виготовлення та використання на заняттях лепбуку були проведені під час курсів підвищення кваліфікації для керівників гуртків закладів позашкільної освіти Миколаївської області. У травні 2021 року проведена виставка лепбуків керівників гуртків ОЕНЦУМ.

Лепбук – один із сучасних, актуальних і цікавих форм організації освітньої діяльності для вихованців закладів позашкільної освіти

еколого-натуралістичного напрямку, який сприяє формуванню основних ключових компетентностей особистості вихованця. Це гра, творчість, пізнання і дослідження нового, повторення і закріплення вивченого, систематизація знань і просто цікава форма спільної діяльності керівника і дитини. Звичайно, ми, ні в якому разі, не применшуємо вплив інших освітніх форм на формування компетентностей вихованців у сучасному закладі позашкільної освіти. Лепбуки допомагають швидко і ефективно засвоїти нову інформацію і закріпити вивчене в пізнавально-ігровий формі. Ці тематичні посібники мають яскраве оформлення, чітку структуру і в ідеалі розробляються спеціально під конкретного вихованця з його рівнем знань. Використання такої інтерактивної папки сприяє не тільки розвитку і формуванню компетентностей вихованців гуртків, але й позитивно впливає на педагогічну майстерність, самоосвіту та самовдосконалення керівників гуртків закладів позашкільної освіти.

Методична діяльність

З метою підвищення якості позашкільної еколого-натуралістичної освіти, професійної майстерності керівників гуртків еколого-натуралістичного напрямку, надання практичної та методичної допомоги щодо впровадження і практичного використання сучасних підходів до реалізації позашкільної освіти ОЕНЦУМ проводяться заходи для педагогів:

Плантаріум – групова форма проведення з певної теми. Його особливістю є практична спрямованість (проведення практичних занять, виступів, майстер класів у природі, парку, зоопарку тощо).

Основні питання обласного плантаріуму у 2021 році для вчителів, методистів та керівників гуртків еколого-натуралістичного напрямку: «Формування екологічної свідомості засобами еколого-натуралістичної освіти»; «Миколаївський зоопарк – осередок екологічної просвіти»; «Формування екологічної свідомості засобами дослідницької роботи»; «Участь у обласному екологічному проєкті «Малі річки Миколаївщини»; «Виховання позитивного ставлення до тварин – один із аспектів роботи куточка живої природи»; «Елементарні дослідницькі методики для роботи з дітьми»; «Сучасні форми та методи екологічної освіти»: «Експерсія – інтерпретація»; «Експерсія до Миколаївського зоопарку».

Браунбег – вільний за формою проведення семінар або неформальне обговорення, присвячене новим розробкам в межах будь-якої теми. Під час браунбегу кожному учаснику видається коричневий пакет з наробками, методичними рекомендаціями тощо з даної теми.

У 2021 році проведено браунбег для керівників гуртків ОЕНЦУМ «Використання дидактичних матеріалів під час занять еколого-натуралістичних гуртків».

ОБЛАСНИЙ КОНКУРС ДЛЯ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ

З метою підвищення інтересу до творчого самовираження та професійного самовдосконалення педагогів, створення іміджу закладів позашкільної освіти, педагогів-позашкільників та керівників гуртків закладів загальної середньої освіти ОЕНЦУМ проводить обласний конкурс для педагогів еколого-натуралістичного напрямку «Я – педагог позашкільник» (зареєстрований у Південному міжрегіональному управлінні Міністерства юстиції (м. Одеса) 14.07.2020 за № 129/138.) Основними завданнями Конкурсу є: підвищення якості позашкільної еколого-натуралістичної освіти; популяризація професії педагога – позашкільника, керівника гуртків; стимулювання ініціативи, творчих навичок педагогів закладів позашкільної освіти Миколаївської області; підвищення професійної майстерності педагогів закладів позашкільної освіти, керівників гуртків закладів загальної середньої освіти. Конкурс проводиться за номінаціями:

1) «Клас – Майстер»: конкурсні роботи представляють собою детально описану технологію виготовлення поробки (виробу) з природного, вторинного матеріалу з фото– або відеоматеріалом. Поробка (виріб) повинна (ен) бути авторською (ким);

2) «Про серйозне – з гумором»: конкурсні роботи у вигляді розповіді (у гумористичному стилі, можна віршовану) про свої робочі будні, цікаві випадки у педагогічній діяльності;

3) «Ми – творчі люди»: конкурсна робота у вигляді розповіді про свою улюблену справу (хобі), або у вигляді презентації у форматі Power Point. Кількість слайдів – до 20 шт.;

4) «Люблю фотографувати»: номінація представлена авторськими фотографіями, на яких зображені цікаві, нестандартні ситуації із життя керівників гуртків і вихованців закладів позашкільної та загальної середньої освіти. Кожна фотографія повинна супроводжуватись назвою та коротким описом у довільній формі;

5) «Казка від позашкільника»: конкурсні роботи у вигляді авторських казок природничого, еколого-натуралістичного напрямку;

6) «Портфоліо позашкільника» – презентація у форматі Power Point.

УЧНІВСЬКЕ ДОСЛІДНИЦЬКЕ АГРОПІДПРИЄМСТВО В ДІІ

Ольга Доброта,

Станція юних натуралістів Ренійської міської ради Одеської області

За дорученням Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України від 15.12.2020 № 274, відповідно до Положення «Про учнівське дослідницьке агропідприємство», розробленого та схваленого методичною радою Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання від 19.02.2021 № 1, на Станції юних натуралістів Ренійської міської ради, з метою проведення експерименту-технології, було створено учнівське аграрне об'єднання «Овочівник Бессарабії». До складу об'єднання ввійшли вихованці гуртка «Юні овочівники», які працювали у співпраці з місцевим приватним аграрієм, що спеціалізується на вирощуванні овочевих культур в закритому ґрунті. Методичний супровід забезпечували методист Бринза О.І. та керівник гуртка Доброта О.С. Тема експерименту: «Мінімізація фізичних та фінансових витрати при вирощуванні розсади капусти ранньої».

В своїй роботі учасники порівнювали два способи посіву насіння капусти ранньої сорту «Пандіон» та подальше вирощування її розсади:

- 1) посів у касети розміром 40х40 мм (без подальшого пікірування);
- 2) посів у касети розміром 5х5 мм (з подальшим пікіруванням).

Під час роботи вихованці також вивчили досвід овочівника та експериментально оцінили 2 способи вирощування розсади, а саме: спостерігали за ростом і розвитком рослин, приймаючи безпосередню участь у всіх етапах роботи, вели щоденник спостережень та прорахували фінансові та фізичні витрати при обох способах.

Участь у даному експерименті, окрім дослідницького характеру, несла в собі профорієнтаційне спрямування – підготовка здобувачів освіти до активної професійної самореалізації.

**ОБГРУНТУВАННЯ АСОРТИМЕНТУ ДЕКОРАТИВНИХ РОСЛИН
ДЛЯ «СУХОЇ КЛУМБИ» В РЕАЛЬНИХ УМОВАХ МІСТА**

Віра Браташ,

Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді
Чорноморської міської ради

Юннатами закладу освіти було розроблено та втілено проєкт по озелененню рідного міста «Обґрунтування асортименту декоративних рослин для «сухої клумби» в реальних умовах міста».

На основі ескізу квітника «Суха клумба» було висаджено 12 видів рослин (біля 80 живців ірисів, 100 цибулин нарцисів, 30 цибулин тюльпанів, 20 фрітіллярій, 7 юк, бульби пшінки та очитків, 20 саджанців квітника Фассена). Усі вони – посухостійкі, належать до груп: ефемероїдів, склерофітів, сукулентів, ксерофітів.

З квітня по жовтень 2018 року проводилося тестування висаджених рослин, а також моніторинг погодних умов. У жовтні 2018 року на клумбу висаджено додатково 7 видів декоративних посухостійких рослин для підвищення декоративності квітника. З 2019 по 2020 рр. здійснювали моніторинг стану рослин, антропогенний вплив, а навесні прибирання та прополку клумби від сухостою, бур'яну. Весною 2021 року після суворої зими провели обстеження клумби. Вимерзлих рослин не виявили. Рослини адаптувались до умов, процвіли квітень-травень в повному обсязі.

За підсумками спостереження всі висаджені рослини мають задовільний стан. За задовільний стан ми приймаємо: розміри відповідно стандарту, повне укорінення на початок вегетації, позитивний напрямок на розростання, цвітіння в призначені терміни. Ми виявили, що тільки у 2-х видів рослин – це очіток скельний та шилоподібний, юки спостерігалось 20% та 50% цвітіння.

У квітні 2021 року ми заклали поряд з існуючою ще чотири «сухих» клумби. Там висаджені півники бородаті. Зараз плануємо висадження тюльпанів та нарцисів. у квітні 2021 року силами юннатів нашого закладу висаджена алея декоративних дерев в парку «Приморському» міста Чорноморськ, у кількості 15. Це такі види: катальпа, клен, платани. Проєкт по озелененню рідного міста Чорноморська триває.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ З ВИХОВАНЦЯМИ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Євгенія Флоря,

Станція юних натуралістів Ренійської міської ради Одеської області

Здоров'я – найбільше благо, дароване людині природою. Враховуючи збільшення кількості випадків відсторонення дітей та молоді від здорового способу життя, збереження та зміцнення фізичного, психічного та морального здоров'я молоді – є найважливіша функція закладу освіти.

Здоров'я вихованців можна формувати шляхом цілеспрямованої щоденної роботи над собою за умов отримання відповідних знань і навичок.

У позашкільний заклад діти приходять втомлені після шкільних занять. Намагаючись зняти у дітей втому ми використовуємо прийоми релаксації та психологічної гімнастики. Регулярна релаксація допомагає поповнити і зберегти енергію, необхідну для активного життя; це сильний спосіб боротьби зі стресом, який до того ж не забирає багато часу. Також для заспокоєння, зняття нервового і розумового напруження, як мотивацію для активної діяльності застосовується музикотерапія. Як відомо, приємні емоції, що викликають мелодії, тонізують центральну нервову систему, покращують обмін речовин, стимулюють дихання і кровообіг.

Значну роль у системі здоров'я збереження відіграє інтер'єр приміщення, а особливо кімнатні рослини. Рослини по-перше, очищають повітря, поглинаючи вуглекислий газ і виділяючи кисень; по-друге, покращують емоційний стан, забезпечують релаксацію.

На заняттях гуртків широко використовується такий метод запобігання гострим респіраторним захворюванням як ароматерапія та фіточаювання. Тобто, в період підвищеної активності вірусів, що викликають респіраторні захворювання (осінь-зима) керівники гуртків на заняттях використовують аромалампи (з ефірними оліями сосни, ялівцю, евкаліпта) та фіточаї (з власно зібраних липи, малини, ромашки). У такий нескладний спосіб педагогам вдається значно знизити захворюваність дітей.

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО КРАЮ ЗАСОБАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ «ОЗЕЛЕНИМО РІДНЕ МІСТО»

Валентина Ткач,

Комунальний заклад «Центр дитячої творчості» Балтської міської ради

На дослідницьких майданчиках освітнього закладу вихованці займаються найцікавішими у світі справами, адже всі вони пов'язані з пізнанням природного середовища, довкіллям, де так багато таємничого, непізнанного та екзотичного.

Вихованці разом з педагогами декілька років втілюють у життя проєкт – «Озеленимо рідне місто». Його активно підтримало керівництво Балтської територіальної громади на чолі з С.С. Мазуром та відділ освіти Балтської міської ради. Вихованці вирощують в теплиці розсаду квітучих рослин, яку згодом можна побачити на клумбах нашого міста. Переважно – це однорічні рослини: агератум, антуріум, алісум, айстра, вербена, гвоздика китайська, петунія, матіола, сальвія та інші.

В межах проєкту щовесни проводиться акція «Прикрась свій двір». В рамках акції діти дарують мешканцям Балтської громади розсаду квітів (чорнобривці, цинія, васильки, герань), яку виростили на дослідницьких ділянках екологічного відділу.

Реалізація проєкту «Екзотичні рослини» полягає в тому, що в теплиці закладу вихованцями вирощуються екзотичні рослини: банани, ківі, лимон, ананас, інжир, гранат, лавр, мандарин. Учасники проєкту доглядають та спостерігають за процесом росту рослин, які не ростуть в нашій місцевості. Нагородою за кропітку працю, стали перші плоди лимону, інжиру, на черзі врожай банану, ананасу, мандарину.

Ще один проєкт, який реалізують вихованці, є вирощування павлонії. Це дерево є дуже примхливим у вирощуванні та в догляді. Попри це, завдяки професіоналізму наших педагогів, та наполегливості вихованців ми досягли в цьому успіхів. Вихованці гуртка «Юні лісівники» з маленьких насінин виростили саджанці павлонії. Висівання відбувається ще взимку. Діти доглядають, підживлюють рослини, а з приходом перших теплих проміннів весняного сонця висаджують на експериментальну клумбу. Через рік формується та укріплюється коренева систем і потім павлонію висаджують на постійне місце. І в майбутньому павлонія та її гарне цвітіння прикрашатиме вулиці нашого міста. Теплиця функціонує протягом цілого року і є тим робочим місцем учнів, де у процесі дослідницької роботи виховуються спостережливість, уміння самостійно проводити нескладні дослідження, прививається любов до праці.

Також заклад освіти тісно співпрацюючи з комунальними службами Балтської громади, щорічно надає саджанці квітучих рослин для клумб нашого міста. Дітям приємно усвідомлювати, що саме вони доклали зусилля до того, щоб місто було гарне та квітуче. Ця робота виховує в них відповідальне ставлення до своєї праці та бережливе відношення до навколишнього середовища та рідного краю.

ОПАНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛІНАРНОГО МИСТЕЦТВА ТА КУЛЬТУРИ РАЦІОНАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ ВИХОВАНЦЯМИ «СМАЧНОЇ ШКОЛИ»

Олена Пахольчук,

Комунальний заклад «Татарбунарський будинок дитячої та юнацької творчості» Татарбунарської міської ради

Сучасна кулінарія давно вийшла за рамки повсякденної потреби в їжі та напоях. Її прирівнюють до творчості, способу самореалізації та формування

культури особистості дитини. На основі такої концепції в Татарбунарському будинку дитячої та юнацької творчості в 2016 році створена Смачна школа, яка служить відмінним варіантом для дітей, які хочуть навчитися готувати, втілити в реальність свої думки і фантазії за допомогою продуктів, а також провести час цікаво в колі однолітків.

Смачна школа об'єднує в собі гуртки «Екологічне харчування» для дітей початкової школи та «Українська національна кухня» для підлітків. Під час занять діти мають можливість вивчати правила раціонального харчування, режим харчування школяра, навчаються розрізняти корисну їжу від шкідливої. На заняттях гуртківці вчать використовувати кухонне приладдя, техніку і опановують навички правильного готування продуктів. В процесі вони дізнаються багато нового і раніше незвіданого.

Кожне заняття — це і нова страва в «скарбничку» умінь і мотиватор особистісного розвитку.

Наша Смачна школа працює по сучасній освітній системі, в якій переважає креативний підхід до навчання. Приготувати піцу, правильний омлет або італійську пасту стає для дітей захоплюючою пригодою, для цього керівниками гуртків постійно поповнюється навчально-методична база якісним авторським наочним та роздатковим матеріалом.

Гуртки кулінарії проходять в спеціалізованій майстерні, обладнаній технікою та приладдям для дитячих групових занять, яка відповідає правилам техніки безпеки. Кожен вихованець має індивідуальне робоче місце, набір індивідуального кулінарного інвентарю та продуктів.

За період роботи Смачної школи, щорічно за підтримки Татарбунарської міської ради та батьків, нам вдалося зміцнити матеріально-технічне оснащення кулінарної майстерні.

Неабияке значення для нас має те, що багато вихованців обирають майбутню професію, пов'язану з кулінарією.

РОБОТА ЛІТНЬОГО ПРОФІЛЬНОГО ТАБОРУ «ЮНИЙ ЕКОЛОГ МІСТА»

Ольга Макарова,

Комунальний заклад позашкільної освіти Ізмаїльської міської ради
Ізмаїльського району Одеської області «Станція юних натуралістів»

Враховуючи соціальний попит та зацікавленість дітей і батьків, у закладі освіти працює літній профільний табір «Юний еколог міста» з денним перебуванням, в якому щорічно відпочивають близько 120 дітей віком з 7 до 14 років. Роботу табору спрямовано на надання вихованцям додаткових

екологічних знань, виховання екологічної культури та розвиток практичних навичок раціонального природокористування. Навчально-виховний процес відбувається у невимушеній атмосфері: через гру і безпосередній контакт з природою. Педагогами проводяться цікаві заходи: бесіди, квести, уявні мандрівки, екологічні вікторини та конкурси; екскурсії до Музею живої природи, Станції юних натуралістів, до берега річки Дунай, до міських парків і скверів, до заповідних куточків міста.

Протягом зміни, тривалістю 14 днів, діти набувають практичних навичок по догляду за квітково-декоративними, овочевими та плодовими рослинами навчально-дослідної земельної ділянки, тваринами Музею живої природи, проводять фенологічні спостереження, приймають участь у природоохоронних заходах до Міжнародного дня охорони навколишнього середовища та Міжнародного дня Дунаю, відвідують історичні та природо-краєзнавчі музеї, беруть участь у трудових рейдах, природоохоронних акціях, отримують додаткові знання від залучених фахівців екологічного напрямку. В рамках традиційного екологічного свята «Міжнародний день Дунаю» проводяться: усні журнали про історію Фортеці Ізмаїл, природоохоронна пропагандистська акція «Дунаю – чистий берег!», трудова акція з прибирання прибережної смуги «Дунай без сміття!», конкурс виробів з природних матеріалів та тематичні екологічні ігри.

Таким чином, табір «Юний еколог міста» надає багато можливостей дітям для розширення знань про природу рідного краю, особистого внеску у збереження навколишнього середовища, самореалізації, володіння практичними вміннями та навичками, набуття досвіду міжособистісного спілкування та взаємодії з однолітками та дорослими, реалізації творчого потенціалу особистості.

Методична діяльність

ПЕРСПЕКТИВИ СТАНОВЛЕННЯ УЧНІВСЬКИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ АГРОПІДПРИЄМСТВ НА БАЗІ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Наталія Сичова,

Одеський обласний гуманітарний центр позашкільної освіти
та виховання Одеської обласної державної адміністрації,
еколого-натуралістичний підрозділ (ООГЦПОВ)

За дорученням Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України від 15.12.2020

№ 274 еколого-натуралістичний підрозділ ООГЦПОВ на початку 2021 року розпочав організацію та впровадження експеримент-технології обласного рівня: «Учнівське агропідприємництво як засіб реалізації підприємницьких проєктів в аграрній сфері».

Розпочато перший етап даного експерименту – організаційна та аналітична робота, створення Положення «Про учнівське дослідницьке агропідприємство» та його затвердження методичною радою ООГЦПОВ (від 19.02.2021 № 1). Експеримент передбачає створення та організацію роботи учнівських дослідницьких агропідприємств на базі закладів загальної середньої та позашкільної освіти, метою якого є забезпечення додатковою освітою здобувачів освіти через реалізацію дослідницьких проєктів, шкільних стартапів та впровадження результатів дослідництва в аграрній сфері.

Положення «Про учнівське дослідницьке агропідприємство» регулює питання:

- організації і змісту роботи учнівського дослідницького агропідприємства (УДАП);
- керівних органів, структури та порядку роботи Ради УДАП;
- членство в УДАП;
- взаємодію Ради УДАП з засновником;
- підведення підсумків роботи УДАП;
- фінансування та матеріально-технічне забезпечення діяльності;
- припинення, реорганізація, зміни.

Учнівське дослідницьке агропідприємство – це учнівське аграрне об'єднання здобувачів освіти, учасники якого демонструють стійкий інтерес до аграрних наук та до реалізації агробізнес-проєктів. УДАП може працювати над реалізацією бізнес-проєктів у галузі рослинництва, садівництва, птахівництва, тваринництва, виноградарства, озеленення та інших.

Очікуваними результатами діяльності УДАП може бути інтелектуальний продукт (результати дослідів, дослідницька робота, раціональна пропозиція); матеріальний продукт (продукція рослинного та тваринного походження); знання та навички, які були отримані членами УДАП в процесі навчання та виробничої діяльності.

Практичне значення створення УДАП – освоєння здобувачами освіти навичок сільськогосподарських професій, основ менеджменту та маркетингу; отримання досвіду, знань та володіння сучасними технологіями агропромислового комплексу, формування підприємницької компетентності.

Зараз триває другий етап експерименту – організація діяльності учнівських дослідницьких агропідприємств на базі закладів освіти

територіальних громад Одещини, які виявили зацікавленість у такій роботі та мають необхідні для розвитку ресурси.

МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОН-ЛАЙН ТА ОФ-ЛАЙН НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКІВ «ХУДОЖНИКИ – НАТУРАЛІСТИ – КЕРАМІСТИ»

Наталія Сичова,

Одеський обласний гуманітарний центр позашкільної освіти
та виховання Одеської обласної державної адміністрації,
еколого-натуралістичний підрозділ

Запрошуємо Вас поринути у надзвичайний світ природи, натхнення і краси, творчості та креативу, відвідавши заняття гуртків «Художники натуралісти-керамісти», які ведуть три педагоги нашого закладу. Кожен з них має власні педагогічні технології та модель організації он-лайн та оф-лайн навчання, створення оптимального творчого та навчального середовища.

Так, керівник гуртка Мазуренко О.М. вважає однією з переваг оф-лайн занять і головною умовою успішного навчання та творчого розвитку вихованців – впровадження в роботу принципу індивідуального підходу до кожної дитини. Але, не менш важливим є навчання та виховання у колективі. Колективні заняття проводяться з метою формування досвіду спілкування і почуття колективізму, що формує соціальну та комунікативну компетентності у вихованців. Ці принципи передбачають поєднання колективних, групових, індивідуальних форм організації на заняттях гуртків.

Керівники гуртків Федорук Г.В. та Колесник Г.В. у дистанційних формах навчання побачили переваги і певні можливості для розвитку. Педагоги вважають, що завданням он-лайн навчання – доступно та цікаво донести інформацію до вихованців та їх батьків за допомогою відео – занять та рекомендацій педагога, а також налагодити способи отримання завдань і зворотній зв'язок з вихованцями.

Значний час та творчі зусилля педагогів займає діяльність по створенню, монтажу, озвучуванню навчальних відеороликів на каналах YouTube. Для цього використовуються програми videomacar та inshot для системи Android в планшеті і мобільному телефоні. Процес створення таких відео занять є захопливим та творчим моментом в роботі педагогів. Техніки для освоєння вихованцями тем уроку педагоги вибирають універсальні, доступні та цікаві для дітей різного віку. Для прикладу вихованці молодшого шкільного віку під час занять розфарбовують камені, виконують вироби з природного матеріалу, малюють за допомогою штампування листків і тому подібне.

Педагоги пропонують у відео – заняттях не тільки навчальну інформацію, але й елемент гри, настрою мультиплікаційних і казкових героїв. Вихованці гуртків також беруть участь у постановках відео занять. При цьому такі заняття ставали більш жвавими, неочікуваними та популярними серед вихованців та їх батьків. Після розміщення відео занять в YouTube педагоги ділилися даними посиланнями та рекомендаціями у спеціально створених навчальних групах Вайбер та сторінках Фейсбуку. Вихованці гуртка та їх батьки в захваті від навчальних занять і від талантів педагогів.

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ВИКОРИСТАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ ФОРМ ЗАНЯТЬ І ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНІК

Наталія Урсатій,

Комунальний заклад Березівський міський центр дитячої та юнацької творчості Березівської міської ради Одеської області

Зростаючі вимоги до якості знань гуртківців спонукають керівників гуртків еколого-натуралістичного відділу комунального закладу «Березівський міський центр дитячої та юнацької творчості» впроваджувати нестандартні заняття і окремі нестандартні прийоми педагогічних технік такі як: інтелектуальні розваги (конкурси ерудитів), заняття-подорожі, заняття-конкурси веселих та кмітливих, заняття-екскурсії, заняття-вікторини, тренінги, заняття-ігри, засідання фіто бару «Калинка» та кінолекторію «Знай, люби, бережи», виступи екологічного лялькового театру «Лісовичок».

З метою поглиблення знань учнів про види та користь лікарських рослин, оздоровлюючий, профілактичний, загальнозміцнюючий вплив цілющих напоїв на організм людини організовано роботу фітобару «Калинка». Керівники гуртків разом з гуртківцями добирають цікавий матеріал про лікарські рослини: їх біологічні та фармакологічні властивості, вивчають лікарські рослини нашої місцевості. Знайомляться з лікувальними властивостями лікарських рослин та використанням їх в народній медицині. Вчать готувати цілющі відвари та настої, вітамінні чаї. Збирають та використовують під час засідань кінолекторію легенди, казки, вірші, пісні про лікарські рослини. Підготовка та проведення засідань фітобару сприяє підвищенню у дітей мотивації до здорового способу життя, формуванню активної життєвої позиції та почуття любові до рідного краю.

Так заняття-ігри є цінним засобом виховання і розвитку, вони активізують психічні процеси, викликають у дітей живий інтерес до процесу пізнання, виробляють у них активну життєву позицію, привчаючи до колективних та індивідуальних форм роботи. Заняття-ігри в нашому відділі проводяться

в вигляді рольової гри. Запропонована форма роботи проводиться також із старшокласниками. Використання ігор дає можливість стимулювати позитивні емоції, створити атмосферу здорового змагання, що спонукає вихованців мобілізувати всі свої знання, думати, добирати відповідне, зіставляти та оцінювати. Радість творчої гри змінює дитяче життя, наповнює його казкою. Гра охоплює всі сторони особистості гуртківця: вона потребує активної роботи думки і трудових умінь, багата емоціями та щирими почуттями.

Управлінська діяльність

УПРАВЛІНСЬКІ СТРАТЕГІЇ В РОБОТІ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Валентина Жембій,

Будинок дитячої та юнацької творчості Окнянської селищної ради
Окнянського району Одеської області

З метою створення сучасного та комфортного освітнього середовища закладу освіти, у якому для кожного вихованця створені умови для гармонійного розвитку та виховання, в управлінській діяльності закладу освіти з 2020/2021 навчального року були обрані та впроваджені наступні основні стратегії.

Стратегія локальних змін або раціоналізація – оновлення та модернізація матеріальної частини освітнього процесу. Стратегія модульних змін – реалізація кількох комплексних новацій одночасно на різних рівнях: навчальному, виховному, організаційному. Стратегія родинності «Ми є одна сім'я», яка передбачає об'єднання вихованців, їх батьків та дорослих різних поколінь селищної громади. Для них проводяться навчання, майстер-класи з декоративно-ужиткового мистецтва, «Школа ремісництва для дорослих» керівником гуртків Цеховською А.В.

Стратегія синергії – партнерство з закладами загальної середньої освіти Окнянської селищної ради, вищої освіти, громадськими об'єднаннями, соціальними інституціями – основа комплексного навчання і виховання молоді, її соціалізація. Результатом синергії науковців Одеського аграрного університету, інспекторів з екології, педагогів вихованці окрім дослідження стану ландшафтів навколо річки Ягорлик, лісів Окнянського краю, створюють проекти ландшафтного дизайну квітникових клумб, рокаріїв та реалізують їх на території власного селища, створюючи його вигляд ще прекраснішим. Отже вихованці практично реалізують сформовані компетентності, отримані в освітньому закладі.

Новації у закладах позашкільної освіти Полтавської області

Освітній процес

ПРОЄКТ «СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ»

Олена Щербина, Людмила Брижак, Вікторія Петренко,

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Мета проєкту: соціально-педагогічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами.

Педагогічний колектив закладу розпочав тісну співпрацю з Полтавським міським центром реабілітації дітей-інвалідів та громадською організацією «Рівновага плюс». Дві групи здобувачів освіти з особливими освітніми потребами відвідують заняття двічі на тиждень.

Педагогами центру розроблено навчальні програми «Я у довкіллі» (для дорослої групи) та «Я серед природи» (для молодшої групи), які спрямовані як на соціальну реабілітацію, так і на анімало– та арт-терапію. У роботі з цими вихованцями керівники гуртків застосовують форми та методи роботи, які сприяють соціалізації вихованців, допомагають їм реалізувати свої творчі здібності, здобути елементарні знання з валеології, доглядати за рослинами і тваринами. Це важливо для цієї категорії здобувачів освіти, що мають особливі освітні потреби, оскільки вони вчать спілкуватися один з одним, спостерігати, доглядати за тваринами та рослинами, отримують можливість відчувати себе потрібним, відповідальним і зрозуміти свою значущість.

ПРОЄКТ «ВИВЧАЄМО ПРИРОДУ РІДНОГО КРАЮ ПІД ЧАС ОЗДОРОВЛЕННЯ»

Наталія Смоляр,

Аліна Мокляк,

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Мета проєкту: ознайомлення вихованців обласного дитячо-юнацького оздоровчого табору «Еколог» із флорою та фауною рідного краю, проведення навчальної та пропагандистської роботи з питань охорони природи, створення умов для виховання екологічно грамотної поведінки людини у навколишньому середовищі.

Педагогічним колективом обласного еколого-натуралістичного центру спільно з викладачами Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка було розроблено три маршрути екологічних стежок: «Табірний», «Ворсклянський» та «Верхньомлинський» на території та в околицях с. Миські Млини, де розташований обласний дитячо-юнацький оздоровчий табір «Еколог». При вході до табору є стенд із зображенням карти-схеми екологічних стежок. Зупинки на стежках обладнані вказівниками. Кожен маршрут використовується для певної вікової категорії дітей, які відпочивають у таборі. Екскурсії на екологічних стежках проводяться педагогічними працівниками Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

НАУКОВО-ОЗДОРОВЧИЙ ПРОЄКТ «ОБЛАСНА ЗИМОВА НАУКОВО-ПРИРОДНИЧА ШКОЛА»

Віталій Бедніна, Тетяна Чайка,

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Мета проєкту: поглиблене вивчення дітьми природничих дисциплін та їх професійна орієнтація на спеціальності, пов'язані з сільським господарством, медициною, педагогікою та охороною довкілля. Робота науково-природничої школи проводиться під час зимових канікул протягом трьох тижнів на базі структурного підрозділу закладу – обласного дитячо-юнацького оздоровчого табору «Еколог», що у с. Миські Млини Зіньківського району. Учасники – учні з районів та міст Полтавської області, серед яких учні-члени територіального відділення Малої академії наук України, учасники предметних олімпіад природничого циклу, слухачі очно-заочної біологічної школи обласного еколого-натуралістичного центру. Лекційні, практичні та лабораторні заняття проводять науковці Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка, національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» та Полтавської державної аграрної академії. Школярі мають можливість поглиблено вивчати біологію та хімію. Велика увага під час зимової школи приділена виховній роботі, особливо національно-патріотичному вихованню молоді.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ

Інна Лещенко,

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Найактуальнішим питанням організації освітнього процесу у закладі позашкільної освіти на сьогоднішній день є організація дистанційного

навчання вихованців. Розвиток інформаційних технологій дозволяє значно розширити можливості дистанційного навчання, зробити його більш цікавим та різноманітним.

Педагогічні працівники центру активно впроваджують технологію дистанційного навчання. З цією метою використовують комунікаційне програмне забезпечення Zoom, Google Meet. Для більшого охоплення вихованців та залучення їх до навчання – створені групи у месенджерах Telegram та Viber, а також для поширення досвіду роботи та цікавих інформаційних матеріалів сторінки у соціальних мережах. Теоретичні питання, практичні роботи, розвиваючі ігри, відеоматеріали тощо допомагають вихованцям творчих учнівських об'єднань краще засвоювати навчальний матеріал, а педагогам мати зворотній зв'язок з вихованцями та їх батьками.

ТРЕНІНГОВА ТЕХНОЛОГІЯ

Інна Леценко,

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Мета: моделювання життєвих ситуацій, використання ігрових методик, спільне вирішення проблем на основі аналізу, підготовка дітей до самостійного життя, формування атмосфери співробітництва, взаємодії.

Тренінгові технології спрямовані на стимулювання інтересу школярів до нових знань, на розвиток дитини через розв'язання проблем і використання цих знань у конкретній практичній діяльності. Ця технологія передбачає наявність проблеми, що вимагає інтегрованих знань і пошуку шляхів її розв'язання. Сутність її полягає у тому, що освітній процес відбувається за умов постійної активної взаємодії всіх учасників, базується на їх співпраці та взаємному навчанні. Основна складова – самостійність дитини. Організація діяльності дітей є важливим фактором виховання, бо людина розвивається у діяльності, і виховання здійснюється у різних видах діяльності вихованців. Від якості організації залежить реалізація змісту виховання.

Приклади тренінгових занять: «Визначення рівня самооцінки», «Я – справжній українець » тощо. Актуальність: сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувати у вихованців активні, соціально значущі якості, які вони зможуть проявити в усіх видах діяльності, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу громадянина.

КВЕСТОВА ТЕХНОЛОГІЯ

Яна Гудзь,

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Для створення системи екологічного виховання педагогічними працівниками центру під час освітнього процесу проводиться апробація різних новітніх інноваційних технологій та досліджень.

Серед засобів екологічного виховання особлива місце посідає квест. Квест – це технологія, яка має чітко поставлене дидактичне завдання та ігровий задум, обов'язково має керівника (наставника), чіткі правила та реалізується з метою формування базових компетентностей особистості, яка здатна до самореалізації. Квест як технологія навчання та виховання дітей має свої принципи побудови, структуру та класифікацію. Упровадження квест-технологій в освітній процес відповідає інтересам та творчим потребам учнівської молоді, забезпечує створення умов для набуття позитивного досвіду, мотивує до самовизначення й самореалізації, активізує освітню, пізнавальну, навчальну і творчу діяльність вихованців.

Особливості квестів: дозволяють вихованцям пізнати один одного в умовах необхідності прийняття швидких рішень; виявляють здібності дітей – потенційних лідерів, інтелектуалів, логістів, які вміють прораховувати на декілька кроків уперед; розвиває логічне мислення, інтуїцію, вміння швидко знаходити вихід із складної ситуації, знаходити спільну мову з різними людьми, сприяють розвитку комунікабельності.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА

Людмила Брижак,

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Останнім часом педагогічні працівники центру активно використовують у своїй освітній діяльності музейну педагогіку. Музейна педагогіка здійснює передачу культурного досвіду під час освітнього процесу в умовах музейного середовища. Під час відвідувань музею формується особистісне емоційне ставлення до експонатів, створюються відповідні умови для формування світогляду та творчих здібностей вихованців. Педагоги ставлять за мету пробудити інтерес до пізнання культури народів світу, технічного прогресу, рідної природи через музей та його колекції, виховання дбайливого, шанобливого ставлення до музейних пам'яток. Вихованці закладу відвідують Полтавський краєзнавчий музей, музей історії Полтавської битви,

Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, меморіальний музей-садибу філософа й колекціонера опішнянської кераміки Леоніда Смержа, музеї-садиби М.В. Гоголя, І.П. Котляревського, музей українського весілля.

Методична діяльність

ПАНОРАМА ТВОРЧИХ ЗНАХІДОК

Людмила Сусахіна,

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Новацією в організації методичної роботи є панорама творчих знахідок. Така форма методичної роботи використовується як під час проведення атестації педагогічних працівників, так і в повсякденній роботі. Протягом навчального року педагоги проводять відкриті заняття та виховні заходи, готують методичні розробки, дидактичні матеріали.

Відкриті заняття та виховні заходи — це спеціально підготовлені заняття, які проводять педагогічні працівники центру. Це своєрідний візирець з виразним почерком педагога-майстра, наочно втіленими сучасними прийомами навчання. Спостереження відкритих занять допомагає заглянути у творчу лабораторію педагога. Керівники гуртків звітують про результати освітньої діяльності, діляться власними знахідками, методичними доробками, знайомлять колег із технологією власного досвіду. Ця форма методичної роботи дає можливість показати особливості використання керівником гуртків форм, методів і прийомів роботи на занятті, активізацію пізнавальної діяльності, реалізацію індивідуального і диференційованого підходу до вихованців, розв'язання окремих педагогічних проблем.

Управлінська діяльність

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ: СТВОРЕННЯ ФІЛІЙ ОБЛАСНОГО ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ

Віталій Бедніна

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

З метою створення умов для надання дітям сільської місцевості рівних можливостей отримувати якісну позашкільну освіту, Полтавським обласним еколого-натуралістичним центром відкрито чотири філії: Шишацька філія на базі Шишацької спеціалізованої школи імені В.І. Вернадського, філія

на базі Терешківського ліцею у Полтавському районі, Кобеляцька філія на базі Світлогірської загальноосвітньої школи I-III ступенів, Решетилівська філія на базі Державного навчального закладу «Решетилівський професійний аграрний ліцей ім. І.Г. Боровенського. Навчанням у філіях щороку охоплюється понад 600 дітей.

Матеріально-технічна база філій забезпечує дотримання стандартів сучасного освітнього процесу. З метою проведення навчальної та науково-дослідницької роботи створені лабораторії. Творчі учнівські об'єднання працюють під керівництвом досвідчених педагогів, які знаходяться у постійному творчому пошуку. З метою екологічного виховання учнівської молоді вивчається біорізноманіття регіонального ландшафтної парку «Нижняворсклянський» та території геологічної пам'ятки природи Бутова гора.

Новачі в закладах позашкільної освіти Рівненської області

Освітній процес

ЕЛЕКТРОННЕ НАВЧАННЯ (E-LEARNING)

Людмила Гайдаченко,

Комунальний заклад «Станція юних натуралістів»
Рівненської обласної ради

Педагоги комунального закладу «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради активно підтримують зміни в освітній діяльності. Адже основна задача керівника гуртків закладу – це підготовка освіченої, творчої, конкурентноспроможної на сучасному ринку особистості. Що стосується технологій навчання, педагоги Станції юних натуралістів активно впроваджують електронні форми отримання знань (e-learning), в яких центральною фігурою є вихованець гуртка. У закладі створено електронну бібліотеку мультимедійних навчально-методичних матеріалів, презентацій, які використовуються педагогами на заняттях гуртків та сприяють кращому засвоєнню складних тем.

У 2021–2022 навчальному році розпочав роботу гурток «Основи біології» (керівник: Валентина Бобровська), який працює виключно у дистанційному форматі. Вихованці гуртка – учні різних куточків Рівненщини, в тому числі і найвіддаленіших. Така форма навчання допомагає учням підготуватись до здачі тестів ЗНО, поглибити свої знання з біології буквально не виходячи з дому.

ЛАБОРАТОРІЯ У ПРИРОДІ

Сніжана Дужук,

Комунальний заклад «Станція юних натуралістів»
Рівненської обласної ради

Щороку найактивніші юннати Рівненської області вирушають досліджувати біорізноманіття Рівненського природного заповідника у складі експедиції «ЮНЕКО». Юні екологи працюють з науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти та науковцями установ природно-заповідного фонду.

Впродовж 10 днів учні знаходять в тісному контакті з природою, обмежені у доступі до мережі Інтернет і навіть до звичайного мобільного зв'язку. Програма експедиції складена таким чином, що учні мають можливість по-новому поглянути на значимість цих благ цивілізації. Відмова від певних зручностей на цей час – не самоціль, а спосіб формування в учнів еколого-психологічного відчуття, уміння попереджати екологічні помилки, формування моральної відповідальності за оточуюче середовище.

Особливого значення при проведенні таких експедицій набуває робота з науковцями. Діти допомагають вченим відбирати проби води, ґрунту, ягід для досліджень, проводити експерименти, проводити моніторинг певних біологічних процесів. І ця діяльність є не імітацією наукового дослідництва, а можливістю долучитись до серйозних справ, які допомагають зберегти біорізноманіття регіону.

Дані, зібрані юними екологами, використовуються у статтях науковців та Літописах природи Рівненського природного заповідника. Учні розуміють серйозність проведеної ними роботи і бачать, яким чином можуть бути корисні отримані ними данні. Таким чином відбувається корекція мотивів взаємодії особистості з оточуючим природним середовищем і формування активної позиції учнівської молоді у ставленні до природи.

Проведення експедиції «ЮНЕКО» допомагає уникати надмірної раціоналізації та локалізації екологічної освіти. Такі інноваційні форми роботи допомагають не вилучати з освітнього процесу емоційного підґрунтя.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Євдокія Мороз,

Комунальний заклад «Станція юних натуралістів»
Рівненської обласної ради

Запровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у закладі позашкільної освіти – необхідність сьогодення, оскільки більшість дітей ознайомлюються з комп’ютером набагато раніше, ніж це їм може запропонувати на заняттях гуртка.

Гуртки екологічного профілю мають інтегрований характер, оскільки їх зміст утворює система уявлень і понять, відібраних із різних природничих наук на основі ідеї цілісності природи з урахуванням міжпредметних зв’язків і перспективних зв’язків із природничими курсами, що вивчаються в школі.

Особливості використання ІКТ на заняттях гуртка в закладі позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку:

- з точки зору дидактики ІКТ на заняттях гуртка дозволяють забезпечити зворотній зв’язок у процесі навчання;

- зробити навчання більш інтенсивним, ефективним за рахунок реалізації можливостей мультимедійних навчальних систем щодо дієвого і наочного подання навчального матеріалу;

- забезпечити пошук інформації із різноманітних джерел;

- організувати колективну й групову роботу;

- здійснювати контроль навчальних досягнень;

ІКТ використовуються з метою:

- демонстрації об’єктів природи, карт, схем тощо;

- демонстрації документальних фільмів, мультфільмів про природу й природні явища;

- підбору текстового навчального матеріалу (*віршів, загадок, оповідань, цікавих фактів тощо*);

- розробки дидактичних матеріалів: карток із завданнями, схем, таблиць;

- демонстрації наочних посібників;

- використання педагогічних програмних засобів із мультимедійною підтримкою тощо.

Завдяки ІКТ педагог з легкістю може зацікавити учнів до вивчення матеріалу та подати навчальний матеріал у простій та доступній формі для сприйняття.

ШКОЛА ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Валентина Бобровська, Алла Власик,

Комунальний заклад «Станція юних натуралістів»

Рівненської обласної ради

З метою залучення учнівської молоді до дослідницької та природоохоронної роботи щодо захисту, збереження та відновлення родючості ґрунтів Рівненщини, пошуку шляхів отримання якісної екологічно-чистої

сільськогосподарської продукції, виховання дбайливого ставлення до природних ресурсів рідного краю комунальний заклад «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради спільно з Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді створили лабораторію агроекологічних досліджень «Школу органічного землеробства».

Це науково-дослідний підрозділ, що діє на громадських засадах у структурі науково-методичного забезпечення здійснення інноваційної освітньої діяльності та поглибленої науково-дослідної підготовки педагогів області до проведення агроекологічних досліджень.

Завдання лабораторії агроекологічних досліджень:

- сприяння розвитку дослідницької і експериментальної роботи в галузі сільського господарства в закладах освіти області;
- виявлення та розповсюдження кращого досвіду, традицій, нових напрямків в організації роботи на НДЗД, власних присадибних та фермерських господарств;
- активне впровадження дослідництва в галузі захисту, збереження та відновлення родючості ґрунтів Рівненщини;
- ознайомлення учнів з сучасними технологіями вирощування екологічно-чистої сільськогосподарської продукції;
- підтримка творчої праці педпрацівників, підвищення їх майстерності та популяризації творчих здобутків у галузі дослідництва.

РЕАБІЛІТАЦІЙНО-ОЗДОРОВЧИЙ ЕКО-КЕМПІНГ «ЕНЕРГІЯ ЖИТТЯ»

Лілія Шехтер,

Комунальний заклад «Станція юних натуралістів»
Рівненської обласної ради

Досвід роботи з учнівською та студентською молоддю доводить, що важливими аспектами в сучасному світі залишається створення комфортного освітнього середовища, яке покращує психоемоційний стан дітей та підлітків. Зокрема, засобами арт-терапії через поглиблене вивчення здоров'язберігаючих технологій і підвищується духовний рівень та формується свідомість морально стійкої особистості.

З цієї метою у червні 2021 року започатковано роботу реабілітаційно-оздоровчого еко-кемпінгу «Енергія життя» на території комунального закладу «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради у наметовому містечку. Поява нової платформи стала не тільки чудовим місцем для відпочинку, але й місцем, де проводилась просвітницька робота через

організацію креативних форм виховної діяльності, заходи неформальної освіти в освітньому просторі з метою виховання екологічної та духовної культури дітей та молоді з залученням батьків.

Система діяльності еко-кемпінгу базувалась на самоврядуванні гуртківців у тісній співпраці з керівниками-організаторами. Оскільки еко-кемпінг базувався на території Станції юних натуралістів, де наявні всі необхідні умови для проживання у наметах, до такої форми відпочинку можна залучати і дітей з особливими потребами.

Особливістю форми організації дозвілля в еко-кемпінгу «Енергія життя» стала активна навчально-пізнавальна діяльність через залучення дітей до тренінгового навчання за допомогою практикумів на природі. Під час майстерок «Секрети туриста», «Туристична кухня», «Чарівна мотузка» проведено низку практичних занять школи виживання в природі. Для учасників кемпінгу організовано еколого-краєзнавчий похід до парку історичної реконструкції часів Давньої Русі – городище Оствиця, що знаходиться у місті Рівне на лівому березі озера Басів Кут, подорожі до озера Басів Кут, екологічною стежкою «Ліки з Божої аптеки». Юннати-активісти проводили ігри, конкурси, вікторини, рухливі ігри для учасників еко-кемпінгу. Незабутніми для дітей стали вечірні співанки у супроводі гітари «У родинному колі», до яких долучалися й батьки вихованців. Упродовж усіх етапів перебування в кемпінгу вихованці побували на фотопленерах природних та рукотворних ландшафтів, фотографували тваринний та рослинний світ рідного краю, проводили відеозйомку об'єктів природи.

Методична діяльність

РОЛЬ МЕТОДИЧНОЇ СЛУЖБИ У ПІДВИЩЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Євдокія Мороз,

Комунальний заклад «Станція юних натуралістів»

Рівненської обласної ради

Одним із завдань методичної служби закладу – забезпечення єдності змісту, форм і методів роботи, творчого розвитку, професійного зростання та підвищення компетентності педпрацівників реалізуються через:

- організацію підвищення кваліфікації та стажування;
- роботу навчально-практичних центрів;
- проведення конкурсів професійної майстерності педпрацівників;
- удосконалення шляхів підвищення методичного і науково-інноваційного розвитку;

Методисти закладу надають індивідуальну допомогу педагогам: при підготовці до участі в конференціях, роботі експериментальних лабораторій, моделюванню педагогічного досвіду, роботі над власними інноваційними розробками; а також сприяють створенню авторських електронних засобів навчання та методичних напрацювань педагогів, також забезпечують ефективну організаційно-методичну підтримку розповсюдженню та впровадженню їх. Методична служба комунального закладу «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради працює над підвищенням професійної компетентності педпрацівників через:

1. Підвищення рівня фахової й інформаційно-комунікаційної майстерності через нові форми роботи методичних секцій, Шкіл нових виробничих технологій та професійної майстерності, до прикладу: освітні проекти, «хмарні» технології тощо.

2. Формування педагогічної майстерності, удосконалення та розширення професійних функцій через підвищення кваліфікації та стажування. Впровадження системи сертифікації.

3. Вивчення, узагальнення інноваційного педагогічного досвіду роботи та формування готовності педпрацівників до впровадження їх в практику освітнього процесу.

4. Наближення професійного навчання до потреб та вимог сучасного виробництва, впровадження нових виробничих технологій та передового виробничого досвіду.

5. Сприяння розробці і пропаганді авторських інформаційно– методичних матеріалів та підвищення інтересу педпрацівників до самовдосконалення й самоосвіти.

6. Підвищення технічної, раціоналізаторської та винахідницької майстерності через розширення мережі гуртків та проведення виставок.

7. Залучення до науково-дослідної та експериментальної роботи.

Управлінська діяльність

МОНІТОРИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Володимир Воробей,

Комунальний заклад «Станція юних натуралістів»
Рівненської обласної ради

Моніторинг якості освітнього процесу в комунальному закладі «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради – найважливіша

умова підвищення ефективності управління системою освіти, удосконалення процесів навчання і виховання. Він є систематичним, планомірним і систематизованим.

Інноваціями також є вирішення науково-методичних проблем, пов'язаних із розвитком творчих здібностей дітей та учнівської молоді, підвищенням креативної спрямованості позашкільного навчально-виховного мікросоціуму, інтеграцією освітньо-розвивальних і здоров'язберігаючих технологій; розроблення методик розвитку творчих здібностей вихованців в процесі навчально-дослідницької діяльності; діяльність обласних профільних методичних об'єднань педагогів закладів позашкільної освіти.

Застосування новітніх форм, методів та методик екологічного навчання та виховання у комунальному закладі «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради сприяють виходу сучасної екологічної освіти в області на якісно новий рівень. Однак, пошук ефективних інноваційних шляхів екологічного навчання та виховання на сучасному етапі триває. Педагоги закладу відкриті до інновацій, постійно вчать бачити альтернативу різних рішень, адже правильний підбір методів і форм у позашкільній роботі сприяє формуванню екологічної свідомості учнівської молоді.

Новації в закладах позашкільної освіти Сумської області

Лариса Тихенко, канд. пед. наук, доцент,

Світлана Сьома, канд. пед. наук,

Комунальний заклад Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

Послідовна модернізація системи позашкільної освіти передбачає зміщення акцентів з процесу навчання на його результати, зміну ролі педагога, особистісний підхід до вихованця із забезпеченням його творчого розвитку й пізнавальної активності.

Сучасна позашкільна освіта покликана сформувати особистість, яка б могла вирішувати різноманітні завдання, бути високо моральною, духовно розвиненою, творчою і мобільною у своєму розвитку. Вирішення окреслених завдань неможливе без суттєвих перетворень у всіх ланках педагогічної системи: в цінностях, цілях, змісті, процесі й результатах освіти й виховання, в характері діяльності педагогів і вихованців, формах, методах і засобах освіти й виховання, в освітньому середовищі, відношеннях із зовнішнім середовищем, якості й рівні матеріально-технічної, організаційно-методичної та кадрової підтримки позашкільного освітнього процесу.

У контексті зазначеного важливим є розроблення, запровадження та поширення в освітній практиці закладів позашкільної освіти нових ідей, засобів, інноваційних освітніх та управлінських технологій, нових концепцій і методик освіти й виховання, нових технологій соціалізації, що, в свою чергу, забезпечуватимуть перехід системи позашкільної освіти до більш прогресивного якісного стану та відобразатимуть її перехід до нового ступеня розвитку.

Розглянемо приклади інноваційної діяльності педагогічних колективів закладів позашкільної освіти Сумської області в освітньому процесі (змістові та процесуальні), методичній та управлінській діяльності.

I. Освітній процес

1.1. ОСВІТНІЙ ПРОЄКТ «БОСОНОГИЙ МАРШРУТ»

Місце реалізації: Великописарівська станція юних натуралістів Великописарівської селищної ради Сумської області

Освітня ідея: моделювання та пошук нових підходів щодо організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти, спрямованих на гуманізацію освіти, що сприятиме створенню оптимальних умов для духовного зростання особистості, формування цінностей здорового способу життя, повноцінної реалізації психофізичних можливостей, збереження та зміцнення здоров'я; створення умов для виховання культури здоров'я дітей та учнівської молоді, формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя шляхом упровадження в освітній процес інноваційних здоров'язбережувальних освітніх технологій.

Засоби реалізації.

ознайомлення дітей і членів їхніх родин з технологією виготовлення стежки для масажу ніг природними матеріалами; огляд друкованих джерел (наукова, науково-популярна література), огляд інтернет-ресурсів;

проектування стежки для масажу ніг природними матеріалами, збір необхідного природного матеріалу;

виготовлення і комплектація стежки для масажу ніг природними матеріалами.

Результати: босоногий маршрут дає змогу вихованцям випробувати ногами різні текстури поверхні: від м'якого піску до жорсткого каміння. Маршрут будується із урахуванням місцевого ландшафту та клімату. Прогулянка босоногою стежкою допомагає загартувати організм і підвищити його захисну реакцію. Це стимулює кровообіг і роботу серця. Масаж стоп природними матеріалами знімає втому, запобігає виникненню судом

у литках. Як і будь-яка фізична активність, босоногий маршрут запобігає виникненню хвороб опорно-рухового апарату, підвищує загальний тонус організму, протидіє плоскостопості.

Реалізація означеного проєкту сприяє залученню вихованців до пошуково-дослідницької роботи, заготівлі природного матеріалу, вивчення його властивостей та використання в побуті. Робота над створенням босоногого маршруту згуртовує педагогів, дітей, батьків, сприяє формуванню валеологічної свідомості соціуму.

1.2. ПРОЄКТ «УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА У ПРАКТИКУ РОБОТИ ГУРТКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРОФІЛЮ»

Місце реалізації: Великописарівська станція юних натуралістів Великописарівської селищної ради Сумської області

Освітня ідея: залучення вихованців закладу позашкільної освіти до дослідження можливостей і технологій органічного землеробства. Упровадження технологій органічного землеробства на навчально-дослідній земельній ділянці закладу сприяє ознайомленню вихованців із технологіями «теплих грядок» В. Розума, «органічних грядок» Б. Бублика, «блочно-модульного городу» О. Савіна.

Робота за такими технологіями формує у вихованців навички закладання відповідних дослідних ділянок на НДЗД; організації дослідів щодо підготовки ґрунту, поливу, вирощування садових, овочевих і польових культур; презентації результатів роботи в соцмережах; проведення масових заходів (свята врожаю, родинні ярмарки-виставки, квести); участь у заходах регіонального і всеукраїнського рівнів.

Засоби реалізації.

– ознайомлення дітей і членів їхніх родин з технологіями органічного землеробства: огляд друкованих джерел (наукова, науково-популярна література);

– вивчення Інтернет-джерел (відеофільми, скрайб-презентації, статті, репортажі, огляди, інтерв'ю);

– закладання дослідних ділянок відповідно зазначених технологій на навчально-дослідній земельній ділянці: вирощування на «органічних грядках» польових культур, зокрема: сої, ячменю, кукурудзи, соняху (посівний матеріал надається фермерським господарством «Світанок»), що дає можливість покращити схожість насіння в умовах посухи; вирощування овочевих культур блочно-модульним способом, що полегшило обробіток та сприяло поліпшенню структури та підвищенню родючості ґрунту, а також

дало можливість отримати екологічно-чистий урожай без використання мінеральних добрив.

Результати: набуття нових знань, умінь і навичок щодо використання технологій органічного землеробства в процесі експериментально-дослідницької роботи на навчально-дослідній земельній ділянці; висвітлення результатів досліджень на районних та обласних науково-практичних конференціях, екологічному форумі «Природа – національне багатство України», який щорічно проходить в межах обласного соціально-освітнього проекту «Голос крові: ми – Українці!» та «Всеукраїнському форумі трудових об'єднань». Вихованці є переможцями обласного екологічного форуму «Природа – національне багатство України» секція «Вивчення народних традицій раціонального природокористування», Всеукраїнського конкурсу на кращу навчально-дослідну земельну ділянку, Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН.

1.3. КЛУБ «ЦІКАВЕ ДОЗВІЛЛЯ»

Місце реалізації: Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Сумської міської ради.

Освітня ідея: засвоєння здобувачами позашкільних освітніх послуг 6–8-річного віку біологічних знань, формування екологічної культури та екологічного мислення. Зміст діяльності Клубу ґрунтується на діяльнісному підході і зорієнтований на цілісний підхід до особистості та її освіти, формування життєвої компетентності, розвиток прагнення до самовираження та саморозвитку.

Засоби реалізації. Клуб організовує свою роботу за трьома напрямками: еколого-натуралістичним, художньо-естетичним та дослідницько-експериментальним. Для реалізації мети і завдань діяльності Клубу за окресленими напрямками використовуються навчальні програми з позашкільної освіти шести профілів: «Кольорові долоньки», «Природа і творчість»; «Дитина і довкілля», «Друзі природи», «Розвивальні ігри» та «Розвиваємось граючись».

Результати: сформовані уявлення здобувачів позашкільних освітніх послуг про навколишнє середовище у процесі їх безпосереднього спілкування з об'єктами довкілля; розвиток образних форм пізнання світу; висока та достатня результативність вихованців у виконанні різноманітних вправ, що формують загальнонавчальні вміння: читання з розумінням; уміння висловлювати власну думку усно і письмово; критичне, системне та нестандартне мислення; здатність, достигаючи принципів логіки, чітко обґрунтовувати власну позицію; керованість особистим емоційним станом.

1.4. ФАРМАКОГНОСТИЧНИЙ ПРАКТИКУМ «ФІТОТЕРАПІЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ПОКОЛІНЬ»

Місце реалізації: Комунальна організація (установа, заклад) «Шосткинська міська станція юних натуралістів Шосткинської міської ради Сумської області».

Освітня ідея: підвищення попиту на лікарські засоби рослинного походження, досягнення фармацевтичних, біохімічних і медичних наук за останнє десятиріччя, актуалізують питання створення відповідних умов для ознайомлення підростаючого покоління з сировинною базою лікарських рослин за рахунок їх культивування, а також формування практичних умінь і навичок щодо заготівлі, зберігання, переробки і стандартизації лікарської сировини.

Запропонований Проєкт забезпечує створення умов для реалізації завдань практичної фармакогнозії: вивчення вихованцями лікарських рослин як джерела біологічно активних речовин, їх поширення у природних умовах, визначення запасів, умов заготівлі, зберігання, аналіз доброякісності лікарської рослинної сировини, оволодіння макроскопічним і мікроскопічним методами аналізу, введення в культуру нових лікарських рослин.

Засоби реалізації:

проведення тематичних занять із вивчення видового складу лікарських рослин навчально-дослідної земельної ділянки, зокрема рослин радіопротекторної дії;

проведення практичних і лабораторних робіт на базі відділку лікарських рослин навчально-дослідної земельної ділянки станції юних натуралістів;

постановка дослідів та експериментів щодо введення в культуру рослин-інтродуцентів із дикорослої флори Сумщини;

дегустація і застосування сировини лікарських рослин: «Запрошує фітобар», «Лікарські рослини у сучасній косметології».

Результати:

розроблення програми фармакогностичного практикуму, відповідно до умов навчально-дослідницької земельної ділянки станції юних натуралістів;

підготовлення методичних рекомендацій щодо організації теоретичних і практичних завдань фармакогностичного практикуму.

модернізація матеріально-технічної бази закладу, що відповідають сучасним вимогам фармакогностики.

1.5. СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІЙ ПРОЄКТ «П'ЯТЬ КРОКІВ ДО КВІТУЧОЇ ЛЕБЕДЕНЩИНИ»

Місце реалізації: Лебединський центр позашкільної освіти Лебединської міської ради Сумської області.

Освітня ідея: дослідження історичних джерел про минуле рідного краю; відродження і збереження традицій народної культури, народних промислів і ремесел, нематеріальної культурної спадщини; охорона та примноження природних багатств малої Батьківщини; формування соціальних і практичних компетентностей дітей та учнівської молоді. Соціальними партнерами Проєкту є ДП «Лебединський лісгосп» та заклади загальної середньої освіти Лебединської об'єднаної територіальної громади.

Засоби реалізації: проєкт складається з 5 міні-проєктів, інтегрованих за еколого-натуралістичним і туристсько-краєзнавчим напрямками позашкільної освіти:

«GreenLab» – упровадження технологій STEM-освіти на заняттях гуртків закладу позашкільної освіти.

«GreenForest» – організація роботи учнівського лісництва.

«GreenStyle» – розроблення та реалізація навчальних програм з позашкільної освіти, спрямованих на ознайомлення вихованців із рециклінгом та апсайклінгом.

«GreenLife» – розвиток у вихованців навичок раціонального природокористування.

«GreenWay» – проведення рекламної кампанії Лебединщини як об'єкту, привабливого для активного відпочинку, занять туризмом, для культурно-історичного збагачення.

Результати:

виконання робіт щодо благоустрою садово-паркового комплексу в селі Михайлівка, проведення трудової акції «Бузкові мрії» на базі Ворожбянського закладу загальної середньої освіти;

розроблення рекламних, інформаційних, музичних, відео сюжетів і програм, здійснення їх демонстрування для населення з метою підтримання чистоти і порядку на території садово-паркового комплексу, біля річки, джерел тощо;

розроблення туристського маршруту «Туристськими стежками Михайлівки», де систематично проводяться екскурсії для жителів громади та області;

виготовлення відеороликів «Заповідний степ на Лебединщині», «Легенди ведуть стежками урочищ»;

участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Творимо ліси разом»;

організація роботи учнівського лісництва «Лісовичок»;

проведення рекреаційно-оздоровчих занять, квестів, екскурсій, експедицій, туристичних стартапів, фотосушок, творчих майстерень для дітей та учнівської молоді громади.

1.6. ЕКОЛОГІЧНИЙ ІНТЕРНЕТ-ТУРНІР «ЕКОЛЕНД»

Місце реалізації: Конотопська станція юних натуралістів Конотопської міської ради Сумської області.

Освітня ідея: формування екологічної культури дітей та учнівської молоді, оволодіння екологічними знаннями, вміннями, досвідом взаємодії з оточуючим середовищем, самовиховання якостей, значущих для збереження довкілля в майбутній професійній діяльності; актуалізація інтерактивних та онлайн-технологій, форм, методів і засобів екологічного виховання, зорієнтованих на активізацію природоохоронної проєктно-дослідницької діяльності старшокласників.

Міський екологічний інтернет-турнір «Еколенд» проводиться щорічно для талановитих учнів 7–8 класів закладів загальної середньої освіти міста у межах міської декади екології.

Засоби реалізації: Відповідно до положення інтернет-турнір передбачає його проведення в три етапи. Введення карантинних обмежень, спричинених поширенням коронавірусної інфекції, перехід на дистанційну і змішану форми навчання, обумовили проведення всіх трьох етапів міського екологічного інтернет-турніру «Еколенд» в онлайн-режимі.

Результати:

розроблення та виконання учнями закладів загальної середньої освіти міста інтерактивних завдань у режимі онлайн, підготовки розгорнутих відповідей на відеозапитання від юннатів станції юних натуралістів, проведення онлайн-тестування учасників інтернет-турніру на платформі Classtime;

переможці та учасники фінального етапу інтернет-турніру «Еколенд» нагороджені грамотами та дипломами управління освіти Конотопської міської ради.

Методична діяльність

2.1. ВІЗИТАЦІЙНИЙ ЦЕНТР МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ «ДЕСНЯНСЬКА ЛІГА НАТУРАЛІСТІВ»

Місце реалізації: Комунальна організація (установа, заклад) «Шосткинська міська станція юних натуралістів Шосткинської міської ради Сумської області».

Освітня ідея: створення ефективного інформаційно-комунікаційного еколого-натуралістичного освітнього простору, спрямованого на координацію природоохоронної діяльності представників природно-заповідних установ Північного Сходу України, членів громадських організацій і учнівської молоді регіону.

Засоби реалізації:

проведення спільних «круглих столів», семінарів-практикумів, науково-практичних конференцій, форумів з обговорення питань щодо збереження біорізноманіття в Україні та регіоні, завдань освітнього процесу в контексті Законів України «Про позашкільну освіту», «Про охорону навколишнього природного середовища»;

розвиток державно-громадського партнерства, сприяння співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, екологічного парламенту;

налагодження інформаційного обміну та ефективної комунікації міжгалузевого співробітництва між суб'єктами візитаційного центру.

Результати:

Координація і зміцнення співробітництва членів біологічної школи «Деснянська ліга натуралістів» у питанні збереження довкілля та сталого розвитку. Ініціювання створення регіонального ландшафтного парку «Верхньоесманський» на території Шосткинського району.

2.2. ОБЛАСНИЙ МЕТОДИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЄКТ «СТВОРЕННЯ ЦИФРОВОГО ПРОЄКТУ ONLINE-ЗАНЯТТЯ ГУРТКА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

Місце реалізації: заклади позашкільної освіти області, комунальний заклад Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.

Методична ідея: сучасні зміни у глобалізованому світі суттєво впливають на трансформацію системи освіти, зокрема позашкільної. Діджиталізація, стрімкий розвиток інноваційних ІКТ-технологій обумовлює розроблення нових інструментів і засобів навчання, що, в свою чергу, створює якісно нові умови для всієї системи освіти і робить освітній процес більш продуктивним і ефективним.

Виклики пандемії коронавірусу COVID-19 суттєво загострили проблему впровадження та ефективного використання сучасних цифрових технологій в системі позашкільної освіти задля забезпечення прав дітей і молоді на доступ до позашкільної освіти. Стрімке запровадження дистанційної й змішаної форм навчання актуалізували питання розвитку цифрових компетентностей усіх учасників освітнього процесу, а також розроблення цифрової інфраструктури, якісного електронного освітнього контенту, електронних сервісів у закладах позашкільної освіти в цілому.

Метою започаткованого обласного методико-педагогічного проєкту є:

розвиток інформаційно-методичної роботи закладу позашкільної освіти в її сучасному розумінні, формах, з оновленим змістом і технологіями;

розроблення та поширення авторських методико-педагогічних напрацювань, презентації інноваційних підходів щодо розроблення цифрового освітнього контенту online-заняття гуртка закладу позашкільної освіти;

опанування ІКТ-компетентностями, затребуваними позашкільною освітньою практикою, задоволення потреб педагогів у самоосвіті, створенні передумов для професійного розвитку в інформаційному освітньому середовищі.

Засоби реалізації:

Проект реалізується в період з 1 квітня по 31 грудня 2021 року в закладах позашкільної, загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти області, незалежно від підпорядкування, типів і форм власності:

Результати:

створення цифрового освітнього середовища закладу позашкільної освіти;

розроблення цифрового контенту занять гуртків закладу позашкільної освіти;

розкриття дидактичного потенціалу цифрових ресурсів для організації якісного online освітнього процесу;

обмін досвідом роботи щодо застосування web-сервісів, інших цифрових інструментів і ресурсів у практичній освітній діяльності педагога закладу позашкільної освіти;

висвітлення на офіційних сайтах закладів освіти області, у соціальних мережах досвіду розроблення педагогами цифрового контенту занять гуртків;

формування обласного методичного хабу з досвіду роботи педагогів закладів освіти щодо розроблення та використання цифрового контенту занять гуртків і масових заходів у освітньому процесі;

опис досвіду роботи щодо розроблення та впровадження цифрового контенту в освітньому процесі гуртків закладу позашкільної освіти;

підготовлення посібника для керівників гуртків закладів позашкільної та загальної середньої освіти.

висвітлення досвіду роботи педагогічних колективів закладів позашкільної освіти області щодо реалізації Проекту на офіційних сайтах закладів освіти та соціальних мережах під хештегом: #ПОЗАШКІЛЛЯ_СУМЩИНИ_ONLINE_ЗАНЯТТЯ

Управлінська діяльність

3.1. ОБЛАСНИЙ КОНКУРС СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІХ ПРОЄКТІВ «ДІТИ РОЗБУДОВУЮТЬ ГРОМАДУ»

Місце реалізації: заклади позашкільної освіти області, комунальний заклад Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.

Освітня ідея: обласний конкурс проводиться щороку з метою активізації роботи щодо залучення дітей та учнівської молоді до розвитку громад, формування сучасного регіонального позашкільного освітнього простору.

Завданнями Конкурсу є:

актуалізація змісту і форм роботи закладів освіти щодо залучення дітей і молоді до процесів, спрямованих на розбудову громад;

збереження і розширення регіональної мережі закладів позашкільної освіти;

розвиток ключових компетентностей дітей і молоді, готовність застосовувати засвоєні знання та способи діяльності в реальному житті для розв'язання практичних завдань;

активізація роботи органів учнівського самоврядування;

розвиток соціального партнерства закладів позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти, соціально відповідального бізнесу, громадських організацій.

Засоби реалізації:

Кожен проєкт, що реалізовується в межах Конкурсу, представляє собою конкретну справу.

Учасники проєкту визначаються з назвою, змістом проєкту, розробляють план дій щодо його виконання, обсяги та джерела фінансування, людські та технічні ресурси, оприлюднюють заходи з виконання проєкту на сайтах закладів освіти; проводять публічні виступи, зустрічі з громадськістю, засідання «круглих столів» за участю керівників громад, представників закладів освіти, лідерів учнівського самоврядування, соціально відповідального бізнесу; за підтримки органів місцевого самоврядування організовують роботу з виконання проєктів; презентують стан виконання проєктів; висвітлюють перебіг реалізації проєктів у засобах масової інформації, на сайтах закладів освіти.

Конкурс проводиться з лютого по грудень поточного року у два етапи: перший (у сільських, селищних, міських радах об'єднаних територіальних громад) – січень-жовтень поточного року; другий (обласний) – листопад-грудень поточного року.

Переможці та призери Конкурсу визначаються журі за кількістю набраних ними балів під час презентацій.

Результати: проведення Конкурсу сприятиме:

- формуванню майбутнього потенціалу людських ресурсів, від якого буде залежати соціально-економічний розвиток громад;
- консолідації зусиль педагогічних колективів закладів освіти області, місцевих громад щодо виховання підростаючого покоління;
- підвищенню іміджу закладів позашкільної освіти, розширенню їх мережі, освітніх і матеріально-технічних можливостей;
- формуванню у дітей відповідальності за колективну справу, спрямовану на задоволення потреб місцевих громад;
- створенню безпечного творчого середовища для навчання, розвитку дітей, організації їх відпочинку та дозвілля;
- розширенню ефективних форм співпраці закладів позашкільної, загальної середньої, професійної (*професійно-технічної*) освіти;
- розробленню та впровадженню інноваційних організаційно-педагогічних моделей надання якісних освітніх послуг дітям різних соціальних категорій, організаційних моделей презентаційних і просвітницьких заходів як засобу популяризації позашкільної освіти;
- створенню банку дитячих ідей щодо розвитку громад.

Новації в закладах позашкільної освіти Тернопільської області

Освітній процес

ЛІТНЯ ЕКОЛОГІЧНА ШКОЛА

Іван Герц, Тетяна Гуцало,

Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної творчості
учнівської молоді

З 2015 року на базі Тернопільського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді щороку працює Літня екологічна школа.

Ситуація, що склалася через пандемію COVID-19 у світі, справляє значний негативний вплив на психологічний стан людей, особливо дітей. Зниження рухової активності через дистанційне навчання і соціальні обмеження, стрес, який значною мірою впливає на імунну систему дітей – все це сприяє зниженню здоров'я учнівської молоді.

У 2021 році було вирішено розробити новітній підхід до реалізації ЛЕШ. Метою школи стало поліпшення стану здоров'я дітей,

відновлення їхніх життєвих сил в умовах пандемії, активізація спілкування, соціальна та психологічна реабілітація. Участь в роботі Школи взяли понад 100 учнів закладів освіти Тернопільської міської територіальної громади, а також Білецької та Великоберезовицької ТГ. Навчання проводилось на творчих майданчиках: «я – еколог», «я – флорист», «я – дослідник», «я – любитель домашніх тварин», «я – народознавець». Протягом 10 днів педагоги Центру провели для вихованців оздоровчі пікніки, заняття з анімалотерапії, арт-терапії та природотерапії, тематичні майстер-класи («Виготовлення ароматичного саше з лікарських рослин», «Акваріум для початківця», «Флораріум своїми руками», «Лялька-мотанка – оберіг родини», «Мода з відходів»), квести («Цікавий світ природи», «Природа навколо нас», «Тернопіль – моя маленька Батьківщина»), ігри, вікторини, конкурс малюнків на асфальті. Побували учні Школи у віртуальних подорожах краєм, відвідали фітотівальню «Лікарські рослини для здоров'я нашої родини», спостерігали за птахами в природі, навчалися визначати видовий склад, прослуховувати голоси птахів, реалізували з керівниками проекти «Квіти в моєму житті», «Друге життя речей».

До роботи Школи вперше були залучені практичні психологи, які провели із дітьми тестування, бесіди, ситуативні вправи, індивідуальні заняття, тренінги.

Улюбленими локаціями у Школі для вихованців стала релаксаційна босонога стежка та Куток живої природи Центру.

Методична діяльність

ЦИКЛ ТРЕНІНГІВ «КЛІМАТ ЗМІНЮЄТЬСЯ. ЧАС ДІЯТИ!»

З 2017 року Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді розпочав проведення тематичних тренінгів в рамках обласного екологічного проєкту «Зміни клімату: освітній аспект». Програмою тренінгів передбачено впровадження в освітній процес інноваційних методів та технологій, розробка навчальних програм, проєктів, що забезпечать ефективне формування екологічних компетентностей в учнівської молоді. Тренінги проводять Наталія Шум'як (педагог пройшла навчання від ГО «Колегія екологічної освіти «Світ освіт» за програмою «Space Energie Hub» за підтримки Норвезького товариства природи та цикл екологічних тренінгів з моніторингу навколишнього природного середовища в Національному еколого-натуралістичному центрі), Галина Гевко та Ольга Павлусик, педагоги Тернопільського обласного центру

еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді. У рамках співпраці Національного еколого-натуралістичного центру та ТОЦЕНТУМ видано збірники «Інтеграція кліматичної знань в освітній процес закладів загальної середньої та позашкільної освіти (збірка конспектів уроків, занять та виховних заходів учасників Циклу тренінгів з кліматичної освіти «Клімат змінюється. Час діяти!»), а учасники тренінгів отримали сертифікати учасників.

Також в рамках реалізації обласного екологічного проекту «Зміни клімату: освітній аспект» проведено серію тренінгів по ощадливому використанню ресурсів, про зміни клімату та протидію їх наслідкам, адаптацію до змін клімату.

ІННОВАЦІЙНА МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Оновлення змісту методичної діяльності закладу позашкільної освіти – вимога часу.

Щороку проводяться Тижні педагогічної майстерності, мета яких – вдосконалення ключових педагогічних компетентностей педагогів закладу, створення умов для їх професійного розвитку. В рамках Тижнів відбуваються педагогічні майстерні, тематичні тренінги, методичні панорами, зустрічі у методичних вітальнях, педагогічні квести.

В Тернопільському обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді був проведений методичний захід «Ярмарок інноваційних педагогічних технологій».

Педагогічні працівники закладу представили досвід впровадження сучасних технологій педагогічної науки. Було проведено фрагменти тренінгів – «Роль педагога у профілактиці булінгу в закладі освіти» та вправу «Світове кафе» на тему «Національно-патріотичне виховання в закладі позашкільної освіти», фрагмент методичної ради «Професійний розвиток педагога». Педагоги ознайомилися з основами SWOT-аналізу та технікою «бріколаж» і її застосуванням в освітньому процесі, з інноваційними підходами до організації дослідницької роботи на НДЗД.

Керівники гуртків Центру продемонстрували фрагменти занять із застосуванням інноваційних педагогічних технологій. Було проведено еколого-патріотичний квест, вправи кроссенс, заняття-тренінги, ознайомилися учасники з варіантами використання лепбуків на заняттях, впровадженням елементів STEM-освіти та використанням QR-кодів. Особливо цікавими стали варіанти використання соціальних мереж у роботі гуртків та створення і робота блогів в умовах дистанційного навчання.

Управлінська діяльність

ПОЗАШКІЛЬНА ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНА ОСВІТА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Позашкільна освіта – невід’ємна складова системи освіти України (Закон України «Про освіту» Розділ II ст.10).

В сучасних умовах – умовах децентралізації, серед проблем зменшення державної підтримки позашкільної освіти, залежність охоплення дітей від територіальної доступності закладів позашкільної освіти, недостатній рівень фінансового і матеріально-технічного забезпечення, зменшення спроможності місцевих бюджетів утримувати їх мережу, існує проблема недостатньої комунікації громад із закладами позашкільної освіти.

Тому першим кроком до активізації соціального партнерства Тернопільського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді та територіальними громадами стало підписання Угоди про соціальне партнерство та творчу співпрацю. У вересні 2021 р. такий документ було підписано із 5 територіальними громадами. Першим кроком стало відкриття 8 творчих учнівських об’єднань у закладах освіти області.

А саме: гуртки «Юні лісівники», «Природна скарбниця» на базі Волинського ліцею ім. Нестора Літописця та «Екологічна стилістика» на базі Національного природного парку «Кременецькі гори» (Кременецька територіальна громада), «Юні фермери» та «Рослини – символи України» на базі Настасівської ЗОШ І-ІІІ ст. (Великобerezовицька територіальна громада), 2 групи «Юні ботаніки» на базі Хмельівської гімназії (Микулинська територіальна громада) та «Екологічний дизайн» на базі Вікнянської гімназії (Гримайлівська територіальна громада).

Така співпраця дасть можливість у майбутньому активізувати не лише залучення учнівської молоді області до гурткової роботи, але й її участь у науково-дослідницькій, практичній природоохоронній діяльності, реалізувати спільні проекти, заходи, проводити профорієнтаційну роботу у молодіжному середовищі.

Новачі в закладах позашкільної освіти Харківської області

Освітній процес

ПРОЄКТ «ЕКОЛОГІЗАЦІЯ – ЕФЕКТИВНА ФОРМА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Ольга Ярошенко,

Комунальний заклад «Харківський обласний
Палац дитячої та юнацької творчості»

Одним з важливих напрямів діяльності творчих учнівських об'єднань Комунального закладу «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості» є виховання дитини як громадянина України, здатного нести відповідальність за теперішнє і майбутнє людей та всього живого на Землі.

Важливим завданням освітнього процесу Палацу є екологізація освіти, усвідомлення вихованцями своєї природовідповідності, універсальності закономірних зв'язків і взаємозалежностей об'єктів в єдиній системі «Природа – людина – суспільство».

Екологічна освіта та виховання екологічної культури є одним із провідних напрямів у роботі кожного відділу Палацу.

Впроваджуючи програму екологізації, педагоги Палацу постійно ведуть пошук інноваційних форм і методів позашкільної еколого-натуралістичної освіти як складової частини безперервної системи освіти. Педагогічний процес базується як на загальнолюдських, національних, так і на конкретних цінностях, що задовольняють різні інтереси та схильності, дають змогу одержати допрофесійну та початкову професійну освіту.

ПРОЄКТ «ЗИМОВИЙ САД – ТЕРИТОРІЯ РЕЛАКСУ ПІД ЧАС АДАПТИВНОГО КАРАНТИНУ»

Ольга Ярошенко,

Комунальний заклад «Харківський обласний
Палац дитячої та юнацької творчості»

У рамках проекту створення єдиного освітнього простору закладів освіти з питань інклюзивного навчання Комунальним закладом «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості» організовано роботу гуртків «Природа рідного краю» на базі Комунального закладу «Харківська санаторна школа № 9» Харківської обласної ради.

Заняття гуртків проводяться в теплиці, де створено зимовий сад з багатством і різноманітністю квіткових рослин, що розміщені з використанням прийомів садово-паркового мистецтва. Рослини знаходяться як в ґрунті, так і в ящиках.

Навесні переносні квітники розставляють на заасфальтованій частині двору при вході в заклад освіти, що дає можливість організувати заняття гуртка на свіжому повітрі в «зеленому класі».

У вихованців є змога наочно ознайомитися з видами кімнатних квітів, провести науково-дослідницьку роботу та фенологічні спостереження, ознайомитися з прийомами озеленення інтер'єру, вивчити рослини, які є зеленими санітарами житлових приміщень.

Заняття в зимовому саду та «зеленому класі» під час адаптивного карантину сприяє покращенню психологічного та фізичного стану здоров'я, насичення організму киснем, підвищенню імунітету, концентрації уваги учнів на уроках.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТИ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вікторія Овелян,

Комунальний заклад «Харківський обласний
Палац дитячої та юнацької творчості»

Еколого-натуралістичний відділ – структурний підрозділ Комунального закладу «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості», що виконує координуючу та інформаційно-методичну функцію з еколого-натуралістичного напрямку в області.

Мета педагогічної діяльності колективу: підвищити рівень пізнавальної активності учасників освітнього процесу, впровадження нових засобів аналізу медіапродукції та створення власного медіапродукту; удосконалення технології використання засобів медіа в процесі дослідницько-експериментальної та еколого-натуралістичної діяльності.

Під час освітнього процесу в гуртках педагоги активно використовують: хмарні технології (зберігання інформації, робота з групою, спільне редагування інформації); використовує гугл – таблиці, гугл – форми; Telegram, канал, Zoom платформу (для проведення конференцій). Заслугує уваги використання в освітньому процесі пошукових наукометричних баз даних, а саме Google академія, Scopus платформа, Sci-Hub ресурс (дозволяє отримати доступ до інформації).

У літній період вихованці беруть активну участь у польових дослідженнях, використовуючи гуґл-карти, електронні визначники рослин.

При підготовці наукових робіт, доповідей, постерних докладів, презентацій вихованці активно використовують медіа технології, вміння та навички створення презентацій, слайд-фільмів, постерів, графіків, таблиць, діаграм.

Таким чином сформовані ключові компетентності особистості засобами медіаосвіти вихованців сприяють розв'язанню проблеми підготовки дитини до спілкування із засобами масової комунікації під час соціалізації, а це у свою чергу дозволяє, по-перше, захистити від потенційно шкідливих ефектів медіа, а, по-друге, виховати такого споживача медіа, котрий міг

би ефективно задовольняти свої інтереси, використовуючи засоби масової комунікації.

ВИКОРИСТАННЯ INQUIRY BASED LEARNING НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКІВ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*Людмила Пурдя,
Олена Волкодав,*

Балаклійська станція юних натуралістів
Балаклійської міської ради Харківської області

Яскравим прикладом навчання здобувачів освіти, яке побудоване на дослідженні є технологія Inquiry Based Learning («inquiry» у перекладі з англ. – запит, дослідження, розслідування, пошук істини, розвідка), яка побудована на процесі конструювання учнями знань шляхом формулювання власних запитань та пошуку відповідей у дослідженні. Це не просто дослідницьке навчання, а дослідницьке пізнавальне навчання, в якому центром є вирішення певної проблеми або відповіді на ключові слова. Застосування цієї технології на заняттях гуртків для вихованців: початкового рівня навчання допомагає порівнювати окремі ознаки різних об'єктів, аналізувати свої порівняння, шукати спільні риси і відмінності; вихованці основного рівня навчання вдосконалюють вже отримані і засвоюють нові вміння та навички, проводять спостереження, вимірювання, експерименти та досліди, моделюють, визначають структуру об'єктів, шукають та виділяють взаємозв'язки; вміють припускати гіпотези, аксіоми, досліджувати практичні ситуації; вихованці вищого рівня навчання закріплюють та вдосконалюють вже існуючі навички у дослідженні та оволодівають новими. Самостійно ставлять ціль, визначають властивості та роблять характеристики об'єктам дослідження, придумують власні задуми і здійснюють їх, оцінюють кінцевий результат дослідження.

Таким чином, у рамках спілкування кожен юнак вдосконалює існуючі в нього здібності інтелекту та розвиває нові практичні вміння й навички з дослідження, адже кінцевим результатом є презентація та захист свого дослідження. Роль педагога в навчанні на основі запитів: спонукати вихованців самостійно ставити запитання, проводити дослідження, формулювати та обговорювати ідеї, робити висновки.

Використання технології Inquiry Based Learning дає змогу зробити навчання цікавим та корисним, а особливо щодо організації роботи з обдарованими дітьми.

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ «ДЕМОНСТРАЦІЙНИЙ ПОЛІГОН»

Вікторія Овелян

Екологічне землеробство є частиною програми сталого розвитку сільського господарства. Органічна система землеробства забезпечує високу якість продукції, зменшує забруднення навколишнього природного середовища, зберігає та підвищує родючість ґрунту.

Педагогічний колектив еколого-натуралістичного відділу Комунального закладу «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості» продовжує плідно співпрацювати з Харківським клубом органічного землеробства. На території відділу створено навчальний полігон із вивчення технології органічного землеробства, проводиться науково-дослідницька робота з овочевими культурами, впроваджуються біологічні методи боротьби з шкідниками та хворобами сільськогосподарських культур.

Протягом останніх років педагоги відділу активно співпрацюють із Інститутом овочівництва і баштанництва НААН – провідного центру з селекції овочевих культур в Україні, завдяки чому створено демонстраційний полігон овочевих культур на навчально-дослідній земельній ділянці, що забезпечує не тільки високий рівень сільськогосподарського дослідництва, а й сприяє трудовому і патріотичному вихованню, формує основні життєві компетентності підростаючого покоління.

«GEO TREK» ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНТЕРАКТИВНИЙ МЕТОД РОБОТИ У ПОЗАШКІЛІ

Ганна Зоря,

Комунальний заклад «Покотилівська станція юних натуралістів
Височанської селищної ради Харківського району Харківської області»

Час потребує введення педагогічних технологій, які б розвивали особистість учнів, їхню творчу ініціативу, навички самостійного руху в інформаційних полях; формували вміння ставити та розв'язувати задачі для розв'язання проблем, котрі виникають у повсякденному житті.

На СЮН активно впроваджується діджиталізація освіти через формування інформаційно-цифрової компетентності, як важливої складової розвитку інноваційної особистості.

Одним з прикладів формування інформаційно-цифрової компетентності є використання GPS-навігатора під час гри «Геокешинг».

Геокешинг «GeoTrek» – квест із застосуванням сучасних інформаційних технологій. Суть гри полягає в тому, що учасники розбиваються на невеликі команди, які за допомогою GPS-навігації відправляються на пошуки спеціально підготовлених схованок. Причому кожна схованка має не тільки свої координати, а й докладний опис місцевості та пам'ятки, фотографії.

Наприклад, на заняттях гуртків, керівники активно використовують розробки гри-геокешингу на теми: «Дерева рідного краю», «Пам'ятки природи», «Історичні та культурні місця рідного селища».

Підсумовуючи вище викладене, можемо зробити висновок, про те, що запровадження в освітній процес цифрових технологій дозволяє якісно змінити підхід до навчання та крокувати в ногу з часом.

КОНЦЕПЦІЯ ПАРТНЕРСТВА КЗ «ПОКОТИЛІВСЬКА СТАНЦІЯ ЮНИХ НАТУРАЛІСТІВ ВИСОЧАНСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ ХАРКІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ»

Вікторія Глуховецька,

Комунальний заклад «Покотилівська станція юних натуралістів
Височанської селищної ради Харківського району Харківської області»

Для підвищення рівня конкурентоспроможності закладу позашкільної освіти, активізації науково-методичної роботи є важливим співробітництво з закладами вищої освіти, зокрема співпраця з науковими кафедрами. Робота в цьому напрямі надає перевагу станції юннатів у виконанні науково-дослідницьких завдань та проєктів на базі закладів вищої освіти.

Педагоги станції юннатів творчо співпрацюють з біологічним факультетом Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, з природничим факультетом Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди, з Інститутом овочівництва і баштанництва НААНУ. Науковці допомагають в написанні методичних посібників, у складанні програм, ведеться наукове керівництво експериментальних робіт, проводяться консультації по написанню проєктів, науково-дослідницьких робіт МАН та інших конкурсів.

Тісна співпраця з Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді, з закладами вищої освіти Харкова, обласними профільними установами дозволяє станції юннатів діяти ефективно та успішно. Співробітництво розглядається як можливість залучати людські та матеріальні ресурси для підтримки закладу. Вони виступають у вигляді реалізації неперервної освіти, формуванні активної життєвої позиції, дослідницької, проєктної діяльності. Співпраця педагогів усіх рівнів системи освіти дає

можливість поєднувати їх знання, вміння, навички та досвід для ефективного розв'язання нагальних проблем освітнього процесу та підвищення рівня професіоналізму педагогів.

Ця система на станції юннатів працює для досягнення конкурентоспроможності закладу, який має активну громадську позицію, працює в умовах сталого розвитку та інноваційних змін у суспільстві.

Новації в закладах позашкільної освіти Херсонської області

Освітній процес

БРИКОЛАЖ В ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНІЙ ОСВІТІ

Олександра Валікова, Тетяна Мудрак,

Комунальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради

Бриколаж – використання для навчання будь яких інструментів, окрім спеціально створених, традиційних. З метою підвищення мотивації вихованців керівники гуртків КЗ «ЦЕНТУМ» ХОР активно застосовують даний метод, через використання натуральних навчально-наочних посібників:

– живі об'єкти (рослини і тварини, взяті безпосередньо з природи або задалегідь вирощені в куточку живої природи: кімнатні рослини, рослини і тварини акваріума, тераріуму);

– неживі об'єкти (гербарний матеріал, колекції рослин і тварин, вологі й сухі препарати, опудала та скелети).

– зображальні (образотворчі) навчально-наочні посібники – різноманітні таблиці, навчальні картини, схеми, фотознімки, моделі, муляжі, відеофільми.

Бриколаж реалізується через застосування інноваційних форм та методів роботи з дітьми: гра – проводиться з метою перевірки кмітливості, ерудиції вихованців, активізація пізнавальної діяльності; емоційне розрядження; конкурси – сприяють творчій діяльності дітей; вправа «Асоціативний куш» дає можливість здобувачам освіти думати вільно та відкрито стосовно певного предмета, образу, теми, включаючи почуття, емоції, ставлення; вправа «Мозковий штурм» спонукає виявляти увагу і творчість, уможливорює вільне викладання власних думок; круглий стіл ефективний для організації спілкування гуртківців.

Отже, даний метод стимулює нелінійну форму мислення – асоціативне мислення сприяє невимушеному та комфортному спілкуванню у гуртку/

ТЕХНОЛОГІЯ МАЙНДМЕПІНГУ В ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНІЙ ОСВІТІ

Тетяна Мудрак

Ефективною в навчально-виховному процесі є технологія майнд-мепінгу, що полягає в візуалізації – супроводі розумового процесу малюванням блок-схемами, які фіксують всі нові думки, висновки, переходи і зв'язки між ними. При цьому починає активніше працювати зазвичай загальмована права півкуля мозку, тобто працює більш активно інтуїція – функція мислення, локалізована саме в цій півкулі.

Візуальне подання інформації, даних або знань, призначених для швидкого та чіткого відображення комплексної інформації може бути у пригоді для наступних цілей: швидкий огляд теми, пояснення складного процесу, подання результатів дослідження чи даних опитування, підсумування довгого допису, доповіді чи звіту, порівняння та співставлення декількох думок, привернення уваги до проблеми чи ідеї.

Зокрема, на заняттях гуртків створюються ментальні карти (Mind Map) – це схеми, призначені для візуалізації інформації при її обробці людиною. За допомогою складених за певними правилами карт можна наочно представляти досить складні концепції та великі обсяги інформації. Наочність спрощує аналіз даних та їх запам'ятовування, а окремі елементи ментальних карт пов'язуються головним чином асоціативними зв'язками, найбільш звичними саме для дитячого мислення і пам'яті.

Методична діяльність

ОБМІН ДОСВІДОМ УЧАСТІ У ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ЗЛЬОТАХ

Ельвіра Вітренко,

Комунальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради

8 липня 2021 року на базі комунального закладу «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради відбулася зустріч двох команд-учасниць всеукраїнських заходів. Команда під керівництвом Михайла РАСТЬОГНА, заступника директора фізико-технічного ліцею Херсонської міської ради, передала свій досвід участі у Всеукраїнському зльоті юних дослідників-природознавців, що відбувся на базі Національного еколого-натуралістичного Центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України звітувала про участь та надала поради команді під керівництвом

Олени ОЛЕЙНІКОВОЇ, керівниці гуртка «Екологічний театр», яка готувалася до участі у Всеукраїнському фестивалі патріотичних дій.

Під час спілкування здобувачів освіти між собою до закладу завітала депутатка Херсонської обласної ради Вікторія ГАВРЕНКОВА, яка приєдналася до спілкування з дітьми та вручила Нікіті ЗІБОРОВУ диплом I ступеня за перемогу у конкурсі наукових проєктів здобувачів освіти у рамках Всеукраїнському зльоту юних дослідників-природознавців.

Разом з тим, в гості приїхали працівники ТОВ «ЕКОМЕНЕДЖМЕНТ ГРУПП» (директорка Вікторія КОВАЛЕНКО), які провели профорієнтаційну роботу з дітьми.

СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ Е КОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ З ПРИВАТНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Тетяна Мудрак

Херсонщина – аграрний край, формування знань з екологічно-безпечного ведення сільського господарства в молоді – запорука його сталого розвитку. З метою залучення учнівської молоді до дослідницької та природоохоронної роботи щодо захисту, збереження та відновлення родючості ґрунтів Херсонщини, пошуку шляхів отримання якісної екологічно-чистої сільськогосподарської продукції, виховання дбайливого ставлення до природних ресурсів рідного краю налагоджена тісна співпраця з товариствами «Текмаш» (осередок громадської організації «Асоціація органічного землеробства», голова Сергій Осипенко) та «НВАП «МИР» (Артем Калусовський). Організації підтримують та фінансують проведення обласної акції «Збережемо родючість рідної землі» в рамках обласного зльоту учнівських виробничих бригад, трудових аграрних об'єднань закладів освіти.

В рамках акції діти проводили науково-дослідницьку роботу з сільського господарства із наданими підприємствами сучасними екологічно-чистими біологічними препаратами (Вітамін для ґрунту «О7», багаточільовий імунорегулятор росту «МИР»).

В своїх дослідженнях діти переконуються, що використання нових біологічних розробок не тільки дозволяє отримати високі врожаї якісної сільськогосподарської продукції, але й максимально зменшує навантаження на довкілля під час її виробництва.

Управлінська діяльність

ZOOM MEETINGS НАРАДА

Ельвіра Вітренко,

Комунальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради

11 лютого 2021 року комунальним закладом «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради проведено обласну Митинг-Zoom нараду директорів комплексних закладів позашкільної освіти, станцій юних натуралістів, представників ОТГ області «Позашкільна освіта в умовах адаптованого карантину» у вигляді відеоконференцз'язку з використанням платформи Zoom.

До участі долучилися 42 представника – директори, методисти, завідувачів відділів, керівників гуртків, районних (міських) станцій юних натуралістів, комплексних закладів позашкільної освіти міст та ОТГ області.

З вітальним словом звернулися представники адміністрації закладу, спеціалісти Управління освіти і науки Херсонської облдержадміністрації, Людмила Кучерява, голова Херсонської обласної організації профспілки працівників освіти і науки.

При обговоренні насущних питань виступили: Олег Лиховид, директор Скадовського ЦДЮТ, Світлана Скрипка, директорка Генічеської райСЮН, Ірина Філоненко, в.о. директорки Каховської міськСЮН.

Під час наради були розглянуті та обговорені актуальні питання сьогодення позашкільної еколого-натуралістичної освіти Херсонщини.

Новації в закладах позашкільної освіти Хмельницької області

ПОЗАШКІЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ВЕДЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Олена Зотова, Тетяна Манійчук, Олена Філюк,
Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр
учнівської молоді, Шепетівський міський центр
еколого-натуралістичної творчості учнівського молоді

В основу Концепції Нової української школи покладено компетентісний та аксіологічний підходи. Основою ефективної діяльності методичної служби є її інноваційне спрямування. У Законі «Про освіту» зазначено: «Настав час змінити підхід учителів до навчання учнів, дітям запропонувати іншу

модель, яка зробить з них не стільки «знаючих», скільки думаючих і мислячих, як того вимагають сучасні реалії». Саме тому необхідно змінюватися й самому закладу освіти, його педагогічному колективу. Запровадження освітніх інновацій є обов'язковою частиною цього процесу.

Супервізія – новий інструмент професійної підтримки та професійного розвитку педагогічних працівників закладів освіти в умовах реалізації завдань Нової української школи. Ключові функції супервізора: консультативна, наставницька, функція фасилітатора (модератора).

Традиційною формою супервізії в обласному ЕНЦУМ стало індивідуальне наставництво, шефство. Індивідуальне наставництво та співпрацюючий стиль дає високу ефективність завдяки тісному особистому контакту і є яскравим прикладом партнерства, в якому кожен учасник супервізії відчуває відповідальність за успішне вирішення проблеми. Наставник є ресурсом, що спільно вирішує проблеми із своїм підопічним та допомагає молодому педагогу виробити свій власний педагогічний стиль.

Актуальність і своєчасність педагогічної супервізії полягає в розкритті особливостей педагогічного наставництва молодого педагога закладу відкриває нові підходи щодо вдосконалення педагогічного наставництва молодих педагогів і стане поштовхом до подальшого осмислення і практичного вирішення означеної проблеми.

Прагнучи бути в авангарді інноваційного поступу, заклади позашкільної освіти області активно долучаються до науково-дослідної та експериментальної роботи, відкривають на своїй базі майданчики і започатковують експерименти різного рівня відповідно до свого освітнього профілю.

Створення інноваційної моделі STEM-освіти є актуальною для профільних закладів позашкільної освіти, зокрема, в обласному ЕНЦУМ більше 25 років реалізуються ідеї інтеграції природничо-математичних наук, профілізації та профорієнтації.

Створений ще в 1994 році на базі Хмельницького ОЕНЦУМ експериментальний майданчик Національної академії педагогічних наук України, ефективно забезпечує науково-педагогічну співпрацю і творчу реалізацію педагогічних новаторських ідей педагогів закладу й педагогів-ентузіастів юннатівської справи в закладах освіти області.

Так новаторська співпраця педагогів і науковців області забезпечила успішну реалізацію їх творчою групою експериментального майданчика 4-х науково-освітніх проєктів:

1 проєкт – «Позашкільна освіта – науково-методичне забезпечення екологічної освіти та морально-духовного виховання дітей, учнівської і студентської молоді»;

2 проєкт – «Формування творчої та соціально активної особистості засобами телекомунікаційних проєктів у позашкільному навчальному закладі»;

3 проєкт – «Сучасні здоров'язбережні технології навчання і виховання школярів як шлях до якісної освіти»;

4 проєкт – «Формування національно-патріотичних почуттів дітей, учнівської і студентської молоді юннатівськими формами роботи в контексті українського патріотизму та євроінтеграції України».

STEM – освіта ґрунтується на міждисциплінарних підходах у побудові навчальних програм різного рівня, окремих дидактичних елементів до дослідження явищ і процесів навколишнього світу, вирішення проблемно-орієнтованих завдань.

Використання провідного принципу STEM – освіти – інтеграції – дає змогу осучаснити методологічні засади, зміст, обсяг навчального матеріалу природничого циклу, технологізацію навчання та формування навчальних компетентностей якісно нового рівня.

Реалізації завдань першого спільного науково-освітнього проєкту «Позашкільна освіта – науково-методичне забезпечення екологічної освіти та морально-духовного виховання дітей, учнівської і студентської молоді» супроводжувалась друкуванням 35 змістовних посібників навчально-методичного, інформаційно-довідкового та природничо-красознавчого змісту, 12 з них – з грифом Національної АПН України та НЕНЦУМ.

Педагоги закладів позашкільної освіти здійснюють навчальну діяльність відповідно до чинних навчальних програм, проте програми не обмежують творчої ініціативи педагогів, передбачаючи гнучкість у виборі та розподілі навчального матеріалу відповідно до потреб вихованців, у застосуванні методів і засобів навчання (навчально-методичні комплекси, підручники, програми, посібники, відеоматеріали тощо).

Перехід до компетентнісної моделі навчання та впровадження нових методичних підходів передусім передбачає:

- принципово нове цілепокладання у педагогічному процесі, зміцнення акцентів у навчальній діяльності з вузькопредметних на загальнодидактичні;

- оновлення структури та змісту навчальних предметів, спеціальних курсів тощо;

- визначення та оцінювання результатів навчання на основі ключових та предметних компетентностей школяра;

- запровадження наскрізного STEM – навчання, компетентісно-орієнтованих форм і методів навчання, системно-діяльнісного підходу;

– запровадження інноваційних ігрових технологій навчання, технологій case – study, інтерактивних методів групового навчання, проблемних методик із розвитку критичного і системного мислення тощо;

– коригування змісту окремих тем навчальних предметів з акцентом на особистісно-розвивальні, ігрові методики навчання, ціннісне ставлення до досліджувального питання. [12]

Так, керівник гуртка юних лісівників Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, керівник зразкового учнівського лісництва «Пліщинське» закладу загальної середньої освіти села Пліщин Шепетівського району Микола Зведенюк розробив інтегровану, міжпредметну навчальну програму для освітнього процесу в закладах загальної середньої і позашкільної освіти, яка сприяє формуванню загальних і фахових компетентностей школярів, стійкого інтересу вихованців гуртка до знань про природу рідного краю, зокрема, її компоненту – лісів. Також впровадження цієї Програми у освітній процес в позаурочний час сприятиме реалізації освітянами спільно з лісівниками завдань навчання і виховання підростаючого покоління в контексті лісової педагогіки, профорієнтації учнівської молоді на лісгосподарські професії, забезпечить неповнолітнім креативність мислення, самостійність і професійну спрямованість у навчанні.

Актуальність програми визначається соціальним замовленням, тому що надає можливість вихованцям гуртка виробити навички, знаходити ефективні рішення будь-яких проблем життєдіяльності та можливість особистості самореалізуватися в соціумі.

Новизна розробки полягає в тому, що у ній адаптовано використання інтерактивних методів під час проведення гурткової роботи у закладах загальної середньої і позашкільної освіти для сприяння процесу формування у їхніх вихованців широких пізнавальних інтересів.

В Програмі підкреслено важливість використання міжпредметних зв'язків на заняттях гуртка юних лісівників, що дає можливість педагогу творчо підійти до виконання тих завдань, які потребують одночасного засвоєння школярами і гуртківцями знань з інших предметів природничого циклу.

Програма забезпечує реалізацію педагогами завдань біологізації освітнього процесу, екологічної освіти і виховання та формування екологічної культури підростаючого покоління, виконання поставлених перед педагогом та вихованцями гуртка завдань теоретичного навчання і виконання практичних лісгосподарських робіт з участю лісівників, доступна, в ній деталізовані і ретельно прописані всі її складові.

Такі ж завдання поставлені перед педагогами і вихованцями в авторських програмах керівників гуртків Хмельницького ОЕНЦУМ Ганзюк А.Я.

та Новак В.О. (Програма гуртка екологічної біохімії та Програма гуртка юних орнітологів).

Одним з інноваційних напрямів гурткової роботи в Шепетівському міському ЦЕНТУМ є кінологія. За даним напрямом в закладі працюють гуртки «Основи кінології» та «Юний хендлер». Керівником гуртків Ольгою Беляєвою розроблені програми «Основи кінології» (рекомендовано Міністерством освіти і науки України (Лист МОН України №1/11–99 від 10.01.2020) і «Юний хендлер» (рекомендована кафедрою методики позакласної та позашкільної роботи НЕНЦ (протокол №2 від 25.05.2020). Програмами передбачено формування у вихованців пізнавального інтересу до кінологічного світу, ознайомлення з породами собак, поглиблення знань з анатомії і фізіології собак, знайомство із спортивними змаганнями та курсами, набуття навичок підготовки собак до показу на виставках.

Успішно реалізована розвиваюча програма з елементами лялькотерапії «Еколялька» (кер. гуртка Марина Стафеева). Програма спрямована на формування толерантного ставлення один до одного, розвиток комунікативних навичок, зміцнення психічного здоров'я вихованців, виховання співчуття, доброзичливості, взаємодопомоги та інших позитивних якостей, підвищення екологічної культури, самооцінки і соціалізації особистості засобами лялькотерапії.

Програма передбачає розвиток комунікативних якостей, мовлення дітей, сприяє подоланню комплексів, бар'єрів у спілкуванні, виховує доброзичливе ставлення один до одного. В ході роботи використовуються вправи творчого характеру, вправи на самопізнання та самовиховання, рольові ігри, релаксаційні вправи, ігри-розминки).

Не менш ефективним засобом STEM-освіти є дослідно-проектна діяльність учнівської молоді. Виконання навчальних проектів передбачає інтегровану дослідницьку, творчу діяльність вихованців, спрямовану на отримання самостійних результатів під керівництвом педагога.

Під час виконання навчальних проектів виконують різнорівневі дидактичні, виховні та розвивальні завдання: вихованці набувають нових знань, умінь і навичок, які знадобляться в житті; розвиваються мотивація та пізнавальні навички; формується вміння самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі, висловлювати власні судження, виявляти компетентність.

Проектно-зорієнтоване навчання дає змогу вихованцям оволодіти знаннями, сформувані навички у практичній діяльності, пройти технологічний алгоритм від зародження інноваційної ідеї до створення комерційного продукту, а також навчитися презентувати його потенційним інвесторам.

Викликати інтерес дитини надзвичайно важко, особливо в нашому технологізованому світі. І це – без урахування загального контексту, в якому живе дитина: інформаційне середовище, колосальний розвиток шоу-бізнесу, зокрема у веб-світі. З усім цим нам потрібно конкурувати за інтерес дитини.

Реалізація моделі STEM-освіти в Хмельницькому ОЕНЦУМ прослідковується в науково-методичній, дослідницько-експериментальній діяльності.

За рахунок певної свободи, яку мають позашкільні заклади через свою організаційно-правову форму, дозволяється залучати ресурси шкіл, вишів, Національної академії педагогічних наук України.

В системі позашкільної освіти сформувалася перспективна система роботи з інтелектуально обдарованими дітьми: проводяться регіональні, всеукраїнські, міжнародні профільні конкурси, проекти, олімпіади, до яких залучаються школярі з великої мережі спеціалізованих ліцеїв та гімназій і демонструють на них хороші результати. Це той трикутник, на базі якого, позашкільля Хмельниччини вибудовує підходи до впровадження в освіту дитини принципів наукового й інженерного методів, усіх інших ефективних науково-педагогічних практик.

Третє десятиліття поспіль на базі Хмельницького ОЕНЦУМ, працює наукове товариство учнів хіміко-біологічного напрямку територіального відділення МАН України, де реалізується прагнення кожного школяра розвинути свій інтелектуальний потенціал. Науково-дослідницька діяльність влітається в концепцію STEM-освіти й має на меті досягнення спільних результатів – навчити школяра бути практичним науковцем і через свої знання та результати дослідження – покращувати життя людства. Різноманітність наукових напрямів дає можливість проводити дослідження в різних наукових галузях[9, 10], наполегливо досягати поставленої мети і отримувати очікувані результати.

Члени наукового товариства учнів територіального відділення МАН виконують науково-дослідницькі роботи у хіміко-біологічному відділенні та секціях, результати яких мають практичне значення для покращення якості життя суспільства та є одним із чинників визначення професійної орієнтації майбутнього вступника до вищого навчального закладу. Формування дослідницької компетентності у STEM-освіті потребує розвитку в школярів здатності до самостійних спостережень, дослідів, експериментів, що насамперед передбачає спроможність здійснювати аналіз, синтез, проводити виокремлення суттєвих ознак, робити порівняння, узагальнення та висновки.

Під час науково-дослідницької діяльності школярі опановують більшість загальних умінь:

- спостерігати за фактами, середовищем, подіями;
- самостійно формулювати проблему дослідження;
- висловлювати гіпотези;
- визначати способи перевірки гіпотез;
- визначати закономірності;
- визначати способи підтвердження чи спростування гіпотез;
- робити висновки [1, 4]

Отже, наукове товариство учнів обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді територіального відділення Малої академії наук сприяє формуванню раннього професійного самовизначення учнівської молоді, популяризації інженерних професій, підтримці обдарованої молоді, поширенню інноваційного досвіду та освітніх технологій, розповсюдженню ідей STEM-освіти.

Одним із найважливіших завдань сучасної освіти стає підготовка школярів до дослідницької діяльності, формування навичок дослідницького пошуку. STEM-освіта направлена на розвиток в школярів креативного мислення та формування компетентностей дослідника. На відміну від традиційного навчання, де кожен предмет вивчається окремо, STEM-освіта репрезентує унікальний підхід у викладанні та освоєнні знань, коли навчальні предмети поєднуються між собою, інтегруються в технології [4].

Практика залучення учнівської молоді до навчальних та наукових досліджень з кожним роком стає більш широкою, популярною та результативною. Це перспективний напрям розвитку освіти, на який звернули увагу не тільки вітчизняні науковці, а й світова прогресивна спільнота [8, с. 25].

На сьогоднішній день багато науковців приділяють увагу сучасним тенденціям STEM-освіти, практичному інструментарію, до яких можна віднести розвиток дослідницьких вмінь школярів. Доведено, що дослідницька діяльність у навчальній діяльності сприяє розвитку мислення, самостійності, самоконтролю, рефлексії, активізує пізнавальну та творчу позицію особистості.

Метою цього напрямку роботи Хмельницького ОЕНЦУМ є аналіз виликів сьогоднішнього щодо освіти, направленої на розвиток дослідницьких здібностей вихованців та практичних навичок при закладанні дослідів на учнівській навчально-дослідній земельній ділянці (далі УНДЗД).

Згідно з дослідженнями Т. Байбари, дослід як метод пізнання, вид пізнавальної діяльності суб'єкта охоплює такі структурні компоненти:

1. Осмислення власне предметних цілей досліді. Актуалізація знань про об'єкт, з яким проводиться дослід.

2. Планування досліді:

а) визначення практичних дій, їх послідовності; б) вибір обладнання (приладів і матеріалів).

3. Виконання досліду:

а) виконання практичних дій у необхідній послідовності;

б) цілеспрямоване спостереження за об'єктом (змiнами, які відбуваються, результатами змін) під час досліду;

в) усвідомлення результатів спостереження;

г) самоконтроль за процесом досліду.

4. Осмислення результатів досліду:

а) узагальнення фактів;

б) установлення взаємозв'язків;

в) фіксація наслідків досліду (усно, письмово, графічно).

5. Закріплення результатів проведення досліду: знання цілей, власне предметних результатів, способів практичних і перцептивних дій та їх необхідної послідовності, приладів і матеріалів для виконання досліду та відповідних умінь [8].

Проведення школярами самостійних досліджень і виконання ними творчих експериментальних дослідів є актуальним на заняттях гуртків сільськогосподарського та біологічного профілю. Вартим уваги є досвід педпрацівників сільськогосподарського відділу обласного ЕНЦУМ щодо впровадження елементів STEM-освіти в процесі практичної дослідницької роботи вихованців на учнівській навчально-дослідній земельній ділянці.

Такий проєкт підвищує якість знань з сільськогосподарської праці, біології, хімії, екології, ІТ-технологій, озброює вихованців першими економічними знаннями, які отримують під час розрахунків норм висіву насіння, внесення добрив, запланованих урожаїв, затрат праці.

Дидактична мета проєкту – організація навчально-пізнавальної діяльності вихованців по засвоєнню, закріпленню, застосуванню знань, навичок і вмінь на практиці; перенесення знань у нові ситуації; самостимулювання до пошуку шляхів розв'язання поставленої мети; стимулювання інтересу, самостійності й творчості.

Мета проєкту (яку ставлять перед собою вихованці) – збагачення учнівської навчально-дослідної земельної ділянки закладу кращими районованими сортами овочевих, плодово-ягідних культур.

Для досягнення мети вихованцями складається поетапний план робіт на УНДЗД.

Отже, поетапна робота вихованців полягала в пошуку інформації про ґрунти, біологічні характеристики рослин, висіяних та висаджених на полях УНДЗД, складанні плану роботи, схематичне креслення полів овочевої

та польової сівозмін, складання кошторису та обчислення розрахунків майбутнього урожаю, виконанні ескізів лікарських рослин та креслень полів овочевої та польової сівозмін, схем квітників та колекційної ділянки, виготовленні гербаріїв. Чіткий розподіл роботи між вихованцями гуртків дозволив їм досягти спільної мети. В цій роботі були залучені всі гуртківці, адже дослідницька діяльність у старшому, підлітковому віці активізує формування соціального досвіду і соціально цінних якостей особистості (прагнення до самоосвіти, ініціативність, дисциплінованість, відповідальність, самостійність тощо), що дозволяє підлітку успішно вибудовувати взаємини з навколишнім світом і людьми.

Такий комплексний проєкт допомагає вихованцям пов'язати різні теми природничого циклу і посилює мотивацію вивчення ботанічних, зоологічних, географічних, математичних аспектів, сприяє засвоєнню наукових методик, комп'ютерних технологій, основ овочівництва, зеленої архітектури та садівництва.

Крім того, ця робота несе значне профорієнтаційне, розвиваюче та виховне навантаження оскільки дає розуміння суті професій, виховує допитливість, наполегливість, дисциплінованість, відповідальність, формує навички групової роботи, комунікабельності, креативності, вміння спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати.

Робота виконувалась в рамках обов'язкової для вивчення складової навчальних програм сільськогосподарського та біологічного профілю.

Заняття, на яких використовуються елементи STEM-освіти розважальні і динамічні. Без сумніву, закладаючи різноманітні дослідження, вони проявляють все більший інтерес до науки і техніки.

Для ранньої профорієнтації молоді та її мотивації до вступу на природничі та інженерні спеціальності, продовження освіти в науково-технічній сфері для різнобічного розвитку кадрового потенціалу країни і запобігання відтоку майбутніх кваліфікованих фахівців, в області створені учнівські лісництва.

Це інноваційний проєкт STEM-освіти, який надає додаткові можливості для формування і розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей вихованців, рівень яких визначає конкурентну спроможність на сучасному ринку праці: здатність і готовність до розв'язання комплексних задач, проблем, критичного мислення, творчості, когнітивної гнучкості, співпраці, управління, здійснення інноваційної діяльності.

Особлива увага в інтегративних заходах проєкту приділяється співробітництву фахівців різного профілю, бо STEM-освіта ґрунтується на

міждисциплінарному підході у побудові індивідуальної траєкторії інженерно-технічного розвитку здібностей молоді.

Відповідно до концепції розробників, STEM-освіта поєднує в собі міждисциплінарний і проєктний підходи. Основою міждисциплінарного підходу виступає інтеграція природничих наук в технології, інженерну творчість і математику. У зв'язку з цим навчання вихованців STEM-дисциплінам має передбачати застосування методик їх викладання не як самостійних, відокремлених одна від одної, а на засадах міждисциплінарної інтеграції.

STEM-підхід в освіті ґрунтується на конструюванні навчальних дисциплін і окремих дидактичних елементів на міждисциплінарних засадах (інтегроване навчання відповідно до певних тем, а не окремих дисциплін) [2, с. 32–34]. Така освітня технологія має на меті комплексно формувати ключові фахові і соціально-особистісні компетентності учнівської молоді, які визначають її конкурентну спроможність на ринку праці:

- готовність до розв'язання комплексних задач (проблем);
- уміння побачити проблему та відрізнити у проблемі і якомога більше можливих сторін і зв'язків;
- уміння сформулювати дослідницьке запитання і шляхи його вирішення;
- гнучкість як уміння зрозуміти нову точку зору і стійкість у відстоюванні своєї позиції;
- оригінальність, відхід від шаблону;
- здатність до перегруповування ідей та зв'язків, абстрагування або аналізу, конкретизації або синтезу;
- відчуття гармонії в організації ідей;
- розвиток критичного мислення, творчості, когнітивної гнучкості, співпраці, управління, здійснення інноваційної діяльності та інше.

Як усе це відбувається на гурткових заняттях?

Будь-яке навчання (в тому числі, коли ми говоримо і про STEM-освіту) має починатися з подиву – це перший крок. Другий – навчити дітей формулювати питання, третій – на основі питання навчити формулювати гіпотези, і нарешті – порівняти їх з тими, які були у науковців. Але для ефективності навчання після висвітлення гіпотези потрібно дати дітям можливість власноруч зробити якийсь дослід.

Під час занять керівник гуртка використовує інтерактивні форми навчання, залучає вихованців до роботи з різними джерелами наукової інформації. Обов'язково надає більше можливостей гуртківцям до самостійного пізнання та творчості.

Завдяки другому проєкту експериментального майданчика НАПНУ «Формування творчої та соціально активної особистості засобами телекомунікаційних проєктів у позашкільному навчальному закладі» в нашому закладі є вільний доступ до мережі Інтернет, то заняття можна проводити в будь-якому кабінеті, зеленому класі або плодовому саду. Враховуючи цікавість навчального матеріалу, його природничий характер та використання у повсякденному житті, керівник гуртка пропонує вихованцям випереджувальні завдання – готуючи деякі питання заняття як окремі повідомлення, доповіді, презентації з використанням додаткової літератури та інформації, яка міститься в Інтернет-ресурсах.

Необхідною умовою для успішного засвоєння навчального матеріалу стає ефективне використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, електронних віртуальних лабораторій, а основними практичними видами діяльності: демонстраційні досліди, практичні роботи, семінарські заняття, використання мультимедійних засобів навчання, перегляд відео фрагментів, підготовка рефератів, захист навчальних проєктів, учнівські конференції, навчальні екскурсії тощо.

Практика показує, що відкриті освітні інтернет-ресурси є доповненням до традиційних засобів навчання, забезпечують рівний доступ до якісної освіти молоді різних вікових груп, можливостей, а також дають можливість використання різних форм навчання.

Освітні сайти, віртуальні лабораторії, імітаційні тренажери, інтерактивні музеї, мапи, забезпечують доступність дослідних експериментів, творчість у навчанні. Використання якісних освітніх інтернет-ресурсів створює позитивну мотивацію до опанування школярами STEM-дисциплінами. У навчальній діяльності педагоги рекомендують використовувати вихованцям різноманітні освітні інтернет-ресурси, під час використання яких педагог ознайомлює їх з правилами Інтернет-безпеки, етичної поведінки та дотримання авторських прав. [12]

З використанням в освітньому процесі ІКТ набуває поширення гейміфікація – це процес поширення гри на різні сфери освіти, який дозволяє розглядати гру і як метод навчання, і як форму виховної роботи, і як засіб організації цілісного освітнього процесу. Гра так чи інакше завжди була присутня в навчанні. Але останнім часом, коли сталося вибухове зростання інтересу учнівської молоді до комп'ютерних ігор, можемо говорити про гейміфікацію як про один із ключових трендів освіти. Розвивальне ігрове середовище поступово стає реальним конкурентом традиційним навчальним матеріалам. Вона дає можливість школярам працювати в команді і формувати компетентності, необхідні в реальному житті.

Американка Карла Фішер розробила і визначила більше 50-ти ігор, які можна використовувати в освітньому процесі і поділила їх на:

- ігри для сприйняття досліджень і відкриттів;
- ігри, що забезпечують підґрунтя для продуманих дій;
- спільні ігри;
- ігри на вирішення проблем;
- ігри на візуалізацію даних.

Також розроблені ігри для вивчення хімії, біології, рослинного і тваринного світу та ігри для маленьких дітей педагоги закладу використовують їх у своїй діяльності. (Посилання для використання <https://www.youtube.com/watch?v=32kphuTpURw> <https://www.youtube.com/watch?v=MirZapWiIjc>)

Навчальну STEM-гру характеризують такі основні ознаки: до розробки гри залучаються провідні спеціалісти закладів вищої освіти, науковці, експерти з різних галузей промисловості та економіки, досвідчені інженери, розробники, конструктори тощо; ігри адаптовані для використання різними віковими групами: враховані психолого-педагогічні особливості дітей, учнівської та студентської молоді; вчителі бачать результат і контролюють процес; учень має змогу самоконтролю; поєднання теорії та практики; міждисциплінарний підхід; сильні емоції – глибоке занурення в навчальні предмети.

Отже, використання ігор, ігрових технологій, імітаційних технологій, проведення науково-пізнавальних дослідів в контексті впровадження STEM-освіти позитивно впливає на освітній процес сприяє формуванню основних навичок XXI століття. У вихованців розвиваються ініціативність, упевненість у собі, прагнення до перемоги, командний дух, креативність, кмітливість, винахідливість, прагнення експериментувати і досліджувати, здатність вирішувати складні проблеми, розв'язувати конфліктні ситуації, критично взаємодіяти через мову та медіа, робити висновки тощо

Сьогодні актуальною є проблема посилення науково-технічного напрямку в навчальній діяльності на всіх освітніх рівнях і екскурсії у даній системі розглядаються як потужний засіб реалізації завдань STEM-освіти.

Використання провідного принципу STEM-освіти — інтеграції — під час екскурсії дає змогу здійснювати модернізацію методологічних засад, змісту, обсягу навчального матеріалу предметів природничо-математичного циклу, показувати технологізацію процесів, формувати навчальні компетентності якісно нового рівня.

Організовані педагогами екскурсії це реальна можливість переведення теоретичних знань у практичну площину. Організацією екскурсій педагоги закладу займаються самі, бо практичним шляхом дійшли, що за браком

вільного часу багатьох батьків діти не мають можливості активно досліджувати світ.

Тому щоб зацікавити вихованців, розбудити інтерес до навчання у гуртках еколого-натуралістичного напрямку на початку навчального року керівники гуртків пропонують школярам відвідувати пізнавальні екскурсії. Прикладом цього є екскурсії до інтерактивного музею цікавої науки «Еврика» – це місце, де можна відчути себе біологом, фізиком і чарівником одночасно.

Від тесту на дотик та до дзеркальних ілюзій. Вихованці гуртків можуть відчути себе дослідниками і розібратись у різних фізичних, біологічних явищах.

В «Евріці» дітям демонструють закони науки та явища навколишнього світу. Тут кожен зможе перевірити електропровідність різних матеріалів, намалювати хитромудрий візерунок за допомогою маятника, створити карту з піску, намалювати себе через дзеркало, і навіть спробувати побути вагітним.

І дорослі, і діти відчують себе справжніми дослідниками, адже в музеї можна «доторкнутися» до науки: тут власноруч будують мости без жодного цвяха, спостерігають зародження торнадо та вимірюють рівень шуму. Експозиція музею присвячена таким розділам фізики, як механіка, оптика, електрика, магнетизм, акустика. Також у музеї можна знайти різноманітні оптичні ілюзії та головоломки. Біля кожної з цікавинок є таблички з поясненням, мандрувати світом науки можна абсолютно самостійно і без допомоги екскурсоводів.

Привчаючи вихованців не просто відпочивати під час екскурсій, а й отримувати інформацію з різних джерел, ми формуємо науковий світогляд, невід'ємною частиною якого є потреба у засвоєнні нових знань та наявність відповідних умінь і навичок, що нині виступають однією з важливих передумов економічної і соціальної успішності і є актуальними з огляду на розвиток інформаційних технологій та зниження якості освіти.

Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді презентував свій досвід роботи 15 березня 2018 року в місті Києві на ІХ Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти – 2018» і був відзначений срібною медаллю та Дипломом у номінації «Застосування інноваційних технологій STEM-навчання в аспекті розвитку здібностей вихованців, учнів і молоді» її організаторами – Міністерством освіти і науки України та Національною академією педагогічних наук України.

Підсумовуючи вище викладене, варто зазначити, що в сучасній соціокультурній ситуації інтенсивно формується нове уявлення щодо

перспектив подальшого розвитку системи української освіти, надання якісних освітніх послуг, зокрема через упровадження моделі STEM-освіти в закладах освіти. Системний підхід до вивчення природничо-математичних дисциплін, на якому базується STEM-навчання, сприяє розвитку інновацій, реалізації творчого потенціалу особистості та її допрофесійного становлення.

Заклади позашкільної освіти активно долучаються до процесів упровадження моделі STEM-освіти в освітній процес творчих учнівських об'єднань, фокусуючи увагу на питаннях упровадження інтегрованого підходу до навчання вихованців, розвитку навичок критичного мислення та вирішення проблем, активної комунікації і командної роботи, розроблення інноваційних підходів до створення проєктів, підготовки учнівської молоді до технологічних інновацій життя, застосування науково-технічних знань у реальному житті.

Впровадження STEM освіти в закладах позашкільної освіти дає принципово нову модель природничо-математичної освіти з новими можливостями і результатами для учасників освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Доценко С.О. STEM-освіта як засіб активізації творчого потенціалу особистості [Електронний ресурс] / С.О. Доценко, В.В. Лебедева. – Режим доступу.

2. Журавель Т.О. Інтегроване навчання – основний складник STEM-освіти / Т.О. Журавель, Н.О. Соколова // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – № 12 (55) /12/2016. – с. 32–34.

3. Митио Каку. Учеба уже не будет базироваться на запоминании/ Каку Митио [Електронний ресурс]. – <<http://22century.ru/popular-science-publications/michio-kaku>>. Загол. з екрану. – Мова рус.

4. Набільська О. Використання досліду на уроках природознавства [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukped.com/statti/teorija-navchannja/5856-vykorystannya-doslidu-na-urokakh-pryrodoznavstva.html>.

5. Сучасна школа – інтелектуальна сила суспільства [Електронний ресурс]. –<<http://infosvit.if.ua/suchasna-shkola/>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

6. Проєкт концепції STEM-освіти в Україні [Електронний ресурс]. –<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:dxN3RLDS2RUJ:g1.51.36.in.ua/novosty/item/download/50_318b7b6cd0bbb4169b5bf365fa62e2be.html+&cd=4&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>. – Загол. з екрану. – Мова укр

7. План заходів щодо впровадження STEAM-освіти в Україні на 2016–2018 роки [Електронний ресурс].

8. Поліхун Н.І. Дистанційна підтримка дослідницької діяльності учнів: методичні рекомендації. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. – 87 с.

9. Патрикєєва О. STEM-освіта: умови впровадження у навчальних закладах України / О. Патрикєєва, О. Лозова, С. Горбенко // Управління освітою. – 2017. – № 1. – С. 28–31.

10. STEM-програми. [Електронний ресурс].

Новачії в закладах позашкільної освіти Черкаської області

Освітній процес

ЕКОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ 5 R

Ніна Іващенко,

Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради»

У 2020 році у комунальному закладі «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради» створено екологічний музей 5 «R». Концепція Екомузею передбачає функціонування п'яти експозицій і покликана привернути увагу учнів, вихованців, педагогів та населення нашого міста до питання вирішення проблеми накопичення сміття та запобігання створення міфів навколо сортування різноманітних відходів та їх переробки.

Екомузей – особлива освітня платформа, яка поєднує в собі багато різних підходів. Поряд із інформаційними стендами в нашому Екомузеї розміщено ємкості для відпрацьованих батарейок, використаного паперу, пластику. Лише коли вихованці бачать об'єм відходів, дізнаються про процес їх переробки та принципи розумного споживання, переосмислюють всю складність питання накопичення сміття.

Наш Екомузей за весь період його існування відвідало більше 1100 учнів з різних закладів загальної середньої та позашкільної освіти Черкащини. На сьогодні у багатьох школах міста встановлено урни для збору використаного паперу, пластику та вирішується питання його переробки.

Ідея створення подібного екологічного музею в інших освітніх закладах нашої області та інформаційні матеріали для нього буде пропагуватись на черговому обласному екологічному фестивалі, який проходитиме на базі закладу в грудні 2021 року.

УЧАСТЬ В ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОЄКТАХ

*Валентина Баданюк,
Ніна Іващенко,*

Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради»

Починаючи з 2020 року комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради» започаткував участь в щорічному обласному конкурсі «Україна в стилі ЕКО», який проводиться за ініціативи Черкаської обласної державної адміністрації з 2019 року. Метою конкурсу є формування екологічних цінностей, сприяння становленню екологічних орієнтирів дітей та молоді області, національно-патріотичному вихованню у взаємодії з природою рідного краю. У 2020 році на конкурс «Україна в стилі ЕКО» був представлений проєкт «Екологічна стежка «Я і довкілля», який було визнано переможцем і який отримав 29800 грн. на реалізацію за рахунок коштів обласного бюджету. На території Центру облаштовано 10 зупинок екологічної стежки: «Історична», «Фестивальна», «Квітковий годинник», «Зелена аптека», «Птахомісто», «Диво-теплиця», «Мікрозаказник», «Природний біоценоз водойми», «Ділянка біометоду», «Галявина чудес», на яких було організовано 25 екскурсій для 1100 учнів шкіл та вихованців закладів позашкільної освіти Черкаської області.

У 2021 році наш заклад представив на конкурс «Україна в стилі ЕКО» новий проєкт: «Екофестиваль «Довкілля: час змін!», який також став переможцем, отримав 22550 грн. на реалізацію за рахунок коштів обласного бюджету і буде проведений 28 грудня 2021 року. Мета проведення екологічного фестивалю «Довкілля: час змін!» – підвищення рівня еколого-просвітницької та природоохоронної діяльності учнівських колективів освітніх закладів Черкащини.

РОБОТА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Людмила Огребя,

Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради»

Згідно законодавчих документів позашкільна освіта у нашій країні повинна бути доступна для кожної дитини. Але часто буває, що для дітей з особливими освітніми потребами позашкільля залишається лише мрією.

Саме тому у нашому закладі з 2018 року для таких дітей почали працювати гуртки «Чарівний світ природи» (керівник Левченко Т.С.) та «Оздоровча хореографія» (керівник Яненко Н.В.) на базі комунального некомерційного підприємства «Черкаська реабілітаційно-оздоровча поліклініка «Астра» Черкаської міської ради». Вихованці цих гуртків – діти з порушенням розвитку опорно-рухового апарату, дитячим церебральним паралічем – проходять в «Астрі» планову реабілітацію та мають змогу займатися в гуртках. Для них влаштовується безліч свят за різною тематикою, вікторин, конкурсів, майстер-класів. Виготовлені яскраві атрибути, підібрана весела музика допомагають створити чудовий настрій при проведенні керівниками гуртків ігор, конкурсів, веселих розваг.

У 2019 навчальному році розпочали працювати гуртки «Сувенір» (керівник Попова Г.М.) на базі КЗ «Черкаський НРЦ «Країна добра ЧОР», гуртка «Гудзик» на базі обласного онкодиспансера, обласної дитячої лікарні, Черкаського дитячого притулку «Теплий дім».

Заняття з дітьми з особливими освітніми потребами організуються індивідуально, враховуючи особливості кожної дитини, її бажання і талант.

Вже 5 років поспіль навчається в студії «Флора» (керівник – Хулап Л.І.) талановитий хлопчина Віталій Хмелевський, який має обмеження в русі та не має обмежень у творчій уяві та особливому сприйнятті навколишнього світу. Віталій був неодноразовим переможцем обласних та Всеукраїнських еколого-натуралістичних конкурсів, а в листопаді цього року відкрилась його персональна виставка незвичайних флористичних картин і композицій.

НОВАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Освітній процес

Людмила Головченко,

Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Упродовж навчального року заняття в комунальному закладі «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» проводилися за чітким Алгоритмом організації освітньої діяльності з системою мотивації всіх учасників освітнього процесу, дотриманням сан-епідеміологічних вимог та з урахуванням технічних можливостей вихованців і педагогів. В зв'язку з епідеміологічною ситуацією, використовувались різні форми проведення: очна, дистанційна (синхронна

та асинхронна), змішана. Засобами технологічного зв'язку в умовах дистанційного навчання стало використання різноманітних платформ, соціальних мереж, а також блогів керівників гуртків на сайті закладу, де висвітлювалася діяльність гуртка (розклад гуртка офлайн та онлайн, навчальні матеріали, підготовка до участі в конкурсах, науково-дослідна робота, досягнення, тощо). Створення блогу надало можливість учасникам освітнього процесу отримувати швидко та зручно інформацію про проведення занять, адміністрації закладу вести контроль за організацію освітнього процесу під час дистанційного навчання, а батькам переконуватися в якості надання освітніх послуг педагогічним колективом закладу.

У 2020/2021 н.р. значна увага в закладі приділялася також і психологічному супроводу учасників освітнього процесу в умовах пандемії. Просвітницька, консультаційна та розвиткова робота з цього напрямку дозволяє гуртківцям та педагогічним працівникам оволодіти навичками стабілізації та саморегуляції емоційного стану, знайти внутрішні ресурси для підвищення впевненості у собі, досягнути емоційної реалізації. Організований практичним психологом «Психологічний клуб для батьків», допомагав батькам з питань емоційної стабільності та батьківської ефективності, зниження рівня тривожності.

Освітній процес у Чернівецькому обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді передбачає індивідуальний підхід до кожного вихованця з урахуванням їхніх потреб, можливостей та інтересів. Другий рік поспіль у закладі діє проект «Всі діти улюблені»: проводиться гурткова робота для дітей з ООП за створеними спеціальними авторськими програмами: «Зоосвіт», в основі якої покладені особливості спілкування з тваринами контактного зоомайданчика ім. В. Аксєніна (автор Богачук С.І.), «Екогармонія» – формування екологічної свідомості засобами природотерапії (автор Заслонкіна О.П.) та «Юні валеологи» (інклюзивна група, керівник та автор програми гуртка – Черлінка Л.В.). У цьому навчального році, завдяки співпраці з новим партнером — Центром соціалізації молоді з інвалідністю «Любов, яка лікує», проводилась освітня та виховна робота на базі закладу для дітей з обмеженою рухливістю (цікаві заняття, майстер – класи, виїзні екологічні екскурсії). Для таких дітей створений куточок «Садова терапія».

Не залишилась поза увагою педколективу дослідницька робота, яка в галузі біології та екології пов'язана з використанням обладнання і приладів як в лабораторних, так і у польових умовах, а також володінням основами біологічної статистики. Тому елементи STEM-підходу внутрішньо притаманні еколого-натуралістичним дослідженням. І наші вихованці в процесі

виконання дослідницьких робіт широко використовували різноманітне обладнання як при виконанні проєктів, так і при підготовці до всеукраїнських змагань. Частина такої роботи проводиться на базі кафедр, Ботанічного саду та Зоологічного відділу природничого музею Інституту біології, хімії та біоресурсів ЧНУ ім. Ю. Федьковича, на базі кафедри біоорганічної і біологічної хімії та клінічної біохімії БДМУ, а також в екологічній STEM-лабораторії, яка з 2020 року функціонує в нашому закладі.

Підготовка в напрямі STEM в закладі розпочинається вже з дошкільного віку у творчому об'єднанні для дошкільнят «Пізнайко». Раннє залучення в STEM підтримує розвиток креативного мислення, формування компетентності дослідника, сприяє кращій соціалізації особистості, тому що розвиває такі навички, як співробітництво і комунікативність. Реалізації поставлених завдань сприяють куточок живої природи, контактний зоомайdanчик, міні-птахоферма, навчально-дослідна земельна ділянка, «Садочок запахів», «Стежина сенсорних відчуттів» і створена у кабінеті для занять обладнана міні-STEM-лабораторія. Під час проведення дослідів, педагоги творчого об'єднання застосовують різноманітні прийоми з використанням STEM – технологій: обстеження, практичні дії з предметами, запитання пошукового характеру, розповіді свої і дітей, пояснення і демонстрація, художнє слово, розглядання ілюстративного матеріалу, замальовування спостережуваних об'єктів і явищ. Усе це не лише привчає дітей виконувати завдання, а й спонукає їх самостійно аналізувати явища, знаходячи причини і зв'язки, робити певні висновки, проявляти творчі здібності.

Реалізація STEAM-навчання вихованців Чернівецького ОЦЕНТУМ здійснюється з використанням створеного з цією метою творчого простору дитини (MakerSpace – простір для мейкера), де екологічне виховання реалізується крізь призму індивідуальної та групової творчості, розкриваються здібності вихованців, проявляється їх обдарованість у певній діяльності. Упродовж останніх років у закладі успішно функціонують гуртки «Природа, фантазія, творчість», «Народні ремесла», «Лозоплетіння», «Екологічна майстерня». Тут діти працюють з натуральними та вторинними матеріалами, виготовляють поробки, сувеніри, подарунки, які демонструють на експозиціях, влаштовують майстер-класи. Цьогоріч, розширюючи спектр творчих об'єднань згаданого напрямку, педагоги Центру розробили програми «Екологічний Hand Maid» (автор – методист природничого відділу В.В. Кузьмінська), «В гармонії з природою» (автор – керівник гуртків Л.А. Маруніч), «Екодрузі» (автор – психолог, керівник гуртків О.П. Заслонкіна), які проходять апробацію.

Цього року педагоги закладу взяли активну участь у Всеукраїнському фестивалі «STEM-весна 2021», свій досвід застосування технологій STEM-освіти та створення STEM-простору в закладі позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку, використання засобів STEM-освіти для проектно-дослідницької діяльності об'єднань комунального закладу «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» оприлюднили під час роботи Літньої сесії «STEM-школи 2021», організованої Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти».

Значна роль в дослідницькій роботі натуралістичного напрямку належить спостереженням, насамперед – фенологічним. Серед них – участь у Європейській фенологічній кампанії (European Phenology Campaign), зокрема робота за протоколом «Фенологічні спостереження за бузком (звичайним і гібридним)» в рамках міжнародної науково-освітньої програми GLOBE. Ці дослідження передбачають оволодіння навичками виготовлення простих приладів для визначення висоти дерев (клинометрів, екліметрів-висотомірів тощо) та роботи з ними у польових умовах, оцінки морфологічних параметрів рослин підручними засобами, а також роботи з мобільним додатком GrowApp. Навесні педагоги закладу адаптували протокол спостережень за бузком до карантинних реалій, а також розробили протокол спостережень за каштаном кінським.

У закладі продовжує функціонувати контактний зоомайданчик пам'яті Василя Аксенина на базі якого, проводяться оглядові («Тварини куточка живої природи», «Тварини контактного зоомайданчика») та тематичні екскурсії («Доместифікація тварин: історія і сучасність», «Особливості утримання і розведення декоративних птахів», «Особливості утримання і розведення дрібних гризунів», «Особливості утримання і розведення акваріумних риб»), заняття з вихованцями творчого об'єднання для дітей 5–6 років «Пізнайко», експериментальна та практична робота з гуртківцями 11–16 років віку. Організуються також майстер-класи, ігри, веб-квести.

Третій рік поспіль учнівська молодь Чернівецької області проводить систематичну та планомірну дослідницьку роботу в рамках обласної акції «Буковинський первоцвіт». З 2020 року юннати долучились до вивчення орхідей Буковини. Проводячи ці спостереження, юні природолюби практично опановують сучасні методи реєстрації результатів польових досліджень: фото- та відео-документування у природних місцезнаходженнях, урбоценозах, агроценозах, визначення координат місць зростання за допомогою JPS-навігатора тощо.

Новації в закладах позашкільної освіти Чернігівської області

Освітній процес

Людмила Трегубова,

Комунальний заклад «Чернігівська
обласна станція юних натуралістів»

Комунальний заклад «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» сприяє активному впровадженню в роботу закладу сучасних педагогічних технологій, інноваційних науково-педагогічних проєктів, створює інноваційне освітнє середовище та розробляє нові моделі організації освітнього процесу, надає допомогу з питань організації роботи еколого-натуралістичної та масової еколого-натуралістичної роботи в освітніх закладах області.

З метою формування екологічної культури здобувачів освіти, залучення їх до практичної природоохоронної роботи та біологічних напрямів у 2021 році комунальним закладом «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» оновлено зміст Положень ряду обласних конкурсів: «Досліджуємо і примножуємо природу рідного краю», конкурсу юних натуралістів, виставки-конкурсу «Український сувенір», «Зоологічна галерея».

Розвитку проєктної роботи, формуванню екологічної культури особистості та відповідальності за збереження довкілля перед майбутніми поколіннями сприяє проведення обласного конкурсу «Досліджуємо і примножуємо природу рідного краю».

Серед завдань зазначеного заходу залучення здобувачів освіти до благоустрою парків, скверів та покращення стану зовнішнього озеленення закладів освіти, оздоровлення довкілля, збереження існуючих зелених насаджень; сприяння проєктній діяльності учнів, розробці проєктів озеленення закладів освіти та їх практичного втілення.

Конкурс юних натуралістів передбачає популяризацію кращого досвіду природоохоронної роботи зі здобувачами освіти; виховання екологічно грамотної поведінки людини в навколишньому природному середовищі, поширення знань про природу, як невід'ємну частку довкілля; підвищення ефективності навчально-дослідної роботи вихованців, учнів на навчально-дослідних земельних ділянках; спостереження та дослідження екологічного стану довкілля; формування відповідального ставлення людини до природи; проведення робіт з упорядкування та створення нових зелених зон; задоволення потреб у професійному самовизначенні та творчій самореалізації, підготовка здобувачів освіти до професійної діяльності; формування у здобувачів освіти компетентностей, набуття ними екологічних умінь та навичок з розв'язання екологічних проблем раціонального

природокористування; формування творчих компетентностей, набуття досвіду власної творчої діяльності, розв'язання творчих завдань, здатності проявляти творчу ініціативу.

Обласна виставка-конкурс «Український сувенір» проводиться з метою залучення молодого покоління до джерел і процесу творення українського народного мистецтва, стимулювання розвитку творчого пошуку, художнього смаку при виконанні творчих робіт з використанням традиційних матеріалів і технік. Завдання виставки-конкурсу: пошук, розвиток та підтримка обдарованих і талановитих здобувачів освіти, заохочення їх до творчої самореалізації; сприяння налагодженню духовного контакту дитини та батьків через залучення їх до спільної творчості на традиційному ґрунті; співпраця і обмін досвідом між осередками дитячої творчості, культурно-освітніми установами; популяризація дитячої художньої творчості через засоби масової інформації.

Творчій художній активності здобувачів освіти в анімалістичному жанрі, поглибленню знань із зоології сприяє їх участь в обласному конкурсі «Зоологічна галерея». Завданнями цього конкурсу є: виховання ціннісного ставлення до біорізноманіття свого регіону; активізація пізнавальної діяльності учнівської молоді до представників тваринного світу з різних зоогеографічних областей світу; розвиток образного мислення і емоційної чуйності; розкриття творчих здібностей та художнього смаку молодого покоління.

Серед новацій в освітньому процесі влітку 2021 року запроваджено таку форму роботи як екологічний смартмоб, який є перспективним напрямом формування навичок спілкування з природою.

У перекладі з англійської мови smart mob – розумний рухливий, проте його можна трансформувати у вираз як «розумний натовп». Насправді, це самостворена структура із числа активних вихованців ОБЛСЮН разом з батьками, яка регулюється через інтернет завдяки створеному у вайбері чату.

Гуртківці різних вікових категорій разом з батьками у свій вільний час відвідували станцію. Для них керівники гуртків у зеленому класі проводили навчання, що сприяло підвищенню рівня екологічної свідомості підростаючого покоління, покращенню стану здоров'я та концентрації уваги здобувачів освіти через підвищення рівня насичення організму киснем.

Організована таким чином освітня діяльність сприяла формуванню життєвих компетентностей учасників смартмобу, «запалювала» активістів ідеєю сталого розвитку. Відтак вони передавали отримані на станції знання і навички, як естафету, іншим дітям, дорослим за допомогою мобільного додатку Вайбер.

Упродовж всього літа «зелений клас» станції слугував екологічним майданчиком для проведення різноманітних заходів з гуртківцями.

На станції юннатів з нагоди Всесвітнього Дня охорони навколишнього середовища проведено «екологічний бульвар», учасниками якого стали здобувачі освіти закладів освіти міста та вихованці ОБЛСЮН. Метою заходу була широка еколого-просвітницька робота та популяризація природоохоронної діяльності.

У ході заходу юні природолюби стали учасниками геокешінгу – захоплюючої гри-квесту.

Педагогічними працівниками закладу протягом року під час освітнього процесу використовувалися і такі форми роботи як storytelling та караван екоісторій, що слугували способами передачі інформації через розповідь екологічних казок, фактів, історій тощо.

У 2021 році, який проголошено Міжнародним роком овочів та фруктів, вихованці гуртків комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» стали учасниками агрочеленджу «Лабораторія смаку», проведеного в рамках Всеукраїнської трудової акції «Дослідницький марафон», який ініціювали Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді спільно з Компанією «Сингента Україна».

Вихованці закладу провели наукові дослідження, випробували на навчально-дослідній земельній ділянці ОБЛСЮН сучасні сорти та гібриди овочевих культур, які надала компанія «Сингента Україна».

З квітня до вересня юні натуралісти вели спостереження за дослідними культурами, отримали власний досвід щодо вирощування сучасних сортів і гібридів овочів.

На станції юннатів проведено для здобувачів освіти екошопінг смаку, в ході якого юннати представили вирощені овочі та фрукти й провели їх дегустацію.

Методична діяльність

Однією з методичних новацій закладу є консалт-студія «Екологічна просвіта в дії». Найбільш популярним методом якої є навчальне консультування, коли роль методиста-консультанта зводиться до надання керівнику гуртків чи вчителю необхідної теоретичної або (та) практичної інформації у формі семінарів, лекцій, тренінгів, методичних посібників.

Метод навчального консалтингу використовуємо для опрацювання командних питань, проводячи різнопланові заходи щодо організації природоохоронних конкурсів, акцій, проєктів тощо.

Методисти Чернігівської обласної станції юних натуралістів не надають готових рішень, лише навчають різним методикам. І під кожен окремих

запит керівника гуртка/вчителя біології підбирають фахівця, що зможе надати як фахову пораду, так і пояснити логіку процесу.

Педагоги станції постійно працюють над оновленням програмно-методичного забезпечення освітнього процесу. Розроблено та успішно апробовано навчальні програми: «Основи екологічних знань», «Юні квітникарі-аранжувальники», «Юні друзі природи», «Юні валеологи».

На допомогу керівникам гуртків, вчителям біології, організаторам еколого-натуралістичної роботи у закладах освіти області методистами комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» розроблено методичні рекомендації «Організація та зміст роботи куточка живої природи», «Формування екологічної компетентності вихованців закладів позашкільної освіти засобами гри», які стали переможцями Всеукраїнського конкурсу науково-методичних розробок та віртуальних ресурсів з еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти.